

Kósa László

A

Magyar Néprajzi Társaság
története
1889 - 1989

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG SZÁZÉVES TÖRTÉNETE

KÖSA LÁSZLÓ

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG
SZÁZÉVES TÖRTÉNETE
(1889–1989)

BUDAPEST
1989

KÓSA LÁSZLÓ

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG
SZÁZÉVES TÖRTÉNETE
(1889–1989)

BUDAPEST
1989

A Magyar Néprajzi Társaság Könyvtára
7.

Szerkeszti:
UJVÁRY ZOLTÁN

Lektorálta:
BALASSA IVÁN

Fedőlapterv:
BALASSA M. IVÁN

A fényképeket válogatta:
SZILÁGYI MIKLÓS

ISBN 963 471 619 9

Kiadja:
A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG,
ÉS A KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM NÉPRAJZI TANSZÉKE

Előzmények

Különösnek tetsző megállapítás, de ha a megszemélyesítés játékszabályai szerint elfogadjuk, hogy egy tudományterületnek lehet születésnapja, a magyar néprajz akár három időpontban is ünnepelheti azt. Ország-leírások, statisztikák, földrajzi munkák, szépirodalmi művek a középkor vége óta bőven tartalmaznak olyan részleteket, melyeket az utókor joggal néprajzi értékűnek ítélni lehet. A néprajztudomány létének gondolata azonban ekkoriban még föl sem merült. 1782. január 16-án a pozsonyi *Magyar Hírmondóban* látott napvilágot az első felhívás, mely többek között a néphagyomány tudatos összegyűjtésére ösztönzött. Ez a magyar néprajztudomány egyik születésnapja. A másodikat nem tudjuk egyetlen naphoz kötni. 1819-ben a *Tudományos Gyűjteményben* jelent meg Szeder Fábión értekezése a palócokról, az első, mai értelemben is néprajzinak nevezhető leírás. Végül, 1889. január 27-én többségében neves tudósokból álló csoport a Magyar Tudományos Akadémia egyik helyiségében megalakította a Magyarországi Néprajzi Társaságot. Vajon mennyire indokolt ezt is a magyar néprajz születése napjának tekinteni? Amikor az 1880-as évek második felében Budapesten és néhány vidéki városban egyre többet beszéltek egy néprajzzal foglalkozó egyesület alapításának szükségéről, a magyar néprajztudomány már jelentékeny múltra és teljesítményekre tekinthetett vissza. Nemcsak a fentebb említett két eseményre és következményeikre kell gondolnunk, hanem az Arany János és Gyulai Pál nemzedéke által intézményesített, Erdélyi János és Kriza János gyűjteményeivel koszorúzott népköltészeti gyűjtésre, Ipolyi Arnold *Magyar Mythológiájára*, a Magyar Nyelvőr nyelvhasználmány-mentő, erősen folklorisztikai indíttatású törekvéseire, az egykori ország-leírások hagyományait befogadó földrajztudomány néprajzi érzékenységeire, ezzel több-kevesebb összefüggésben a néprajzi tanulságokat is hozó őshaza- és keletkutató utazásokra (Reguly Antal és Vámbéry Ármin valamint követőik), a meglehetősen elszigetelt általános etnológiai érdeklődésre (Beöthy Leó munkássága), a politikai érdekeltséggel összefüggő bal-

kanológiára, a népművészetre tekintő iparművészet motívumkutatására, a népies zenei kísérletekre is.

A felsorolás korántsem teljes, de az előzmények és a társaságalapítást követő évszázad egyaránt bizonyítja, hogy a magyar néprajz története nem azonos a Néprajzi Társaságéval. Néprajzi gondolkodásunk fontos mozzanatai nem egyszer kívül estek a Társaság hatókörén. Jelentős tudósegénységek távol maradtak tőle, vagy irányításában nem vettek részt. Ugyanakkor alig akad a magyar néprajz elmúlt száz esztendejének olyan eseménye és olyan kezdeményezése, mely ne tükröződött volna a Társaság életében. A Társaság olyan nemzetközi hírnű tudósokat tudhatott aktív tagjai és tisztségviselői között, mint Bartók Béla, Kodály Zoltán és Róheim Géza.

Hosszabb ideig a Társaság volt a magyar néprajz egyetlen önálló intézménye, és tevékenyen kezdeményezte újabb tudományszervezeti egységek létrejöttét. Sosem vált személyek vagy csoportok képviselőjévé; alapításától napjainkig a magyar néprajz legszélesebb és legnyitottabb fóruma maradt. S ami a kezdeteknél igen fontos mozzanat: noha éltek a néprajznak jeles művelői, a tudósvilág és az érdeklődő közvélemény akkor ismer-te el a tudományszak létezését, amidőn a Társaság képviselőjében föllépett. A magyar néprajz tehát nem a Társaság alapításakor született, de tudományági önállósulását mégis ettől a születésnaptól kell számítanunk.

A XIX. század második fele világszerte szaktudományi társaságok alapításának a kora volt. Megkívánta ezt egyfelől az uralkodó, majd letűnésében is sokáig ható szellemi áramlat, a pozitivizmus tudományokat rendszerező, ezzel együtt céljaik és feladataik tisztázását szorgalmazó általános törekvése, másrészt a modern polgári államok társadalmi berendezkedése, melyben az egyesületi forma az állampolgári jogok gyakorlásának és képviselőjének egyik fontos alakzatává vált. A kiegyezés korának Magyarországon a tudományos társulatok tarka változatosságában nem könnyű típusokat elkülöníteni, mert a tisztán tudományos célok megvalósítására létrehívottaktól a szakmai érdekképviselőket és a tudománynépszerűsítést egyaránt vállalókig széles skálán helyezkednek el. A korabeli célok tudományos vagy népszerűsíthető volta is gyakran vitatható vagy sokat változott az alapításokat követő évtizedekben. Nem célunk a magyarországi egyesületek alakulástörténetébe bevezetni az olvasót, ez már azért sem lenne lehetséges, mert az csupán töredékesen föltárt, azonban szeretnénk hangsúlyozni, hogy a Néprajzi Társaság megalapítása nemcsak egy önállóságot kereső tudományszak történetének fontos állomása, hanem az egyesületi élet országos fejlődésének, egy tartós és általános folyamatnak is a része volt. Így méginkább kiténik, hogy a ma is fennálló tudományos egye-

sületek sorában Társaságunk a legrégebbiek és a legnagyobb múltúak közé tartozik.

A Néprajzi Társaság létrejöttét kevés ma is működő tudományos társulat alapítása előzte meg. A teljesség kedvéért elsőként a Magyar Tudományos Akadémiát kell említenünk (1825), mely eleinte pótolta a hiányzó egyesületeket, de az egész tudományos életet átfogó intézmény típusában jól elválasztható a szakágiaktól, ilyenformán jelenlegi érdeklődési körükön kívül esik. Hasonlót mondhatunk a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat jogelődjéről, a tekintélyes Királyi Magyar Természettudományi Társulatról is (1841). A mai szakági társaságok közül a legkorábban a Magyarhoni Földtani Társulat alakult meg (1848). Általános céljait tekintve a Néprajzi Társasághoz közel állók, részben számára mintául is szolgáltak: a Magyar Történelmi Társulat (1867), a Magyar Földrajzi Társaság (1872), a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat (1878). A századfordulót közvetlenül megelőző és követő egy-egy évtizedben különösen nagy volt az egyesületalapítási kedv. Társaságunk létrehívását hosszú sorozat követte. 1891-ben a később Eötvös Loránd, illetőleg Bolyai János nevét felvevő Fizikai Társulat, illetőleg Matematikai Társulat, 1892-ben az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, 1893-ban a Liszt Ferenc Társaság, 1897-ben a római katolikus egyházi zene ápolására az Országos Magyar Cecilia Társulat, 1901-ben a Magyar Numizmatikai Társulat, 1904-ben a Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1907-ben a Magyar Kémikusok Egyesülete, 1911-ben a Magyar Irodalomtörténeti Társaság alakult meg. Az eredetihez képest a nevek változhattak. A változó irányultságú ellenére mindegyik említett egyesületnek kivétel nélkül voltak tudományos és népszerűsítő céljai is. Külön figyelmet érdemel, hogy a nyelvészek és az irodalomtudósok, két jelentékeny tudományág képviselői viszonylag későn, jóval a néprajzosok után tömörültek egyesületbe.

Mielőtt a Magyar Néprajzi Társaság megalakulását közvetlenül megelőző eseményeket számba vesszük, tekintsünk végig a ma is fennálló európai nemzeti néprajzi társaságok során. Társaságunkat a legkorábban alapítottak között találjuk. Az európai országok tudományszervezeti fejlődése sok esetben nagy mértékben eltért. Több országban, például némelyik szomszédunknál máig nem működik néprajzi társaság, másutt viszont több is alakult. Az utóbbi helyzet összefügghet a nemzeti néprajz és az Európán kívüli néprajz tanulmányozásának elkülönülésével, regionális törekvésekkel vagy éppenséggel az „előregedett” társulatokat megújítani kívánó igyekezettel. A közelmúltban is keletkeztek újak. Például egymástól távol eső országokban: Ausztriában az Österreichische Ethnographische Gesellschaft (1950) és az Akademische Arbeitsgemeinschaft für Volkskunde (1967),

Nagy-Britanniában a Society for Folk Life Studies (1961) és az Ulster Folklife Society (1962). Az Ír Köztársaság fiatal egyesülete a Folklore of Ireland Society (1977).

Számos tudománytörténeti ok miatt az egyes országok társaságait lehetetlen párhuzamba állítani. Igen eltérő szerepet vittek vagy visznek a tudományos életben, súlyuk és jelentőségük különböző, történetük során változhatott is. Az a tény, hogy tőlünk keletre és délre az egyesületi élet hagyományai nem erősödtek meg, nem jelentette a néprajzi tudományos élet hiányát vagy elhanyagolását. Jugoszlávia három népénél például sokáig a mi Akadémiánk történetének korai szakaszához hasonló nyelv- és irodalomápoló egyesületek vállalták a néprajz gondjainak nagy részét, a szerb (1826), a horvát (1842) és a szlovén (1864) Matica. A távoli finn példa is eltér a miénktől, pedig a magyar és a finn néprajztudomány több, mint száz esztendeje élénk kapcsolatokat tart fenn. Finnországban nincs a magyarhoz hasonló nagy múltú nemzeti néprajzi társaság, de a Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, az 1831-ben alapított finn irodalmi társaság az ország legnagyobb tekintélyű tudományos és kulturális egyesülete hervadhatatlan érdemeket szerzett a Kalevala és több más gyűjtemény kiadásával. Ez a ténykedés a Magyar Tudományos Akadémia, majd a Kisfaludy-Társaság (1836–1952) hasonló tevékenységével állítható leginkább párhuzamba.

Társaságunkat megelőző, ma is élő alapítást keveset tudunk felsorolni. A holland Koninklijk Instituut voor Taal-, Land en Volkenkunde-t 1851-ben, a francia Société d' Ethnographie de Paris-t 1859-ben, a Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte-t 1869-ben hívták létre. Az angol Folklore Society (1878) elképzelései igen közel állottak az egy évtizeddel később megalakuló Magyarországi Néprajzi Társaság céljaihoz. A századvégen és a századelőn sorra keletkeztek hasonló tudományos egyesületek: Csehországban a mai Národopisná Společnost Československá při ČSAV elődje (1893). Ausztriában a Verein für Volkskunde in Wien (1894). Lengyel földön a Polske Towarzystwo Ludoznawcze (1895), Svájcban a Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde (1896), Németországban a Deutsche Gesellschaft für Volkskunde (1904), Olaszországban a Società di Etnografia Italiana (1911).

Magyarországon először a szepesiből erdélyi szásszá lett családból származó Meltzl Hugó (1846–1908), a kolozsvári egyetem német tanszékének professzora tett javaslatot néprajzi egyesület alakítására, amelyet hat nyelven írt, világviszonylatban úttörő folyóiratában, az *Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapokban* (*Acta Comparationis Litterarum Universalium*) közölt 1881. szeptember 1-jén (112–115 l.). A különöc egyéniségű Meltzl

harminchat esztendeig tanított a kolozsvári egyetemen. Számos kisebb-nagyobb tárgyú dolgozatot írt magyarul és németül. Sem a néprajz, sem közelebbről a folklór nem tartozott fontosabb kutatási területei sorába. A javaslat tevékeny, újdonságokat és különösségeket kedvelő kutató elméjének köszönhető. A mintát az említett angol Folklore Society szolgáltatta, melynek megalakulásáról és felhívásáról már előbb hírt adott folyóiratában, mielőtt javaslatát közre bocsájtotta volna.

Meltzl elképzelése az „Összehasonlító Irodalmi Társulatról” neve ellenére folklór indíttatású volt. Nemcsak különböző népköltési szövegeket, hanem a kor felfogása szerint a szájhagyományt tágabban értelmezve minél teljesebb nyelvi anyagot kívánt volna összegyűjteni (emberek, állatok, növények, ásványok neve, gúnynevek stb.). Indítéka szinte teljesen azonos volt a korábban megfogalmazott gyűjtési felhívásokban olvashatókkal. Leginkább annyiban hathatott nálunk újdonságként, hogy a világ állandó változásai közt a modern ipari civilizáció eddigénél erőteljesebb pusztító hatására elsőként hivatkozott: „... a mindent hasonló niveaura egyengető neoeurópai áramlatok culturözönéből mentsük meg hazai néptradícióink közül gyűjtés útján, amit csak lehetséges menteni” (122 l.)

Teljességgel beleillik a magyarországi hagyományba, hogy Meltzl nemcsak magyar, hanem „a Szent István korona területéről” minden nép folklóráját kívánta összegyűjteni. Az először Csaplovics János által megfogalmazott elv: „Magyarország Európa kitsinyben” (1820) bukkant elő nála mindenekelőtt szülőföldjére, Erdélyre vonatkoztatva, melynek etnikai tarkaságából fakadó néprajzi bőségét ásványainak gazdagságával állította párhuzamba: „Legyen elég ez alkalommal csak az erdélyországi részekben előforduló számtalan néptadíciókra figyelmeztetni, melyek oly gazdagoknak nevezhetők, hogy bátran vetélkedhetnek világhírű bányakincseivel. Az a körülmény, hogy a legkülönbözőbb származású néptöredékek lakják ezt a félreeső országrészt, elegendő ok arra, hogy a népköltészet terén éppen a mi szűkebb hazánk valósággal múzeumnak tekintessék Európában.” (113. l.) Az utóbbi gondolatot már Kőváry László megfogalmazta harminc évvel korábban *Erdély régiségeiről* szóló könyvében (1852), a nagyfejedelemséget egyetlen hatalmas múzeumnak nevezve. Nem tudjuk, olvasta-e Meltzl Csaplovics írásait, vagy csupán a környezet adottságainak természetes felismeréséről volt szó, de feltűnő a párhuzam. Hiszen Csaplovics is egymás mellé állította a kulturális változatosságot a természetrajzival, és földrészünk összehasonlító néptudománya terepéül ajánlotta. Meltzl javaslatának van még egy említésre méltó, sajátosan romantikus gyökerű mozzanata. Nagy fontosságot tulajdonít a tudományból akkoriban még kirekesztett nők közreműködésének. A gondolat valószínűleg

az akkoriban Nyugat-Európában már divatba jövő egyenjogúsítási eszmékben fogant, érvelését azonban az itthoni konzervatív olvasóknak is elfogadhatóan alakította némileg archaikus köntösbe öltöztetve: a néphagyomány hív ápolói az asszonyok, „az erkölcsök, szokások és minden szép legfőbb őrei”. Végül Meltzl, a szerkesztő följajánlotta folyóiratát az alacsony társaságnak, és kilenc pontból álló alapszabályt fogalmazott meg, amely megfelelt a korabeli egyesületi jogoknak és gyakorlatnak.

II. Fejezet

Szervezés, megalakulás, újjászerveződés (1887-1892)

A Társaság első négy esztendejével és az alakulást közvetlenül megelőző szervező munkával két okból aránytalanul többet kell foglalkoznunk, mint a későbbi évtizedekkel. Az egyik ok a legtöbb egyesület életében fontos: az alapítás eszméi hosszabb időre meghatározhatják további útját, feladatait és eredményeit. A másik ok egyedi. A Néprajzi Társaság röviddel alapítása után mély válságba került, mely majdnem megszűnéséhez vezetett.

Meltzl Hugó 1883. január 1-jétől várta az olvasók véleményét. A felhívást folyóiratában rövidített formában még néhányszor megjelentette, de nincs nyoma, hogy bárki hozzászolt volna. A szerkesztő gondolatfölvetése azonban nem ment feledésbe, bár a következő években pontos történetét nem ismerjük. „Meg nem állapítható, hogy életpályájára mennyiben voltak hatással a Meltzl-kollégiumok, azonban bizonyos, hogy Meltzl ethnologiai elgondolásainak később Herrmann Antal lesz a végrehajtója” – mondotta Madarassy László főtktár az alapítás negyvenedik évfordulóján a Társaság történetének kezdeteit áttekintő előadásában (Ethn. 1929. 10. I.) Nemcsak Madarassy, az alapításra emlékezők más jubileumokon is számon tartották az első kezdeményezést. Szinnyei József írói lexikonában olvashatjuk, nyilván a legérdekeltebbnek, Herrmann Antalnak az adatszolgáltatásaként, hogy ő „1886-ban a hazai néprajz művelésének szentelte magát, mire különösen dr. Meltzl Hugó kolozsvári egyetemi tanártól nyert volt ösztönt” (Magyar írók élete és munkái. IV. k. Bp., 1896, 767. I.). Madarassynál pedig az áll, hogy 1872 őszén a frissen megnyílt kolozsvári egyetemen Herrmann Antal ott ült a fiatal Meltzl hallgatói között. De csak igen rövid ideig hallgatta, mert hamarosan a pesti egyetemre ment, közben pedig a brassói római katolikus gimnáziumban is tanárkodott (1871–1873). Sajnos Herrmann Antal egész életét bemutató írás mindmáig nem készült, jöllehet a Társaság az általa kiadott gyászjelentésben és Soly-mossy Sándor az 1926. évi közgyűlési megnyitóban egyaránt ígéretet tett megírására.

Élete első felének több mozzanata homályba vész. Kérdés: miért éppen a nyolcvanas évek második felében fordult nyugtalanul csapongó érdeklődése a néprajz felé? Valószínűleg azért, mert a számos újságban cikkező, különböző társaságokban és körökben sűrűn megforduló Herrmann 1885-ben vagy 1886-ban fölkérték a századvég hatalmas kiadói vállalkozásának, a Rudolf trónörökös nevével fémjelzett, *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben* című könyvsorozatnak munkatársául. Ám feltehetően maga a fölkérés már a sokféle érdeklődés közt megnyilatkozó néprajzi tájékozódásnak szólt, hiszen a készülő sorozat alapvetően népi és országismereti beállítottságú volt. Állításunkat támogatja, hogy 1887-ben Herrmann egyedülálló vállalkozásba társult. Barátjával, Wlislöcky Henrikkel beálltak egy sátoros cigánykaravánba, hogy Magyarországon szokatosan módon, akár a törzsi társadalmak kutatói, közvetlenül figyeljék életét, mert ekkor Herrmant már erősen vonzotta a cigánykutatás.

Herrmann Antal ugyanezen év júniusában kezdte kiadni saját pénzén az első magyarországi néprajzi folyóiratot, a német nyelvű *Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn*-t, melynek rövid magyar melléklete volt az *Ethnologiai Közlemények*. Az utóbbi beköszöntője sokat elárul a szerkesztő gondolatvilágából: „Mi magyarok itt Európa keleti és nyugati felének határán, amelyet elleneink nem átallanak csupán ideig-óráig való s meg nem érdemlett állomáshelyünknek tekinteni, – vajmi válságos időknek megyünk elébe. Nemzetiségünkhöz való szívós ragaszkodásunk mellett csak gazdasági és művelődési egészséges haladásunk menthet meg bennünket a több oldalról fenyegető elnyeletéstől. Nemzeti, de azért minden tekintetben európai színvonalon álló s társadalmunk legalsó rétegeibe leható gyökeres kultúránk lesz ezeréves állami önállóságunk legszilárdabb biztosítója a jövőben. Ám a jövő a jelen gyümölcse, épp úgy, amint a jelen a múlt szülötte. Ha nevelni, helyes irányba fejleszteni kívánjuk nemzetünk saját szellemét, mindennek előtt szükségünk van e szellem tüzetes ismeretére. Kutatnunk kell tehát annak, amit *magyarságunknak* inkább érzünk, mint ismerünk, az ősmúltba, a történelemelőtti idők homályába visszavezető első nyomait – viszontagságos életünk folytán egymást dús változatossággal követő érintkezéseinknek nyelvünk tarka rétegeiben, népünk hite és gondolkodása módjában, érzései és szenvedélyei közvetlen nyilatkozataiban, öröme és bánata sajátos hangjaiban, szokásaiban és erkölceiben lecsapódott tanújeleit, – röviden mindazt, amit a manap egy világ forgalomba jött angol szóval *folklore*-nak (néptan) nevez és az ethnologia tágabb körébe utal a tudomány” (112. l.). Különösebb magyarázat nem szükséges ezekhez az ünnepélyes mondatokhoz, de annyit meg kell jegyeznünk, hogy összefoglalja mindazt, amit a nemzeti romantika óta a néphagyomány ér-

tékéről mondtak. Ugyanakkor azonban nemhogy nem állítja szembe a nemzeti és a népi kultúrát, nem is választja el őket egymástól. Számos olyan kutatási szempontot ad, amelyet később meglehetősen elhanyagoltak (magatartás, erkölcs vizsgálata) és ismételten megfogalmazza a magyar művelődés veszélyeztetettségének érzését is. Azonban mégsem ezek az alapgondolatok húzódnak végig a cikken, hanem a gyűjtésre buzdítás. Herrmann szinte sosem mulasztotta el megemlíteni az előzményeket, de az addigi eredményeknél sokkalta szélesebb körű munkát sürget, amelynek ki kell terjednie minden magyarországi népcsoportra. A folyóirat német változatában egyidejűleg rövid hír tájékoztat a Folklore Society létéről és ismerteti kiadványsorozatát, amelyet a tagok tagdíjak fejében kapnak. Ezután egy szerkesztői megjegyzés következik, mindössze öt sor, mely Meltzre utalva fontosnak véli egy hasonló magyarországi társaság létrehívását (120–121. l.). Ezt a néhány mondatot tekinthetjük hamarosan ágas-bogas fává növekedő Társaságunk magvetésének. A hasonlat nem túlzás. Jóllehet adott az ötlet, van külföldi példa és érettnak látszik a helyzet, a szervezést mégis a semmiből kellett megkezdeni, és Herrmann nekilátott. Találók Madarassy szavai: „A szervező Herrmann Antal fáradhatatlanul jár-kél, izgat, újabb tervekét kovácsol és működési területeket jelöl meg. Távolból úgy látszik, hogy a Társaságból egy – az egész ország érdeklődését magában összponstosító – hatalmas tudományos szervezet alakul” (Ethn., 1929. 14–15. l.).

Az Ethnologiai Közlemények 1888-ban megjelent második füzetéről adott hírt, hogy 1887. december 5-én, vasárnap délelőtt 10 órakor a Magyar Tudományos Akadémia földszinti saroktermében harmincegy résztvevővel előzetes értekezlet ült össze és kimondta az ekkor még Magyarországi Népvizsgáló Társaságnak nevezett egyesület alapításának szükségességét. Madarassy László számba vette a jelen voltak születési helyét és nem kis meglepetéssel állapította meg, hogy közülük senki sem Budapesten látta meg a napvilágot, ellenben az ország távoli területeiről és különböző nemzetiségeiből származtak a fővárosba és jórészt ott is éltek.

A névsort – nehezen hozzáférhető volta miatt – esetenként a foglalkozásokra is utalva, érdemes megismételni. Herrmann Antal valóban körültekintően válogatta össze ezeket a férfiakat, komolyan hívén abban, hogy az ország néphagyományait belátható időn belül teljességgel össze lehet gyűjteni, s ennek egyik záloga, hogy az új társaságban minél több vidéket annak szülötte képviseljen: Abafi-Aigner Lajos lapszerkesztő és kiadó a népköltészeti gyűjtés áldozatkész mecénása volt (Nagyjécsa, Torontál m.), Alexics György nyelvtudós és irodalomtörténész, a budapesti egyetem későbbi román tanára (Arad), Ballagi Aladár történész, egye-

temi tanár (Kecskemét), Berecz Antal földrajztanár (Boldog, Pest m.). Bobula János (Lipótújvár, Nyitra m.), Borovszky Samu történész, a vármegyei monográfiasorozat jövődöbeli szerkesztője (Karavukóvár, Bács-Bodrog m.), báró Fechtig Imre (Tiszaug, Szolnok m.), György Aladár újságíró, ő kapta az alapszabály végleges kidolgozásának feladatát (Huszt, Máramaros m.), Hadzsics Antal (Szabadka), Havas Sándor államtitkár, akit az előkészítő bizottság elnökségi tisztevel bíztak meg (Felsőmicsinye, Zólyom m.), Herrmann Antal az ülés előadója és jegyzője, rábízták a programtervezet megfogalmazásának dolgát (Brassó), Hunfalvy Pál az ülés elnöke (Nagyszalók, Szepes m.), Jancsó Benedek történész (Gelence, Háromszék m.), Király Pál (Csobád, Abaúj m.), Hegymegi Kiss Áron pedagógiai író, néhány év múltán az első magyar népi gyermekjáték-gyűjtemény kiadója (Porcsalma, Szatmár m.), Kőrösi Henrik (Nagykőrös), Kurz Sámuel (Felsőlövő, Vas m.), Márki Sándor történész egyetemi tanár (Kétegyháza, Békés m.), Molnár Antal és Patrubby Lukács (mindketten Szamosújvár), Popovics Vazul István (Óbecse, Bács-Bodrog m.), Schwickler János Henrik (Újbessenyő, Temes m.), Simonyi Zsigmond nyelvész egyetemi tanár (Veszprém), Staub Mór (Pozsony), Széll Farkas jogász, történész (Hódmezővásárhely), Szilágyi Sándor történész, a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója (Kolozsvár), Thirring Gusztáv statisztikus (Sopron), Török Aurél antropológus egyetemi tanár (Pozsony), Volf György nyelvész (Törökbálint, Pest m.), Weber Rudolf (Poprád, Szepes m.), Zsilinszky Mihály történész, ekkor éppen Csongrád megye főispánja (Békéscsaba).

Az első ülés után majdnem egy éves szünet következett. Nem tudjuk pontosan, miért. Egy halvány utalás arra mutat, hogy az előkészítő bizottság elnöke hosszan beteg volt. Herrmann 1888 őszén nyomtatta ki a programot tartalmazó felhívást, melyet 238-an írtak alá, ez utóbbi is időbe tellett. A felhívást kétezer példányban küldték szét a néprajzzal foglalkozók igen tágra értelmezett körének, az összes egyházi főhatóságnak, egyetemeknek, közép- és polgári iskoláknak, tanfelügyelőknek, főispánoknak, szolgabíróknak, városi tanácsoknak. Alapgondolatai azonosak Herrmann folyóiratkiadásának okolásával, és visszhangoznak benne Meltzl mondatai is. Eredetiségét nem kell számonkérnünk, hiszen aki a XIX. századi Magyarországon néprajzi gyűjtésre buzdított, az mindig egy elmúló kultúra tudományos rögzítését kívánta szolgálni. Herrmann Antal a hasonló iratoknál árnyaltabban fogalmazott. A civilizációs változások szükségszerűek, hasznosak és üdvösek, mert a haladást szolgálják, de egyszersmind fenyeget a sajátosságok eltűnése is, ami ezúttal különösen veszélyes lehet: „Mert náluk fokozatosan alakultak át az őállapotok, a fejlődés szerves és önmagából való volt, a jelenből azért némileg rekonstruálható a múlt. Ná-

lunk azonban félő, hogy az ősnépies sajátságok egyszerre és nyomtalanul fognak szürke színtelenségbe veszni, s egy idegen kultúra inváziója új özönvízzel borítja kivált a magyarság helyét, a hajdan krétatenger medencéjét. Siessünk tehát megmenteni, amit még lehet! Építsünk e célra egy Noé bárkáját, alkossunk Magyarországi Népvizsgáló Társaságot.” (Ethnologiai Közlemények 2. füzet, 221. l.).

A megkapó zárókép és a magyar népi kultúra megszakított fejlődésének vitatható, de nem feltétlenül elutasítandó ötlete ismételten eszünkbe juttatja, mennyire sajnálatos, hogy olyan jó stílusú és gondolkodó ember, mint Herrmann Antal erejéből sem előbb, sem utóbb nem futotta nagylélekzetű tanulmányokra. A fölszólítást követő érvelés még ismerősebb: sehol sincs olyan gazdag lehetősége a néprajzi gyűjtésnek, mint Szent István koronájának országaiban. „Mennyi népréteg egymás mellett és egymás felett! Mennyi érdekes érintkezés, mily talányos kölcsönhatások!” Nemcsak önmagunkat kell megismernünk, hanem Magyarország minden népét. Sajátságosan ötvöződik a szövegben a politikai nemzeten belül a magyarság vezető szerepének hangsúlyozása, valamint a hungarus tudat és az Osztrák–Magyar birodalmi elv. Az erdélyi származású Herrmann tisztában volt a nemzeti-nemzetiségi kérdés súlyával. Mint német eredetű magyar állampolgár soknyelvű közösség tagjának tudta magát. Nem utolsósorban némi naivitással azt várta a néprajztól, ami a birodalmi összetartozást erősíteni kívánó *Az Osztrák–Magyar Monarchia* írásban és képekben jól átgondolt célja volt: „Ha megismertük egymásban a nemeset, becsülni fogjuk egymásban az össznemzetet, a közös hazát”.

Ez az eszme, mely nyilvánvalóan nemcsak a Herrmanné, hanem több társáé is volt, karakteressé tette a Néprajzi Társaság alapítását. Meltzl eredeti elgondolásában a folklór nemzeti jellegének felismerése dominált. Ezért jelölte az összehasonlító irodalomtudomány társaságalapításra érdemes tárgyául. Akár kozmopolitának is nevezhetnénk beállítását, a folytatáshoz viszonyítva, melynél a nemzeti szempont került előtérbe. Herrmann nemzeti ügynek tekintette a néphagyományt, és jól érezte a kor egyik legfontosabbjának a nemzeti kérdést, de ebben a gondolatkörben – márcsak a tárgy sajátosságánál fogva is – megfértek egymás mellett saját kultúrájukkal az ország különböző népei. Ezen a ponton lényegesen eltért a Néprajzi Társaság a húsz évvel korábban létrehozott Magyar Történelmi Társulat alapítói céljától. Ott is a magyarság és a nemzeti eszme által előtérben, de a nemzetiségeknek nem tulajdonítottak külön történelmet a politikai nemzeten belül.

1889 elejéig 450-en válaszoltak a felhívásra. Ezután kerülhetett sor először január 26-án az előkészítő értekezletre, majd másnap az említett

alakuló közgyűlésre. A legfontosabb szereplő Hunfalvy Pál, a köztisztviselőben álló idős tudós lett volna, akit sikerült teljes mértékben támogatónak megnyerni, de minthogy „nagyon fontos akadémiai ülésre” kellett sietnie, rövid köszöntő szavai után az elnöklést átvevő Török Aurélnak jutott a megtisztelő feladat, hogy a Magyarországi Néprajzi Társaság megalakulását kimondja. Herrmann ismertette az alapszabály-tervezetet, melyhez néhány módosítást ajánlva, tizenketten szoltak hozzá. Ezután György Aladár javaslatára ideiglenes tisztkart választottak: Hunfalvy Pál elnök, Török Aurél és Havas Sándor alelnökök, Herrmann Antal titkár, Réthy László jegyző, Borovszky Samu pénztáros. Herrmann tervezésére vall a 99 tagú „nagyválasztmány” létrehozása. Társadalmi státusra és nemzetiségre tekintettel akart széleskörű védnökséget szervezni, amelyre az újszülött Társaság első lépései közben bízvást támaszkodhatik.

A névsort részletesen nem elemezzük, mert magában foglalja az 1887-i értekezlet résztvevőit és az ott kialakult irányokba bővült tovább az összetétel. Elegendő annyit mondani, hogy szinte mindenki helyet kapott benne, aki a korabeli Magyarországon valamilyen fokon – akár érintőlegesen is – néprajzzal foglalkozott. (A jelesebbek közül talán egyedül Arany László hiányzott. Ő ugyan névleg még a Magyar Népköltési Gyűjtemény szerkesztője volt, de már majdnem teljesen eltávolodott a folklorisztikától. Később sines nyoma, hogy kapcsolata lett volna a Társasággal). A néprajzzal foglalkozók mellett számos történészt, művészettörténészt, régészt, természetudóst – elsősorban geográfust –, továbbá írókat, néhány festőművészt, végül különböző pártállású politikusokat találunk a „nagyválasztmány”-ban. A sokféle eszmeiséget, világnézetet, korosztályt, tudományt és tudást tömörítő testületből hadd említsük külön a három hölgyet: Gyarmathy Zsigmondné, a kalotaszegi népművészet fáradhatatlan népszerűsítője Bánffyhungyadról, Torma Zsófia régész Szászvárosról és Čop-Marlet Mara Bécsben élő író.

Madarassy László, aki átlapozta a korabeli napisajtót, megállapította, hogy nem váltott ki nagy visszhangot az alapítás eseménye. A fővárost a nevezetes osztrák–magyar véderő-vita kibontakozása tartotta izgalomban. Néhány nap múlva pedig megérkezett Rudolf trónörökös rejtélyes halálának a híre. Így nem csoda, hogy az új társaságra kevésbé figyeltek oda az újságok. A következő hónapokban a választmány többször is összeült és megindult a szervezeti élet. Egyelőre az *Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn*t fogadták el közlönyként. Herrmann már a Társaságot is képviselve utazott bécsi és párizsi kongresszusokra. Ő és felesége az ötven forintos alapító tagságot 1500 forintra becsült szakkönyvtáruknak a Társaság részére történő átadásával váltották meg. Ennek elhelyezése – hivatali helyi-

ség híján – azonnal problémává vált, s mint látni fogjuk, hosszú évekig nem oldódott meg. Egy másik nehéz kérdés is jelentkezett: október elején már az ötszázat közelítette a tagság létszáma, ám Borovszky pénztáros kénytelen volt jelezni, hogy a három forintos tagdíjakból addig mindössze 281 forint folyt be. Végül a legfontosabb eseményt az alapszabályok engedélyeztetése jelentette: az illetékes belügyminisztériumi államtitkár 1889. május 8-án írta alá, s ezzel a hivatalos jóváhagyás is megtörtént. Rövid áttekintése megkönnyíti számunkra az eddig megismert eszméknek és a következő évek eseményeinek megértését.

A fontos tartalmi elemek kiemelésének kedvéért nem sorrendben haladunk végig a hét szakaszból és harminchárom artikulusból álló alapszabályon. A cikkelyek nagy része a korabeli egyesületi jognak és gyakorlatnak megfelelően készült el, és ma már kevés jelentőségük van. Ilyenek például, amelyek négyféle tagságot tesznek lehetővé: tiszteletbeli, alapító, rendes és levelező tagot; továbbá a választmány taglétszámával, megválasztásának módozatával (titkos szavazás), majd a tisztikar választásával foglalkozók. A közgyűlés három évenként végezte el a tisztújítást. Választmányi üléseket az első évtizedekben havonta egyszer azonos időben hívtak össze. Rendelkeznie kellett az alapszabálynak a feloszlásról és különböző ügymeneti eljárásokról is. Számunkra leginkább a célok, a feladatok és a szervezeti felépítés érdemes a figyelemre. Az ide vonatkozó bekezdéseket alább szó szerint idézzük. (Megjelentek az *Ethnologiai Közlemények* 3. füzetében: 1889. 397–404. l.).

„1. A magyarországi néprajzi társaság célja a magyar állam és a történelmi Magyarország mai és egykori népeinek tanulmányozása, valamint kölcsönös megismerkedés útján a hazában élő népek közt testvéries egyetértésnek és együvé tartozás érzetének ápolása.”

„3. A társaság tanulmányozásának tárgyai: az ország mai és egykori népeinek eredete, fejlődése, állapota; etnikai jelleme és anthropologiai mivolta; a néplélek és a népélet nyilatkozatai. Ilyenek: életmód, foglalkozás, lakás, eszközök, díszítés, zene és költészet, tánc és játék, szokások és erkölcsök, szólásmód és közmondás, hagyomány és monda, babona és ráolvasás, népmese és találós mese, népdal és rege stb. végre az ország lakóinak testalkata.”

„4. A társaság feladata: a felsoroltak megfigyelése és feljegyzése (lerajzolása, leköltázása); továbbá néprajzi tanulmányok, kirándulások és tudományos utazások megindítása, támogatása, s az eredmények tudományos értékesítése; szakközlönyök és néprajzi művek kiadása; felolvasó és előadó ülések és értekezletek tartása; a magyarországi és külföldi néptani tudományos működés eredményeinek kölcsönös közelítése; néprajzi köny-

vészet összeállítása, szakkönyvtár szervezése; a népelet használati tárgyainak természetben összegyűjtése, hazai ethnographiai múzeum alapítása és fenntartása; egyáltalán az országban a nép- és embertani tudományok és ismeretek koncentrációja és művelése, terjesztése és népszerűsítése."

Amint azt az előzetes megnyilvánulásokból és felhívásokból várni lehetett, az alapgondolat megmaradt a hungarus eszmekörben. Sőt megfogalmazásában emlékeztet Hunfalvy Pál említett nevezetes könyvére, a *Magyarország ethnographiájára*, melynek tárgya hazánk egykori és korabeli népeinek etnikai története. Meltzl javaslatához és Herrmann első tervezetéhez képest nemcsak a folklórt és a tágabban értelmezett néprajzot, hanem nyelvi vonatkozásokat és a fizikai antropológiát is fölölelte. Feladatköre pedig teljes program volt. Anélkül, hogy megfogalmazói hangsúlyozták volna – erre a feladatkör leírása után nem is volt szükség –, a Társaság egyedül vállalta magára az egész hazai néprajz ügyét, amely később több intézmény dolga lett.

Tudománytörténeti szempontból nagyon fontos a Társaság szakosztályi fellépése. Átgondoltan igazodik a célhoz és a tárgyhöz, ugyanakkor itt tűnt föl leginkább a Herrmann elképzeléseinek túlméretezettsége. Nyolc nagyobb szakosztályt terveztek. Ezek közül mindjárt az első, „a népfajok szerinti” huszonek kisebb szakosztályra bomlott: magyar, székely, csángó, palóc, délvidéki német, dunántúli német, erdélyi szász, szepesi szász, horvát, szerb, bolgár, tót, rutén, lengyel, vend, román (román), görög, örmény, cigány, bosnyák, finn-ugor, török-tatár. Utóbb – Fiume lakosságára tekintettel – még olasz szakosztály készült alakulni, s így valóban a korabeli Magyarország minden népe és nemzetisége képviseltette magát a zsidóság kivételével, melyről azonban tudvalévő, hogy önmagát nem népcsoportként, hanem felekezetként tartotta számon és e korban a hivatalos álláspont szerint sem minősült nemzetiségnek.

A rendszeren belül is akadtak következetlenségek. A négy magyar szakosztály mögött az etnikai túlsúly és a néprajzi csoportok eltérő eredetének képzete állott. A négy német szakosztály viszont a legjellegzetesebb magyarországi német népcsoportokat kívánta reprezentálni, tekintettel a tisztikarban és a választmányban lévő nagyobb létszámú hazai német származására. A további szakosztályok között azonban nem differenciáltak, azok több milliós és töredék nemzetiségeket egyaránt képviseltek. Nyilvánvaló, hogy az alapításnál az etnikai beosztást tartották legfontosabbnak, mert a következő nagyobb szakosztályok kialakítása ehhez képest aránytalanul elnagyolt. Nem teremtett egyensúlyt az etnikai és a tematikus szempontok között. „A népelet használati tárgyai” mint ágazat hamarosan a tárgyi etnográfia majd a tárgyi néprajz nevet kapta. Mellette „folklore és

néppszichológiai" és ettől elkülönülten „népzene és néptánc” szakosztály is szerepelt. Végül az „antropologia”, a „demographia” (ezen voltaképp statisztikát értettek), a „paleoetnologia” („ősnéptan”-nak fordították, de vezetői után nyugodtan régészetnek nevezhetjük) és a „graphika” szakosztályai mai nézőpontból egyáltalán nem tartoznak hagyományos néprajzi fogalmainkhoz. Utólag elmondható, hogy egy esetlegesen kialakuló kulturális antropológia összetevői lehettek volna, de már akkor sem volt egyértelmű a kapcsolódásuk. Elméleti elgondolás helyett, valószínűleg arra lettek volna hivatva, hogy az illető tudományágak és a néprajz kapcsolatát erősítsék és tisztázzák. A grafikai szakosztály szervezését az illusztrálás növekvő igényei és fejlődő technikai lehetőségei sürgették.

Az egyes szakosztályok elnökből, előadókból és tagokból álltak. A két első tisztségre az ágazat jeles művelőit vagy befolyásos támogató tagokat jelöltek. Névsoruk különösen jól mutatja a korabeli szakember-hiányt, és azt, hogy mennyi zavar uralkodott a közvéleményben a néprajz fogalma körül. Ennek láttán nem kell csodálkoznunk azon, hogy a tudományszak „identitásának” kérdése még hosszú ideig lezáratlan marad. A sorban utóbb említett négy szakosztály laza kapcsolódását tanúsítja, hogy ezek tisztségviselői területük professzionista képviselői, nem pedig önállóságot kereső tudományágazatok művelői voltak. Az antropológiánál találjuk Török Aurélt, a demográfiánál Keleti Károlyt, Kőrösi Józsefet és Thirring Gusztávot, a paleoetnológiánál Pulszky Ferencet, Torma Zsófiát és Wosinszky Mórt, a grafikánál Székely Bertalant, Feszty Árpádot és Huszka Józsefet. A népzene-néptánc szakosztály elnöki posztját Zichy Géza gróf, a félkeze virtuóz zongorista töltötte be, aki a főváros zenei életében ekkortájt jeles személyiségnek számított, de nem tudjuk, hogy népzenei vizsgálatokkal foglalkozott volna, mint az előadók közül Bartalus István vagy a zenetörténész Káldy Gyula. Tudós illetőleg műkedvelő arisztokraták nem kevés számban voltak jelen a választmány és a tagság soraiban. Köztük az Ázsia-utazó Zichy Jenő gróf a tárgyi néprajzzal foglalkozók elnöke volt, Herman Ottó és Xantus János előadók társaságában. A folkloristák elnökségét Meltzl Hugó vállalta volna Katona Lajos előadóval az oldalán. Meltzl szerepelt még az erdélyi szász szakosztály előadójaként is, de semmi jele nincs, hogy a végső soron az ő ötletéből keletkezett Társaság működésében tevékenyen részt vett volna.

A „népfajok szerinti” szakosztályok tisztségviselőinek névsora, ha lehet, még tarkább a tudományágazatiakénál. Teljes részletességgel nem ismerhetjük, mert több olyan személlyel, akinek a neve ma már nem sokat jelent számunkra, nem szükséges foglalkoznunk, csupán a jellemző példákat emeljük ki. A magyar szakosztály elnökének Jókai Mórt kérték föl. Az egyik elő-

adója szintén író, Baksay Sándor lett, akinek tolla alól néhány év múlva *Az Osztrák–Magyar Monarchia* írásban és képben értékes néprajzi fejezetei kerültek ki. A székely szakosztály elnöki tiszte Orbán Balázst illette, de ő fél éven belül elhunyt. A csángó szakosztály vezetőjének az idős Odescalchy Artur herceget szemelték ki, mint az 1883-i – egyébként felhőtlen sikerűnek nem mondható – al-dunai székely telepítés vezetőjét. A palóc szakosztály elnöke Nyáry Jenő báró nógrádi földbirtokos lett, akinek tudományos időtöltése az ősrégészet volt. Az előadók közt foglalt helyet Mikszáth Kálmán és a bogaras magántudós, az ősi palóc tündérvilág megálmodója, Pintér Sándor. Herrmann Antalt – Szentkláray Jenő törtéénsszel együtt – a délvidéki német szakosztály előadói között találjuk. Az erdélyi szász szakosztály elnöke Georg Daniel Teutsch püspök-történetíró, a horváté a politikai aktualitás jegyében Josipović Imre akkori horvát miniszter lett. Igen jó tudományos erőkel tömörített a román és az örmény szakosztály Alexics György, Mailand Oszkár és Moldován Gergely, illetőleg Patrubány Lukács és Szongott Kristóf személyében. A cigány szakosztály elnökségét Habsburg József főherceg foglalta el, akinek főúri kedvtelése, a cigány nyelv tanulmányozása érdemes eredményt is hozott. Mellette immár harmadik posztján találjuk előadóként Herrmann Antalt. Asbóth János író és politikus, Magyarország balkáni terjeszkedésének hangadója és híve a bosnyák szakosztályban kapott helyet Thallóczy Lajos törtéénsszel és a bolgár szakosztályban is előadó Strausz Adolfal együtt. A finn-ugor és a török-tatár szakosztályok vezető helyeit ugyancsak kitűnő tudósokkal töltötték be, bár többségük néprajzkutatói mivolta vitatható: Budenz József, Munkácsi Bernát, ifj. Szinnyi József, Vikár Béla, illetőleg Vámbéry Ármin, Kunos Ignác, Thury József.

Fentebb szó esett az alapítók változatos társadalmi és nemzetiségi hovatartozásáról. Az első évben verbuválódott tagságról ugyanez mondható: tanárok, szinte minden felekezet lelkészei, állami tisztviselők, jogászok, tudósok, művészek, néhány orvos, gyógyszerész és mérnök alkotta a többséget. A nem magyar nemzetiségűek között a szerbek, horvátok, németek többen, románok és szlovákok kevesebben voltak. Akadt köztük különböző fokon asszimilált és anyanyelvéhez ragaszkodó egyaránt. Az első alapítók egyike volt Brankovics temesvári szerb görögkeleti püspök, aki egy év múlva a karlócai metropolita székébe került. Mellette még két szerb országgyűlési képviselővel találkozunk. (Herrmann Antal 1892-ben készült feljegyzése 28 „szerb ajkú”-ról tud.) Rendes tag lett Vasile Goldiș mérsékelt román politikus. Itt jegyezzük meg, hogy az alapszabály megengedte a magyar mellett más nyelv előadói használatát is. Nem tudjuk azonban, éltek-e vele vagy sem.

A továbbiakban az első tagsági névsorból annak illusztrálására emelünk ki neveket, hogy a változatos társadalmi és nemzetiségi összetétel mellett azt is érzékeltessük: a Társaság megalakulásában számos olyan magyarországi értelmiségi vett részt egyszerű tagként, akit tudományos és művészeti teljesítménye vagy közéleti állása okán a maga korában vagy később megbecsültek, sokszor számon tartanak ma is; Lotz Károly és Morrelli Gusztáv festők, Kassai Vidor színművész, Eötvös Károly és Rákosi Jenő író, az idős Kövály László, Kármán Mór pedagógiai író, Schneller István evangélikus teológiai tanár, a hazai tanárképzés megreformálója, Lehoczky Tivadar történész, ekkor a munkácsi uradalom ügyésze, Marczali Henrik és Pauler Gyula történész, Pauler Ákos filozófus, Pulszky Ferenc mint a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, Nagy Miklós, a népszerű Vasárnapi Újság szerkesztője, Riedl Frigyes irodalomtörténész, Veress Endre történetíró, Kohn Sámuel főrabbi, Szász Károly és Szász Domonkos református püspökök, Szily Kálmán természettudós, a Magyar Tudományos Akadémia akkori főtitkára, Berzeviczy Albert történetíró, államtitkár, Brassai Sámuel, Grünwald Béla politikus és publicista, Várady Ferenc hírlapíró, az ezredéves évfordulóra kiadandó tartalmas baranyi monográfia összeállítója, Zsilinszky Endre békéscsabai szerkesztő, Sebesi Jób népköltési gyűjtő, vasúti tisztviselő Kolozsvárról és még sokan mások jelentkeztek tagnak 1889–1890-ben. Testületek is akadtak, bár ekkor még kevesen: például Arad és Segesvár szabad királyi városok „közönsége”, a rózsavölgyi római katolikus gimnázium, a pozsonyi evangélikus teológia. Az első évben hat külföldi jelentkezett: köztük Herrmann Antal három ciganológus barátja Angliából és Emil Setälä neves finnugrista filológus Helsinkiből. Bár fentebb megjegyeztük, hogy a „nagyválasztmány”-ban eleve minden néprajzzal foglalkozó helyet kapott, ne feledkezzünk el a fiatal nemzedékről külön megemlékezni: a tagok sorában találkozunk Jankó Jánossal, Istvánffy Gyulával, Sebestyén Gyulával. Jelentkezett K. Lippich Elek minisztériumi segédfogalmazó is, aki másfél évtized múltán főtisztviselőként Malonyay Dezső vállalkozásának és a gödöllői művészcsoporthoz a fő támogatója lesz.

1889. október 27-én került sor az első rendes közgyűlésre. (A későbbi ünnepi megemlékezések többsége ezt a napot tekintette az „alapítás” évfordulójának, nem a januárit, amikor az „alakulást” deklarálták). A megnyitót Hunfalvy Pál tartotta. Kissé nehézkesen, öregesen fogalmazott, de fontos gondolatokat magában foglaló beszédet mondott. Megismételte a soknemzetiségű ország kutatására vonatkozó tételt és a néprajzot, mint a történetírás társtudományát méltatta. Hasonlata szerint a történelemtudomány leírja a palotát kívül és belül, a néprajz pedig az építő és a berendező személye iránt érdeklődik, tehát a kettő között végeredményben csak

a tárgyuk tesz különbséget, mert a néprajz is történetírás. „Szinte ugyanazokon a nyomokon jár – folytatta Hunfalvy – melyeken a régészet, azzal a különbséggel mégis, hogy a régészetnél több figyelmet akar fordítani mind arra, amit csak a nyelv fejez ki, de a művészet és a mesterség nem alakíthat. Van tehát a néprajznak saját területe a tudományok között.” (Ethn., 1890. 2. I.). Megkapó képpel fejezte ki a Társaság első elnöke, miként kell a néprajznak ügyelnie az elmúló kultúrákra: „mint a botanikának a kipusztuló növényekre.

Igazi köszöntőt mondott Jókai Mór. Különös szerepben, olyan személy nevében lépett föl, aki erre már nem kérhette föl; az eredetileg védnöknek kiszemelt Rudolf trónörökös, s egyúttal a Monarchiáról készülő nagyszabású könyvsorozat íróit „képviselte”. Bókolta az etnográfiának, kimeríthetetlen irodalmi kútforrásnak és „titkos” munkatársának. Kifejezte abbéli meggyőződését, hogy a néprajzi feltárás a magyarokról alkotott balítéletek eloszlatásáért sokat tehet. Emelkedett zárószavai emlékeztetéssé váltak. Hagyományt követünk ideiktatásukkal, hiszen a Társaság jubileumain rendre idézték a szónokok: „Mindenekelőtt nekünk, magyaroknak fölöttébb üdvös, egyrészt a velünk egy monarchiai kötelékben élő különféle népfajoknak egyediségével részletesen megismerkedni; másrészt a kerek földnek mind a nálunknál nagyobb, előrehaladottabb, mind a kisebb és elmáradottabb nemzeti világába belepillantani. Ez tanít meg bennünket saját értékünknek helyes megbecsülésére, feltár előttünk sok reánk váró feladatot s megszüntet sok előítéletet. Ha valaha a világon bekövetkezik az örök béke: az az ethnographia általános elterjedésének a munkája lesz” (Ethn. 1890. 8. I.). A béke említése nem csupán a néprajznak szólt. Jókai nem sokkal később ismert alakja lett a korabeli nem hivatalos európai békemozgalomnak.

A közgyűlés igazi főszereplője mégiscsak Herrmann Antal volt. Titkári jelentésében érzékletes képet rajzolt az előző két mozgalmas év eseményeiről. Hatásos előadásában az évszázaddal későbbi olvasó számára is mondatról mondatra nő a Társaság fénye és alapításának jelentősége: a tagok száma néhány híján ötszáz. Egyre több testület ismeri föl annak jelentőségét, hogy belépésével nemzeti ügyet szolgál. Pécssett, Ungvárott és Aradon vidéki köröket készülnek alakítani a helyben nagyobb számban lakó tagok. József főherceg szerencsekívánatait fejezi ki. Ugyancsak üdvözlő levelet küldött egy másik alapító tag, Charles Godfrey Leland amerikai író és ciganológus. A párizsi folklórkongresszus és a bécsi antropológus kongresszus örömmel vette az alakítás hírért, amelyet mellel még mindkét helyen maga Herrmann közölt a résztvevőkkel.

Záróakkordként a Társaság vezetőit és az első végleges választmányt választották meg. Védnök: József főherceg, elnök: Hunfalvy Pál, alelnökök: Havas Sándor és Török Aurél, titkár: Herrmann Antal, jegyző: Katona Lajos, pénztárnok: Borovszky Samu. A választmány néhány napon belül megkezdte a rendszeres ülésezést és megindult az intenzív egyesületi élet. A fiatal Társaság igen fontos, hatásaiban olykor napjainkig élő döntéseket hozott és kezdeményezett. Először hivatalos közlönyükről, az *Ethnographiáról* határoztak. A történész-numizmatikus Réthy László lett a szerkesztője. A névválasztást Hunfalvy többször említett művének címe befolyásolta. Mivel a vezetésben résztvevők többsége az etnogenezist (őstörténetet) és a néptörténetet tartotta a néprajztudomány végső kutatási feladatának, amit minden más vizsgálat végső soron alátámaszt, az etnográfia szó megfelelt a tudományos elképzelésnek. A folyóirat havonként három íven – a nyarat kihagyva –, évi tíz számban jelent meg. Réthy szerkesztői programja első sorban a Társaság működéséről szóló tájékoztatást ígérte, amin természetesen nemcsak az eseményekről való tudósítást értette, hanem sokkal inkább az elhangzott szakosztályi előadások közlését is. Tudatos vállalás volt azért, hogy néprajzi tanulmányokkal ne kelljen a szerzőknek más folyóiratokhoz fordulniuk. Az *Ethnographia* hivatott általában a hazai és külföldi néprajzi munkáról is beszámolni. A folyóirat valóban friss anyaggal és friss információkkal jelent meg. Az 1890/I-es számot az 1890. január 11-i választmányi ülésen már kézbe vehették a jelenlévők. Tartalmazott hazai híreket, közölte a rendszeresen ülésező választmány munkájáról készített jegyzőkönyveket és a néhány héttel korábban elhangzott előadásokat. Szerzői és szerkesztői honoráriumot egyelőre nem tudott fizetni, mert a nyomda hitelbe vállalta előállítását. Az 1889. november 2-i választmányi ülésen Borovszky után Hunfalvy is figyelmeztetett az anyagi helyzet kedvezőtlen alakulására.

A másik fontos ügy a néprajzi múzeum létesítése volt. 1872-től létezett ugyan a Nemzeti Múzeumon belül Néprajzi Osztály, mégis ekkortájt úgy beszéltek róla, mintha nem lett volna. Részint taktikából, hogy a kulturális kormányzatot segítségre serkentsék, részint némi igazság is volt benne. Az első ide került tárgycsoportot, még az útjáról hazatért Reguly Antal mutatta be 1847-ben a Magyar Tudományos Akadémián, de szakszerűtlen kezelés miatt ekkorra részben elpusztult. Időközben az osztrák-magyar távolkeleti expedícióhoz csatlakozó Xantus János nagy mennyiségű anyagot hozott haza. Közönségsikert aratott kiállítása után 1872-ben őt nevezték ki a Magyar Nemzeti Múzeum akkor szervezett Néprajzi Osztálya első őrévé, azaz muzeológusává. Xantus azonban nem volt sem etnográfus, sem múze-

umi szakember. A kezdeti lendület után a gyűjteményt önállóan kevésbé gyarapította, állandó kiállításon nem mutatta be. Valóban úgy lehetett tekinteni, mintha nem létezne.

A múlt század második fele Európa-szerte néprajzi gyűjtemények alapításának kora volt. Nincs abban rendkívüli, hogy Herrmann Antal már a társaság-alapítási felhívásban feladatként jelölte a múzeumügyet. Az első közgyűlésen ezért küldtek ki külön múzeumi bizottságot. Igen hamar, január 12-én fogadta őket Csáky Albin gróf, vallás- és közoktatásügyi miniszter. Tekintélyes országgyűlési képviselőként Herman Ottó volt a szóvivőjük. Előadta, ami eredetileg Török Aurél kérése volt, hogy az etnográfiai és antropológiai gyűjteménynek együttesen kellene önálló helyiségekhez jutnia. (Török így akarta elhelyezni egyre növekvő koponyakollekcióját.) Csáky a megoldás keresését ígérte. Így is történt. 1892-ben a Nemzeti Múzeum Csillag utcai (ma Gönczy Pál utca) épületében kaptak helyet. Amikor pedig Xantus halála után, 1894-ben rátermett etnográfus, Jankó János lett a Néprajzi Osztály öre, a gyűjtemény sorsa kedvező fordulatot vett. A Társaság érdeme elvitathatatlan a múzeum ügyének ébren tartásában és képviseletében, jóllehet ezzel előkészítették a hazai néprajz szervezetének megszólását, azaz távlatban saját illetékességi körüket szűkítették. Ám ez akkor még föl sem merült, és visszapillantva sem lehet veszteségként fölfogni. Ellenkezőleg, a szakterület fejlődésének természetes velejárója volt.

A Társaság első nyilvános felolvasó ülésén József főherceg előadását olvasták fel elsőként. De utána mindjárt Herrmann Antal beszélt a néprajzi múzeum ügyéről. Sőt, szerencsés ötlettel összekötötte azt a millenniumi kiállításra készüléssel. Az említett miniszteri döntést ez befolyásolhatta döntően. Amikor pedig a jól értesült Csáky leiratában kifogásolta, hogy ha nincs elegendő tárgy, miért kívántak helyiséget és kiállítást, Herrmann már előállt a következő indítvánnyal: a Társaság gyűjtésre szólítsa föl tagságát a Néprajzi Osztály javára. Herrmann Antal a múzeum dolgát következetesen összekötötte a „tárgyi ethnographia” megteremtésének sürgetésével. Ezt a feladatot hamarosan Herman Ottó vállalta magára, aki mindaddig természettudósnak számított, de *A magyar halászat könyve* (1887) első kötetével már megtette az első nagy lépést az önálló hazai anyagi kultúrakutatás területén. 1890. november 29-én beszédet mondott a képviselőházban a néprajzi múzeum ügyében. Majd elkezdte az ezredéves kiállítás tervezett néprajzi részlege anyagának országos gyűjtését.

A „kis Európa”-elven (Csaplovics) alapuló társasági program megvalósítása példaszerűen haladt. Az Ethnographia első évfolyamában megjelent tanulmányok és cikkek tárgyának a megoszlása a következő: magyar tárgyú 20, magyarországi nemzetiségeket tárgyaló: 16, Magyarország kora-

beli határain kívüli téma: 11, vegyes tematika: 1, tisztán elméleti tartalmú: 1. 1891-ben 7 magyar, 3 nemzetiségi, 4 vegyes, 1 Magyarországon kívüli tárgyról szóló írás látott a folyóiratban napvilágot. Az 1890-es és 1891 tavaszán tartott két közgyűlés között Herrmann Antal titkári beszámolója szerint 10 felolvasó ülésen huszonhárom előadás hangzott el. Ezek között 8 magyar, 3 román, 2–2 német és szlovák, 1–1 örmény, szerb, bunyevác, hazai török, rutén, cigány és bolgár tárgyút találunk.

A vidéki tagság, melynek a választmányban külön helyeket tartottak fenn, szintén mozgolódott. Az ígéretes helyi körök ugyan nem valósultak meg, de különfajta indítványok vidékről is érkeztek. Igaz, hogy sok újdonságot nem tartalmaztak, mégis érdeklődésről tanúskodtak. A választmány rendszeresen foglalkozott a könyvtár helyzetével és adományozásra buzdította a tagságot. Eleinte minden beküldött kötetet megköszöntek az Ethnographiában. Egyelőre nem sok érkezett. A rendszeres néprajzi könyvészet megjelentetése még néhány évet váratott magára.

Ez az eseménydús kezdet teljes mértékben följogosíthatta Herrmann Antalt, hogy az első három rendes közgyűlés titkári beszámolóiban teljes megelégedéssel adjon számot arról, amit valóban főként ő kezdeményezett. A realisan gondolkodó bennfenntesek azonban nem csak ezt a derűlátásra okot adó oldalt látták, hanem a másikat, az árnyékban levőt is, és érezték az alapok ingatagságát. A pénztáros folyamatosan adta a vészjelzéseket. Alig fizették a tagdíjakat, nőtt az adósság. Ezen az a miniszteri jóindulat sem segített, hogy gyorssegélyt kaptak a művészetek és tudományok támogatására hagyományozott Röck Szilárd-féle alapból. Madarassy László a negyvenedik évfordulón anekdotaként mondta el, hogy a Társaság egy akkor (1929) már idős, köztisztelteben álló tagja – úgy gondoljuk, Berzeviczy Albert – a pénztárost néhány este zárt kártyaklubokba vitte el, ahol jótékony célból megsarcolta a nyereményeket. Nyilván ez sem volt elegendő a hiányok pótlására. Először, egy évi ingyenes munka után Réthy László mondott le az Ethnographia szerkesztéséről. Nem sokkal később Török Aurél adta vissza az alelnöki megbízást, amihez az antropológiai múzeum ötletének sikertelensége is hozzájárulhatott. Fennállásának harmadik évében a Társaság tisztikara bomladozni kezdett, ennél azonban sokkal súlyosabb volt, hogy teljes anyagi csőd előtt álltak. Tenni kellett valamit. Végül a változásokat egy szomorú esemény indította el. 1891. november 28-án Hunfalvy Pált a Társaság ünnepi ülésén köszöntötte félévszázados akadémiai tagsága alkalmából. A tisztségviselő társak magasztalva üdvözlötték, ő pedig mintha érezte volna a nagyon közeli véget, meleg szavakkal fejezte ki, hogy a Társaság létrejöttében is annak igazolását látja, hogy nem élt hiába. Alig több mint huszonnégy óra múltán, 82. életévében elhunyt.

Hunfalvy halálával a Néprajzi Társaság fölött becsukódott az a védő-
ernyő, amelyet a XIX. század egyik jelentős társadalomtudósának elnök-
sége jelentett. Távoztá után gyorsan kellett cselekedni. Herman Ottó ja-
vaslatára mindjárt az első, nélküle tartott választmányi ülésen kebelbeli
testületet alakítottak a Társaság ügyeinek teljes felülvizsgálására, melyet
tagjainak száma után „kilences bizottság”-nak neveztek el.

Mi is volt a baj tulajdonképpen? Herrmann Antalt nem hívták meg a
„kilences bizottság”-ba. Ez nyilvánosan jelezte, hogy érdemei mellett a vál-
ság tetemes része is az ő számlájára írható. Noha többek tudtak mulasz-
tásairól, kollegialitásban maradtak vele, az Ethnographiában közzétett vizs-
gálati és vitaanyagok személyéről hallgatnak. A „kilences bizottság” elnö-
kéül az idős Xantust kérték föl, de szóvivői minőségben Herman Ottóé volt
a főszerep. Saját tagjaikból három albizottságot alakítottak, az egyiket az
alapszabályok revíziójára, a másikat a könyvtár és az irattár, végül a har-
madikat a pénztár megvizsgálására. 1892. február–márciusban szinte he-
tente üléseztek, mégsem gabalyodtak bele a „bizottságosdi” útvesztőjébe,
hanem következetes és kemény munkával határidőn belül elvégezték a ki-
jelölt feladatokat. A pénzügyekről jelentést tevő Jankó János írásából nem-
csak a tagdíjfizetési elmaradásokra derült fény, hanem arra is, hogy Herr-
mann Antal titkár az „Ethnographia céljaira” általános nyugtákat kapott,
de részletes elszámoltatása sosem történt meg. Senki sem vádolta őt hűt-
len kezeléssel, nem tesszük ezt ma sem, de nem hallgatható el, hogy gaz-
dálkodáshoz nem volt érzéke. A Társaság önfenntartásának elképzelése
nem vált valóra. Herrmann azonban nemcsak ezt nem vette tudomásul, ha-
nem fedezet nélküli adósságokat halmozott a folyóirat kiadásának intézé-
sével.

Tudatosítanunk kell azt az ellentmondásos tényt, hogy a korabeli ma-
gyarországi társadalom – bizonyára nem társtalanul Európában – anyagi-
lag erőtlén volt ahhoz, hogy tudományos társaságok sorát tagsági díjak-
ból tartsa fenn, egyidejűleg azonban szellemi színvonala és igényei meg-
követelték ezeknek a társaságoknak a létezését. Intellektuális kötelezettsé-
gekből fakadó érzések, értelmiségi érdeklődés, hazafiság és társadalmi il-
lem, nem kevésbé a sznobizmus egyaránt közrejátszottak a társasági tag-
ságok toborzásában. Befolyásolhatta az embereket az újdonság élménye
is. A polgári társadalom intézményrendszere tág teret nyitott a Néprajzi Tá-
rsaságban is mind az érdekes magántudósoknak, mind a dilettáns szak-
íróknak. Előadói asztalhoz léphettek, de hallgatóságuk sem állott a szak-
mai műveltségnek olyan magas fokán, hogy a változatos tárgyú szövegeket
ilyenformán rája háruló „lektorálással” rendszeresen jobbítsa vagy elta-
nácsolja. Az Ethnographia első évfolyamai jónéhány ma megmosolyogtató

vagy bosszantó tartalmú tanulmányt és cikket őriznek. A kezdet nehézségeire gondolva mégsem vonhatjuk kétségbe szerzőik jóhiszeműségét. Nem túlzás azt mondani, hogy a kor tudományos életéhez hozzátartoznak. Tag-nak és előadóul jelentkezésben tehát nem mutatkozott hiány, annál inkább a kitartásban. Bizonyára akadtak, akik valami mást vártak a Társaságtól, mégis legtöbbször elfogadták a tagságnak járó *Ethnographia*-szá-mokat, melyek jóval többbe kerültek, mint a különben általuk be sem fize-tett tagdíj. 1889-ben az 510 tagból 327, 1890-ben 589-ből 273, 1891-ben 604-ből 412, 1892-ben (március) 610-ből 493 tag nem fizetett.

A pénzügyi nehézségek azonban még ennél is bonyolultabb okokkal függtek össze. Hunfalvy utolsó beszédében gyökerüket abban látta, hogy a Társaság túl későn alakult meg. Ugyanazok lettek a tagjai, akik más tár-saságokban is kötelezettségeket vállaltak és nem bírták a megnövekedett terheket. Állítását nem vonhatjuk kétségbe, de utólag nem is lehet teljes-séggel igazolni. Láttuk, hogy a Néprajzi Társaság az utána következő, fel-lendült alapítási kedvet tekintve éppenséggel a régebbi hazai társulatok közé tartozik. Nem kétséges a földrajzosok, a régészek és művészettörténé-szek, valamint a Történelmi Társulat, s talán az azóta megszűnt Heraldikai és Genealogiai Társaság tagságának kisebb létszámvesztése sem, miután a Néprajzi Társaság bejelentette megalakulását. Némi elszívó hatásuk lehetett a nagyszámú vidéki történeti és népismereti társaságoknak is. A te-kintélyes irodalmi egyesületeket (Kisfaludy és Petőfi Társaság) már semmi-képpen nem számítjuk a sorba. Az általános tudományfejlődés szempont-jából azonban természetes, hogy egy önállósuló terület más, már meglevő ágazatokból verbuválja munkásainak és híveinek jelentékeny részét. Amikor 1904-ben a Magyar Nyelvtudományi Társaság létrejött, az alakításra föl-szólító nyilatkozat aláírói között szinte mindenki tagja volt a Néprajzi Tár-saságnak, hovatartozási villongásról mégsem tudunk. Igaz, ekkor valamelyest más közeg vette körül a tudományos egyesületek életét, mint korábban, segélyezésük, létfeltételeik biztosítása bővült és szilárdult. Egyelőre azon-ban a fejlődés korábbi lépcsőfokán állunk és itt vetődött föl a néprajz fogalmának már említett korabeli tisztázatlansága is.

A néprajz akkor verekedte ki önrendelkezését, amikor a hazai tudomá-nyos életben nagyarányú ágazati differenciálódás és polarizálódás folyt, a Társaság tagságának összetétele sajátos módon mégis interdiszciplináris lett és maradt, nemcsak az alapítást követő néhány esztendőben, hanem még legalább három-négy évtizedig.

Pillantsunk vissza az első tisztikarra! Valójában csak Herrmann Antal minősül benne vérbeli etnográfusnak. Ekkor még Katona Lajos is inkább irodalomtörténésznek számított. A tudományközi jelleg pozitívum a tudo-

mánytörténet mérlegén: nyitottságot biztosított azzal, hogy többféle hatásból építette ki a szakterület azonosságtudatát, de legalább ennyire magában hordozta a tárgy és a feladat egyedisége elvesztésének veszélyét is. Az első *Ethnographia* évfolyamokban sok történeti, néptörténeti, régészeti, nyelvészeti cikk olvasható. Talán aránylag nagyobb terjedelemben is, mint a mai szemmel néprajzi tárgyúak. Az elnöki szózatban nemcsak tájékoztatásul és útkeresésül hangsúlyozta Hunfalvy Pál a néprajz önállóságát, hanem védekezésül is. Az sem véletlen, hogy a fiatal Katona Lajos szükségét érezte a tudományszakot rendszerbe foglaló tanulmány megírását. (Előadásként a társulati élet legkezdetén, 1890. január 11-én hangzott el, majd az *Ethnographia* második füzetében jelent meg az *Ethnographia, ethnologia, folklore* címmel.) Katona az etnológiát mint általános embertudományt a szociológia segítségével kapcsolta a tudományok természettudományos jegyekkel leírt hatalmas rendszerébe. Noha efölött a pozitivista bölcséleten alapuló értekezés fölött természetszerűleg eljárt az idő, gondolati gazdagságával és korszerűség-igényével máig kiemelkedik a folyóirat első negyedszázadának anyagából.

A néprajz önállósága a „kilences bizottság” vitáiban is szóba került. A világhírű földrajztudós, Lóczy Lajos Herman Ottóval vitázva fejtette ki aggodalmát: az új Néprajzi Társaság a régebbi társulatoknak nemcsak anyagi, hanem szellemi erejét is elszívja, holott mindazt, amit vállalt, az eddigi keretek között – értsd: elsősorban a Földrajzi Társaságban – tovább is művelni lehetett volna. Török Aurélban szintén bujkált az elégedetlenség. Ő inkább azért aggodalmaskodott, mert az embertannak láthatólag nem sikerült a néprajzon belül az általa elképzelt státust megszereznie. Már itt jelentkezett a magyar néprajz és a fizikai antropológia megoldatlan viszonya, mely később jó személyi feltételek dacára sem rendeződött. A Magyar Történelmi Társulat és a Kisfaludy Társaság részéről is fölmerülhetett némi féltékenység, holott szó sem esett az utóbbi sorozatával, a Magyar Népköltési Gyűjteménnyel való rivalizálásról. Annál inkább nem, mert az éppen két évtizedes Csipkerózsika-álmát aludta. Egyéniségéhez méltón Herman Ottó ezekben a vitákban is kitűnő debatternek bizonyult. Határozottan megkülönböztette a Néprajzi és a Kisfaludy Társaság folklórgyűjtői feladatát, amit az eltérő tudományos és szépirodalmi indíttatásban látott. Lóczyval szemben megvédte a néprajz önállóságának jogát. Hangoztatta a tudományos munkamegosztás szükségességét: „mindazonáltal a munkát föl kell egymás közt osztanunk, ha nem akarunk visszafejlődni az encyclopaedizmusba”. Elismerte, hogy az etnográfusok kiválása régebbi egyesületekből azokra hátrányos lehet, de végső soron a kulturális haladást és

a nemzeti művelődést szolgálja, egy nagykorúvá váló tudományszak támogatását.

Herman Ottónak a program kidolgozásában Goldziher Ignác, az alapszabályok ügyében Török Aurél volt a segítségére. A legnagyobb változást az utóbbiak kicserélése és a szervezeti fölépítés átalakulása jelentette. Herman Ottó indítványára a Királyi Magyar Természettudományos Társulat alapszabályait vették mintául. A Társaság irattárában megvan ennek füzet alakú nyomtatott példánya, melyen Herman Ottó egyszerű áthúzásokkal, ragasztásokkal és betoldásokkal megjelölte a változásokat. Külön feljegyzésben foglalta össze, miért kívánja elejteni az eredeti alapszabályt: „Mert már első szakaszában is oly célokat tűz ki, amelyek a tudománynak nem feladatai, s azonkívül a magyar nemzeti művelődés érdekébe ütköznek”. „Mert harmadik és negyedik szakaszaiban oly részletezésekbe bocsátkozik, amelyek a fejlődés szabadságát akadályozzák.”

A továbbiakban kifejtette a szakosztályi beosztásról, hogy az „csak hosszas, sikeres fejlődés eredménye lehet; egy kezdő társulatra nézve ellenben terhet alkot”, végül a működés ellenőrzését biztosító cikkelyek erőtlenségét róta föl. Az új alapszabály sokkal jellegtelenebb lett a réginél, de kétségtelenül jobban igazodott az adott feltételekhez. Célul mindössze ennyit jelölt meg: „Mívelni a néprajzi tudományt általában, különösen hazánkat e szempontból vizsgálni és a néprajzi ismereteket terjeszteni.” Az ismeretterjesztés vállalása, mely már a Magyar Történelmi Társulat alakulásánál vitára adott okot, itt is megmaradt, de az új cél – legalábbis írott formában – eltüntette a „kis Európa”-elvet a Társaság életéből. Az idézet tágan fogalmaz, hazáról beszél, abba tehát bele kell értenünk minden népet, a nemzeti művelődéssel ellentétet látó indoklás azonban, amit más bizottsági tagok is visszhangoztak, egyértelművé teszi, hogy Herman Ottó a modern politikai nemzet fogalmával helyettesítette a hungarus hagyományt. A névváltoztatás is az ő tollvonásai nyomán keletkezett. Így lett a Magyarországi-ból Magyar Néprajzi Társaság. (Formai akadályok miatt csak 1896-ban vált hivatalossá a névcseré.)

A Néprajzi Társaság első vezéralakjai között, mint erről már szó esett, többen voltak magyarországi németek. Ellentétben Hunfalvy Pállal és Herrmann Antallal, akik tudatosan ápolták a hungarus hagyományt, Herman Ottó az önként és teljes mértékben asszimilálódni akaró, sőt a nem magyar nemzetiségekkel szemben gyakran türelmetlen típust testesítette meg. Különösen idősebb korában jellemezte ez a magatartás. Az igazsághoz tartozik, amire Voigt Vilmos is rámutatott a Társaság kilencven esztendejéről szóló írásában, hogy ez a változás az egyesületi életben jó ideig kevésbé érezte hatását. Mind a felolvasó ülések, mind az Ethnographiá-

ban közreadott cikkek változatlanul nagy számban foglalkoztak a magyarországi nemzetiségekkel. Ebből a szempontból a tagság összetétele sem változott lényegesen. Módosulásról majd csak az 1920-as években beszélhetünk a trianoni békeszerződés utáni új helyzetben.

Utólag érthetetlen, hogy Herman Ottó miért kifogásolta a Társaság tág feladatkörét leíró 3. és 4. paragrafust. Miért nevezte akadálnak, holott valójában lehetőséget nyitott és nem kötelezettséget vállalt. Ebben nem, de a szakosztályi beosztás bírálatában igazat kell adnunk neki. Fentebb, a szakosztályok bemutatásánál eleve igyekeztünk érzékeltetni, hogy a papíron megjelenő tervek és a valóság nem fedték egymást. Ez a fogyatékoság nem von le a „kis Európa”-elv inspiráló eszmétörténeti értékéből, ám távlatban tekintve nem is hallgatható el. Az elnöki és előadói felkérésekre visszaérkező válaszok nem lelhetők föl a Társaság irattárában, fontosabb azonban, hogy a szakosztályok önálló élete ténylegesen nem kezdődött el. Herman följegyzésében eredetileg öt szakosztályt javasolt: „természethistóriai, antropológiai, tárgyi ethnographiai, összehasonlító nyelvészeti és folklór”. Ez a kulturális antropológiai felfogás előfutárának tekinthető indítvány azonban nem valósult meg. Helyette az alapszabállyal párhuzamosan megfogalmazott ügyrend a választmányra bízta későbbi időben „csoportok” alakítását. A leírt lehetőségek között hiánytalanul megtaláljuk az egykori nemzetiségi szakosztályok felsorolását, újbóli létrehívásuk azonban sosem következett be.

A „kilences bizottság” kénytelen volt a fizető tagságot károsítva az *Ethnographia* 1892-i évfolyamának füzeteit terjedelmükben csökkenteni és összevonni, hogy a folyóirat folytonosságát biztosítsa. Tagjai komissiókat vállaltak. Ismételten pénzsegélyt kértek a kultuszminisztertől. Meglátogatták a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóját, Pulszky Ferencet, és Herman Ottó ötletére megállapodtak vele, hogy pénztámogatás fejében, amit az *Ethnographia* kiadására fordítanak, a folyóirat folyamatosan ismertetni fogja a Néprajzi Osztály gyűjteményét, s ezzel a tárgyi néprajz helyet kap lapjain. A példát a hasonló formában megjelenő *Archeologiai Értesítő* és a *Természettudományi Füzetek* szolgáltatta. Az évvégi, összevont 7–10. *Ethnographia*-szám már a Magyarországi Néprajzi Társaság és a Magyar Nemzeti Múzeum folyóirataként látott napvilágot. A „kilences bizottság”-tól Eötvös Loránd, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke is levelet kapott, hogy a Társaság könyvtárának kölcsönadott helyiség használatát szíveskedjék meghosszabbítani. Mindenki segített, ha másként nem, legalább a Herman Ottóval folytatott vitában visszavonuló Lóczy Lajos véleményét magáévá téve: bár történtek mulasztások, a Társaság létezése tény, és megmaradása érdeke a magyar tudománynak.

Az ügyek rendeződésének reményében ült össze 1892. május 9-én a negyedik közgyűlés, hogy meghallgassa és elfogadja a „kilences bizottság” beszámolóit és ajánlásait. Így is történt. Ezután új, illusztris tisztikart választottak, jórészt volt bizottsági tagokból. Az elnök az egyébként valamilyen okból távollévő Herman Ottó, alelnök Török Aurél, Goldziher Ignác és Munkácsi Bernát, titkár Hermann Antal és Réthy László, pénztáros Borovszky Samu, jegyző Katona Lajos, könyvtáros Jankó János lett. A júniusban megjelentetett nyílt levelet (*Fölvívás a néprajz híveihez és barátaihoz*. Ethn. 1892. 249–252. I.) a válaszmány nevében ők írták alá. A válság megoldásához támogatást kérve a társadalomhoz és a nemzethez fordultak, egyszersmind megfogalmazták a néprajztudomány céljait: „Az összes emberi tudásnak legnehezebben megoldható feladata az ember maga, mi pedig e nehéz és magasztos feladat megoldását célzó munkából ki akarjuk venni a magyarokat megillető részt. (...) kik nemzetünk egészében föl- és elismerjük azt, hogy az egész világrész legérdekesebb, kutatásra legérdemesebb néprajzi egysége és tárgya a magyarság maga. (...) De azért mi az egyetemes irányzatot is követni akarjuk. (...) Mi meg akarjuk érteni az embert, benne önmagunkat is, lényé és lényünk szerint, összes kihatásai szerint, úgy amint azok a múltba nézve még földéríthetők, a jelenre nézve rögzíthetők, okok szerint megfejtethetők és amint azok sokszorosan az ősmúltat is földerítik” (Ethn. 1892. 249–250. I.).

A mondatok stílusa és tartalma Herman Ottó fogalmazására vall. Más helyen is leírt hasonlókat. A levél, de bátran nevezhetjük kiáltványnak is, további részében a „néplélekre” hivatkozás talán Katona Lajos, Ahlqvist finn tudós példaként említése a finnugrista nyelvész, Munkácsi Bernát hozzáttétele lehetett. Egy sor nem fizető törlése után új tagok jelentkezésére és a Néprajzi Osztály számára tárggyűjtésre is buzdítottak. Úgy látszott, a Társaság hajója megmenekült a viharból.

Egy kisebb megrázkódtatás azonban még hátra volt. Kiderült, hogy a májusi közgyűlésen a kellő 30 helyett mindössze 24-en jelentek meg. Határozatképtelensége miatt új közgyűlést kellett összehívni október 25-ére. Itt tudódott ki, hogy Herman Ottó, Hermann Antal, Katona Lajos és Réthy László lemondtak tisztségükről. Mivel azonban a májusi közgyűlés szabálytalan volt, leveleiket nem is vették figyelembe, ám az újonnan – most már törvényesen – választott vezetésből is mind a négyen kimaradtak. Egyébként az októberi közgyűlés minden májusi dokumentumot újra elfogadott, csak az alapszabályok és ügyrend véglegesítését napolták el.

Ettől kezdve Herman Ottó nevével nem találkozunk a Társaság ülésein, egy ideig még a tagok között sem. A korabeli társasági jegyzőkönyvekből és egyéb iratokból nem derül ki, mi történt valójában. Leginkább úgy tet-

szik, mintha Herman Ottó valamiért súlyosan megbántódott volna, sőt némelyek talán nem látták szívesen az elnöki székben. Azok a Herman-életrajzok, amelyek foglalkoznak az üggyel, haláláig a Társaság iránt meg nem engesztelődő tudósról írnak. A Magyar Tudományos Akadémia kézirattárában található Herman-hagyatékából nem régen derült ki az igazság.

A májusi közgyűlés érvénytelenségét maga Herman Ottó „fedezte fel”. A miniszterhez és elnök utódjához írt leveleiből az derül ki, hogy szinte ürügyet keresett a kiválásra, mert Herrmann Antallal nem tudott együtt dolgozni. Herrmann Antal Herman Ottó nyári távolléte alatt nem számolt el, és nem teljesítette szervezési vállalásait. Ugyanúgy folytatta felelőtlen költekezését, mint korábban, s ebben a fővárosban maradt elnökségi tagok nem akadályozták meg. A pénzügyek kezelését nem sikerült egy kézbe venni, és ismét nőni kezdtek a már rendeződni látszó adósságok. A kööttségeket amúgy sem tűrő és nehezen összeférő Herman Ottó megunta a huzakodást, lemondott. A Társaság azonban sosem felejtette el őt. Távollétében jegyzőkönyvi köszönetet mondtak fáradozásáért és utóbb – még életében is – akárhányszor az 1892-i gondokról esett szó, a visszapillantásokban mindig a Társaság újjászervezőjeként emlegették. Bö évtized múlva, amikor tiszteleti taggá választották, az *Ethnographia* kivételes módon közölte elfogadó levelét, mely szerint a maga részéről a személyi ellentéteket erre az esetre félretette. Temetésén mint „a magyar néprajz atyamesteré” től búcsúztak tőle.

III. Fejezet

A megerősödés évei (1893-1920)

A negyedszázados fennállás ünnepléséig szinte nem akadt elnöki megnyitó és főttkári beszámoló, mely ne utalt volna a válságra, és a belőle való kilábalásra. A változás azonban nem egyik hónapról a másikra, nem közvetlenül az új tisztikar végleges megválasztásával következett be, hanem lassan és fokozatosan. Mégis az 1892. október 25-i rendkívüli közgyűléssel biztosan lezárult a Társaság életének első korszaka, melyet az utókor hol „hőskorszaknak”, hol „a kalandozások korának”, vagy „vész-korszaknak” nevezett és beköszöntöttek a megszilárdulás nyugodt esztendei. Ezek egyúttal a magyar néprajztudomány általános megerősödését is hozták.

Izgalom és fordulat jóval kevesebb adódott, mint az előző esztendőben, ezért a társulati élet krónikáját sem kell olyan részletesen feltárnunk, mint a kezdeti éveiben tettük. Szükségtelemmé teszik az aprólékosabb tárgyalást az egyesületi élet működésében nélkülözhetetlen alkalmak és események ismétlődései, és az idő múlásával érdektelenné váló kicsinyes perpatvarok is. Az előző fejezet eseménytörténeti felépítésétől eltérően a következőkben először a társulat vezetőivel, az irányítás néhány tevékeny tagjával ismerkedtünk meg, hiszen minden egyesület életét döntően befolyásolhatják hangadói. Ők vezetnek át bennünket a Társaság tevékenységi mezeire. Végül a szervezeti élet kérdéseire kerül sor.

Az új elnök gróf Kuun Géza (1838–1905) kevésbé vagyonos, régi erdélyi arisztokrata családból származott. Korának elismert orientalistája volt, aki úttörő jelentőségű szövegkiadásokkal (a velencei *Codex Cumanicus*, a magyar őstörténet keleti kútfői), valamint sémi és török filológiával, elsősorban összehasonlító vallástörténettel foglalkozott. A Társaságnak a szervezés-kor lett alapító tagja, Herrmann Antallal szívélyes szaktudományi kapcsolatot tartott, azonban sosem vallotta magát etnográfusnak, és az elnökséget azzal a feltétellel vállalta el, hogy ügyvezető alelnök fogja helyettesíteni. Tényleges elnökként alig néhányszor jelent meg az üléseken, ám minden esetben pontosan kimentette magát. Az év nyolc hónapját Grácban töltötte, a nyarat pedig jórészt marosnémeti kastélyában. Amellett,

hogy sokat utazott és kutatott külföldön, nagyszámú társadalmi funkciója volt. 1900-ban Szinnyi József írói lexikonának adatai szerint – jóllehet politikai szereplést nem vállalt – tizenhatszáz hazai társaságnak, testületnek, választmánynak volt az elnöke, vezetőségi vagy igazgatósági tagja, főgondnoka. S még ezután lett a Magyar Tudományos Akadémia másodelnöke. Ha a felsorolás rendje jelentett fontosságot, akkor a Magyar Néprajzi Társaságnak előkelő hely jutott, mert az idézett életrajzban másodikként áll. Akkor már örökös és tiszteletbeli elnök volt Kuun gróf. Ebben a funkcióban csupán egyetlen közgyűlési szereplésének van nyoma a Társaság életében. Azért jelent meg személyesen, hogy Vámbéry Ármint tiszteleti tagnak ajánlja.

Kuun Géza gróf elfoglaltságára és a társasági ügyek rendezésére hivatkozva – ahogyan megválasztásakor ígérte – 1899-ben mondott le a tényleges elnökségéről. Ekkor már két esztendeje volt mellette Szalay Imre (1846–1917) társelnök, miután Munkácsi Bernát ügyvezető alelnök lemondott. Szalay végképp nem foglalkozott néprajzzal. Azért esett rá a választás, mert 1894-től ő volt a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója. Mivel már az 1892-i válság idején mint a kultuszminisztérium tudományos ügyekkel megbízott vezető tisztviselője messzemenő jóindulattal segítette a kibontakozást, joggal remélhettek tőle további pártolást. Így is történt. Jó ügyhöz méltóan igyekezett képviselni a Társaságot. Csak élete végén, a halálát megelőző betegség idején hiányzott a választmányi ülésekről. Amikor 1912-ben bárói címet kapott, a Társaság vezetőségének bensőséges köszöntését legközelebbi hívei ünnepléseként fogadta, tanúsítván ezzel is, mennyire fontosnak tartja elnöki megbízatását. Jogi végzettségű volt. Bár számos történeti és művészeti tárgyú cikke látott napvilágot, jelentős munkát nem alkotott. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül, hogy családjától reformkori kulturális és politikai hagyományokat örökölt. Apja, Ágoston szintén történészkedett, értékes műgyűjteménnyel bírt. Nagybátyja pedig Szalay László, a neves történész és centrista politikus volt. Szalay Imre fiatalabb éveiben az Eötvös József, majd a Trefort Ágoston vezette minisztériumban jelentős beosztásokban dolgozott. Ennek megfelelően jó társadalmi kapcsolatokkal és ismeretekkel rendelkezett.

Szalay két évtizedes elnökösködését tekintve, akár róla nevezhetnénk el a korszakot, mégsem tehetjük, mert a Társaság igazi vezéralakja ekkoriban nem ő, hanem Sebestyén Gyula volt. Huszonkét esztendőn át szerkesztette az Ethnographiát társakkal vagy egyedül. 1897-től a főtítkári, 1911-től az egyik alelnöki, 1917–1919 között az elnöki tisztséget viselte. Ez idő alatt nélküle semmi fontos nem történhetett. Másfelől nem túlzás azt mondani, hogy szinte mindene volt a Társaság, amelyet olykor nem is na-

gyon palástolva, szinte személyesen a sajátjának tekintett. Emberi gyarlóságaihoz tartozott, hogy szerette érdemeit önmaga kiemelni és méltatni. Sebestyén Gyula ezekben az évtizedekben a Magyar Nemzeti Múzeum szervezetébe tartozó Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott, és aligha tévedünk, ha feltesszük, hogy a néprajz szakkérdéseiben járatlan főnöke mindvégig vele tárgyalta meg a Társaság ügyeit, sőt az évek múlásával egyre inkább a hatása alá került. Így nem járnánk messze az igazságtól, ha az első világháború előtti időszakot Sebestyén-korszaknak neveznénk.

Sebestyén hihetetlen erővel valósította meg mind szervezeti, mind tudományos elképzeléseit. Ellenvéleményt nem igen tűrt. Az 1908. évi tisztújítási válság a hasonló ügyek sorában kisebb egyleti affér maradt volna, ha épp Sebestyén Gyula javaslatára nem követik szervezeti változások. Másrészt azért említjük, mert példaszerű esete annak, amiért a rabiátus természetű Herman Ottó a tiszteleti tagságot elfogadó, nyilvánosságra hozott levelében „tudományos életünkben, fájdalom, majdnem szünet nélkül dúló egyenletlenség és visszavonás”-ról írt (Ethn. 1909. 256. I.).

Az 1908-as közgyűlésen a szokottnál majdnem kétszer többen, hatvanegynéhányan jelentek meg. Megnyitójában Szalay Imre arról beszélt, hogy nem látja a Társaság következő nemzedékét föltűnni és ezért aggódik jövőjéért. Végso soron a tudományos utánpótlást biztosító egyetemi néprajzi képzés hiányára kívánta a figyelmet fölhívni. A jelenlevők másként értelmezték az újítást, mert titkos szavazással az elnökség javaslatától eltérő új vezetőséget választottak. Mindez Herrmann Antal szorgos szervezésének volt köszönhető. Szalay sértődötten azonnal lemondott és távozott. Sebestyén követte, s utána mások is. A helyzetet Jancsó Benedek, Katona Lajos és Asbóth János józansága mentette meg. Ideiglenes vezetői testületet alkottak és másfél hónap múltán rendkívüli tisztújító közgyűlést hívtak össze. Elvetették a „Herrmann Antal-féle listát” és kiengesztelték Szalayt meg Sebestyént. Most már az ő elképzelésük szerint, igaz jóval kisebb részvétellel folyt le az újabb választás. Herrmann Antal, Munkácsi Bernát és Beluleszkó Sándor kimaradtak az új tisztkarból, hogy pedig hasonló eset többet ne fordulhasson elő, Sebestyén alapszabály-módosítást kezdeményezett. Emelték mind a fővárosi, mind a vidéki választmányi tagok számát, és évenként a testület egyharmadának megújítását írták elő. „Fontos változás végül még az is, hogy a közgyűlés tisztségviselőket, tiszteletbeli és külső tagokat ezután csakis a választmány előterjesztésére választhat. Ezzel nemcsak a komoly tudományos testületekhez nem méltó meglepetéseknek van eleje véve, hanem a lehetőség is ki van zárva, hogy a társaság sorsának irányítására hivatott választmányt lelkiismeretes és egyöntetű munkásságában ötletszerű vagy éppen illetéktelen beavatkozások zavarják” – tette hozzá Sebestyén Gyula (Ethn. 1910. 377. I.).

Sebestyén Gyula vezetői alkata és tudományos munkássága természetesen jóval összetettebb volt, mint ez az epizód mutatja. Egyik oldalon konzervatív beállítottság a tudományban, képtelen kutatási következtetések és dagályos, a maga korában is elavult retorika, a másik oldalon nagy szervező tehetség, időálló anyaggyűjtés, nagy vállalkozói kedv állottak. Minden kezdeményezést támogatott, ami a magyar folklorisztika, távolabbról a néprajztudomány előrehaladását célozta. Nem képezett kivételt Bartók Béla és Kodály Zoltán népzene gyűjtői tevékenysége sem. Azon kevesek közé tartozott, akiknek sikerült az idős Gyulai Pál bizalmát megnyerniük, így neki köszönhető, hogy a Magyar Népköltési Gyűjtemény századunk első éveiben tetszhalotti állapotából talpra állt. Amit csak lehetett, a Társaság érdekkörébe vont. A Folklore Fellows magyar osztályának gyűjtőmunkája, melyre utóbb még visszatérünk, az ő vezetése alatt lendült föl. A különböző területeken halmozódó tudományos és szervezeti eredmények készítették arra, hogy 1914 tavaszán megfogalmazza és az *Ethnographiában* publikálja a néprajztudomány fejlesztését tervező memorandumait. Sajnos, a háború közbeszólt, a megvalósításról szó sem lehetett, de ezek a tervek – többnyire anélkül, hogy hivatkoztak volna rájuk – a következő évtizedekben a néprajzi munka ösztönzői lettek.

Az elnökök mellett kitűnő tudósokkal, további ügybuzgó tisztségviselőkkel és tagokkal, számos érdekes és különös emberrel találkozunk a Társaságban. A csendes egyéniségű, de kezdettől tekintélyt élvező Katona Lajos sorozatnyi kisebb tisztséget vállalt. Bár tudjuk róla, hogy érzékeny lelkű volt, nem tartozott a sértődékenyek sorába, nem is intrikált. Váratlan korai halálával olyan ember távozott, aki széleskörű olvasottságával, tudói aggályjaival és kritikus szellemével méltó kiegyensúlyozója volt és lehetett volna továbbra is Sebestyén Gyulának. Az első tisztikarból egyre kevesebbet szerepelt Réthy László (1851–1914). Bohém alkata megakadályozta, hogy valódi tudós egyéniség váljon belőle. Idejét meglehetősen lekötötte a Nemzeti Múzeum pénz- és éremgyűjteménye, melynek kezelését végezte. Furcsa nevezetessége az *Ethnographia* első szerkesztőjének, hogy Löwy Árpád néven ő írta a korban kétes hírnévre szert tett sikamlós versezeteket. Az ugyancsak bohém hajlamú Vikár Béla (1859–1945) eleinte szintén több tudományos eredményt ígért, mint amennyit teljesített. Nem vált hűtlenné a Társasághoz, egy ideig titkárkodott is, de inkább a fonográfus gyűjtés, az egzotikusnak számító nyelvek tanulása, a műfordítás, legfőképpen pedig a gyorsírás érdekelte, nem lett valóságos folkloristává.

Az *Ethnographia* nekrológiájában az olvasható Herrmann Antalról, hogy „minden külsőleges szereplés, kitüntetés és ünnepeltetés elől igyekezett kitérni”. Ezért miután tiszteleti taggá választották (1911) „nyugalomba kül-

désnek tekintette és valósággal megneheztelt a Társaságra”, majd élete alkonyán elhúzódt a fővárostól, „amelynek – szerinte – nincsen néprajzi levegője, végül lelkileg is eltávolodott a Magyar Néprajzi Társaságtól” (Ethn. 1926. 101. l.). Az egyébként kegyeletes soroknak csupán kis részben van igazuk, mert az örökké nyugtalan Herrmann Antal csak élete legutolsó éveiben tűnt el a társaság életéből, miután Budapesti állásából nyugdíjazták. Az idős embert megviselhette a kolozsvári egyetem Szegedre menekülése is, és évei sokasodásával fogyatkozott szervezkedő kedve. Lehetséges, hogy tett keserű megjegyzéseket a Társaság Budapest-központúságára, de sértődve sosem állt félre. Annak ellenére, hogy az első idők pénzügyi nehézségeiről mindenekelőtt ő tehetett, 1892 után egy ideig még titkári és alelnöki hivatalt viselt. A Társaság irattárában számos dokumentum bizonyítja, mennyire nem tartotta magát a szervezeti fegyelemhez és emiatt kartársaival sokszor súrlódott, többen nem tudtak vele együttműködni. Alkalmanként a bajkeveréstől sem riadt vissza. Az 1908-i összetűzés, melyben valójában nem ő, hanem az egyesületi demokrácia maradt a vesztes, egy hosszabb sorozat záróaktusa volt.

1897 elején Jankó János igazságtalanul és kemény hangon támadta meg Munkácsi Bernátot, mert az valahol kijelentette, hogy Jankó és Herrmann az *Ethnographia* 1893-i évfolyamát nem voltak képesek megszerkeszteni, ezért kellett neki kézbe venni. Ugyanekkor Herrmann és Vikár hűtlen kezeléssel megvádolták a fiatal Zolnai Gyula pénztárost, a későbbi nyelvészprofesszort. A válaszmány mindkét gyanúba került megvédte és bizalmat szavazott nekik, mégis lemondtak. Herrmann pedig azzal tetézte a viszályt, hogy a népszerű fővárosi lapban, a *Magyar Újságban* tette közzé a Társaság vezetéséről egyáltalán nem hízelgő véleményét. A belső nézeteltérések ilyenén kitergetése fölkaparta a válaszmány nyugalmát, ám mégis a türelem erényét gyakorolták és sajtóvita helyett rosszallásukról jegyzőkönyvi kivonatban értesítették Herrmann Antalt. Ő pedig a következő válaszmányi ülésen ismét ott ült közöttük, természetét ismerve valószínűleg úgy, mintha mi sem történt volna.

A folytatás nem sokáig váratott magára. A Herrmann által alapított társasági könyvtár az *Ethnographia* szépen fejlődő cserekapcsolataira támaszkodva ekkortájt kezdett igazán gyarapodni. Az adományozó 1898-ban hirtelen vissza akarta váltani könyveit, azzal az ürüggyel, hogy a kolozsvári egyetemnek adományozza. Évekig húzódt a dolog, mert a Társaság nem kívánta teljesíteni ezt a furcsa és illetlen kérést, nem is szólva arról, hogy a könyvvállomány a számbavételnél jóval kevesebbnek bizonyult, mint azt Herrmann megjelölte. Végül 1904-ben mégis visszaadták, Herrmann pedig azonnal odaajándékozta a Néprajzi Osztálynak. A maradék, de hely-

hiány miatt egyre több gondot okozó könyvállomány többszörös indítványozás folytán 1911-ben örökös letétként szintén a Múzeumhoz került. Ez a két együttes alkotta alapját a magyar néprajz mai legtekintélyesebb könyvgyűjteményének, a budapesti Néprajzi Múzeum könyvtárának.

A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem 1898-ban habilitálta Herrmann Antalt, elsőként Magyarországon néprajzi tárgyból. A magántanári előadások sosem akadályozták őt, hogy választmányi vagy egyszerű tagként szinte minden ülésen részt vegyen. Még az 1920-as évek elejének vándorgyűlésein is vállalta a törődést, sőt előadásokat tartott. A közgyűléseken szinte mindig előállt napirenden kívüli javaslatokkal, s ha senki sem szólalt föl, legvégül lehetett rá számítani, hogy indítványozza: mondjanak jegyzőkönyvi köszönetet munkájukért a vezetőségnek és a választmánynak. De legalább a szakterület egységének erősítésére hívott föl. A sorozatos nézeteltérések ellenére alapítói érdemeit sosem felejtették el, és egészen idős korát kivéve sokszor kapott előadási lehetőséget, valamint kisebb társasági alkalmi megbízásokat.

Herrmann idősebb kortársai és hívei között találjuk Asbóth Jánost (1845–1911), a századvég és századelő magyar szellemi életének egyik legműveltebb, ám igen ellentmondásos alakját. A magyar nagyhatalmi tervek lelkes híve, ugyanakkor korának egyik legbátrabb társadalomkritikusa volt. Egyetlen politikai irányzatban sem találta meg a helyét, idősebb éveiben visszavonulásként néprajzzal foglalkozott. Az alelnökséget is viselt György Aladárt (1844–1906) manapság legtöbbször mint a marxizmus egyik első hazai ismertetőjét méltatják, pedig élénk publicisztikai tevékenysége számos más korabeli újdonságra is kiterjedt, érdeklődése sokfelé ágazott, így került bele a néprajz is. Ő vezette a Néprajzi Társaság milleniumi szereplését kidolgozó bizottságot.

Ismételten nem maradhat említés nélkül a kiváló finnugrista Munkácsi Bernát (1860–1937) neve. A nagy válságot követő első nehéz esztendőkből (1892–1897), mint ügyvezető alelnökre, reá nehezedett a vezetés valóságos terhe. Fontos célnak tekintette az ezredéves kiállításon a néprajz részvételét, melyet éppen ezért talán ő nevezett leggyakrabban és legkövetkezetesebben „nemzeti tudomány”-nak. Az *Ethnographia* az ő kezében kezdett magára találni. Előbb egyedül (1893–1897), majd Sebestyén Gyulával közösen szerkesztette (1910-ig). A Társaságtól nyelvészeti tanulmányai és Sebestyén Gyulával történt összetűzése később valamelyest eltávolították, de nem teljesen, tudományos kötődése is szinte haláláig megmaradt.

A tisztségviselők mellett a címmel kitüntetett tagok megválogatása is sokat elárul a Társaság életéről. Herman Ottó és Herrmann Antal tiszte-

leti tagságát már említettük. Őket a Társaság saját soraiból s egyúttal a magyar néprajztudományban közelebből éppen az egyesületben kifejtett tevékenységükért tüntette ki ezzel a címmel. Hasonló okból viszonylag kevesen részesültek ebben a megtiszteltetésben: Strausz Adolf, gróf Zichy Jenő, Munkácsi Bernát. Szintén kicsi a száma a társtudományokból kikerült tiszteleti tagoknak. Lóczy Lajos, Csánki Dezső és Török Aurél a Társaságért vagy Társaságban is munkálkodtak. Gyulai Pál és Vámbéry Ármin tiszteleti tagsága nem kíván magyarázatot. Külön csoportba kell sorolnunk azokat, akiket tudománypolitikai megfontolásból választottak meg. A sort a bársonyszékben egymást követő vallás- és közoktatásügyi miniszterek nyitották meg: gróf Csáky Albin és Wlassics Gyula. A külföldi tiszteleti és levelező tagok között az egyetemes tudománytörténetben máig számon tartott és elfeledett neveket egyaránt találunk. Közülük talán a legnagyobbak Wilhelm Wundt, Adolf Bastian és Rudolf Virchow. Ma már kevésbé ismert a dán nyelvész, Wilhelm Thomsen és Johannes Bolte német folklorista, a Folklore Fellows első szakaszának egyik vezéralakja. Népes finn csoport tanúsítja, hogy ezek az évtizedek a finnugrisztika nagy korszakához tartoznak: Yrjö Wichmann, Uno Sirelius, Heikki Paasonen, Antti Aarne, Kaarle Krohn. A „török párt” csupán Nyikoláj Katanov kazanyi egyetemi tanárt választotta meg. Találkozunk még bolgár, csehországi német, svéd, lett, észt nevekkal, de a felsoroltak ellenére is viszonylag gyengébben képviselt a német nyelvterület, különösen Ausztria, jóllehet a magyar néprajz közismer-ten kapcsolódott német kutatási előképekhez és módszerekhez. Még Hugo Schuchardt-ot, Katona Lajos gráci professzorát kell említenünk. (Felsorolásunk nem teljes.)

Közben a rendes tagok sorában egymás után tűntek föl a következő nemzedékekhez tartozók, akik a két világháború között alkották a tagság és ezzel együtt a néprajzi kutatás törzsét. Zárójelben belépésük évét, s ha nevezetes személy volt, ajánlójuk nevét közöljük: Bátky Zsigmond (1897), Sep-rődi János (1902, Sebestyén Gyula), Berze Nagy János (1904), Györffy István (1904), Szilády Zoltán (1904, Bátky Zsigmond), Domanovszky Sándor (1905, Ernyey József), Tömörkény István (1904, Semayer Vilibáld), Viski Károly (1908), Kodály Zoltán (1907), Bartók Béla (1908 Ernyey József), Róheim Géza (1908), Németh Gyula (1910, Györffy István), Pável Ágoston (1910, Katona Lajos), Ecsedi István (1911, Györffy István) Lajtha László (1911, Bartucz Lajos), Marót Károly (1912), Kiss Lajos (1912), Gragger Róbert (1913, Sebestyén Gyula), Szendrey Zsigmond (1913, Sebestyén Gyula).

Az 1892-i átszervezéskor a nem fizető tagok jó részét törölték, ennek ellenére a következő évtől ismét ütemesen növekedni kezdett a létszám. 1895-ben még csak 380-at tartottak nyilván. 1897-ben újra elérte és meg-

haladta ez a szám az első évi szervezettséget, 523-an voltak a tagok. A század évtizedében kis túlzással akár rohamosnak is nevezhetjük a gyarapodást: 1900: 623; 1902: 802; 1905: 847; 1907: 953; 1908: 1028 (ebben az évben lépte túl a létszám az ezret), 1911-ben 1036; 1913: 1041; 1915: 1055. Solymossy Sándor a Közoktatásügyi Népbiztosságnak tett jelentésében 1919-ben 1275 tagról írt, ez azonban valószínűleg pontatlan adat.

Meg kell jegyezni, hogy ugyanebben az időben a nagytekintélyű, jeles kiadványsorozatok közrebocsájtó Magyar Történelmi Társulat tagsága fokozatosan fogyott. Túlságosan leegyszerűsíténénk a képet, ha igazat adva az újjászervezéskor kinyilvánított aggodalmaknak, Társaságunk „elszívó” hatásáról beszélünk. A két társaság fogyása és gyarapodása nem egymást kiegészítő tényezők. A Történelmi Társulat abban a korszakban befelé fordulva, aprólékos kutatások támogatásával kötötte le erejét, vándorgyűléseit szüneteltette. A néprajzot, elsősorban a népművészetet a századelőn az újat kereső iparművésszel kapcsolatos társadalmi divat övezte. Sebestyén Gyula két nagy tagtoborzást szervezett a szóban forgó időszakban. Ekkor alakult az irodalomtörténészek és a nyelvtudósok társasága, tehát a Néprajzi Társaság nem más egyesületek köréből vonta el a tagokat. Az alapító tagok száma is nőtt, pedig időközben az alapítványtétel eredeti összegét, 50 forintot (=100 korona) az új pénznemben 200 koronára emelték. Az 1908-as választási válságot követő alapszabály-módosításkor a tagdíj is emelkedett 6 koronáról (3 forint) 10 koronára.

Többen tartottak attól, hogy a tagság fogyatkozásnak indul, de nem így történt. Igaz, az ezres létszám átlépése után lelassult a gyarapodás. Néhányan kiléptek, helyettük újak jelentkeztek, inkább stagnálásról beszélhetünk. A közölt számok az alapító, tiszteleti és külső tagokat együttesen tartalmazzák, így előfordult, hogy valaki kétszer is szerepelt a listán. Az elhunyt tiszteleti tagokat sem törölték, azaz néhányan „holt lelkek”-ként növelték a létszámot. A valóságban a rendes előfizető tagok száma nem haladta meg, csak megközelítette az ezret.

Az első tisztikart áttekintve megállapítottuk, hogy alig akadt soraiban főhivatású néprajzkutató. Nyilvánvaló, hogy a korban is igen nagynak számító tagságban hasonlóan kevesen voltak, a többség a rokonágazatokból és méginkább a pártolókból és a hívekből került ki. Ez a tény ismét föl hívja a figyelmünket a Társaság interdiszciplináris jellegére. A „kilences bizottság” nevében maga Herman Ottó szorgalmazta a néprajz tárgyának pontosabb körülhatárolását, a „tudományos határsértések” kerülését. Ez a felhívás azonban nem vált központi programmá, a Társaság és az *Ethnographia* arca változatlan maradt. Csak az 1910-es években lett az irány – mai mértékkel is mérve – egyértelműbben néprajziva. Addigra az első ve-

zetők közül többen meghaltak vagy kiváltak. Kiszorítás nem történt. Két okból sem: a Társaság tagságát fölbolygatta volna és egyik alapvonása, a tudományközi beállítottság tűnt volna el, a tudományos élet további differenciálódása viszont természetes folyamat volt.

A tudományközi összetettség nyújtotta lehetőséget használták ki a hazai orientalisták, hogy Társaságunk keretei között alakítsák meg első egyesületüket. Nyelvtudományi egyesület még nem létezett, a keletkutatás különben is interdiszciplináris jellegű volt. A néprajz őstörténeti érdekelt-sége, az etnológia hivatalosan vállalt művelése, végül a Magyar Néprajzi Társaság alapszabályai közt a szakosztályszerzés lehetősége adott alkal-mat Munkácsi Bernátnak és közeli barátjának, Kunos Ignácnak a keleti szakosztály létrehozására. Az ötlet 1899 őszén merült föl, a következő év-ben már külön tagsággal működött a szakosztály és kiadta folyóiratát, a *Keleti Szemlét*. A lapot kezdetben a Társaság és a Keleti Akadémia közö-sen vallotta magáénak, 1906-tól azonban a szakosztály a Nemzetközi Kö-zép- és Kelet-Ázsiai Társaság magyar bizottságához csatlakozott, s így ha-marosan megszűnt mind névleges, mind pénzügyi kapcsolata Társaságunk-kal. Megalakulása után a keleti szakosztályban a turkológia és a finnugrisz-tika nagyjából azonos vezető szerepet kapott, később az előző jutott túlsúly-ra, s így lett a későbbi orientalista társaságok jogelődje. Társaságunkat ez alkalommal ugyanaz a sors érte, mint 1889/90-ben vele szemben más régebbi társaságokat. Most valóban elvesztett 20–25 aktív tagot, de ami fájdal-masabb volt: az etnológiai illetékessége is csorbult.

A korszak másik interdiszciplináris kérdése a néprajz és a fizikai antropológia viszonya volt. A magyar néprajztudomány történetéből jól ismert, hogy Jankó János, Herman Ottó, Semayer Vilibáld sorra bekapcsolódtak az embertanba, kísérleteiket azonban nem követte időálló eredmény. A Tre-fort Ágoston által alapított (1881) budapesti tanszéket – Török Aurél 1912-ben bekövetkezett halála után kinevezhető szakember-utód nem lévén –, meg akarták szüntetni. A Társaság ekkor feliratokkal fordult az illetékes hatóságokhoz, hogy antropológiai és etnológiai tanszékké szervezzék át és ezzel a néprajz egyetemi katedrához jusson Magyarországon.

A magyar néprajz ekkor valóban magáénak vallotta az embertant, pe-dig sem előbb, sem utóbb nem sikerült a két tudományszakot szervesen összekapcsolni. Nem is lehetett, mert a magyar néprajz fő irányvonalát nem az etnológia, hanem a nemzeti néprajz adta. Igaz, hogy ennek őstör-téneti érdeklődéséhez illett az antropológia, ám hosszú ideig nem tuda-tosult, hogy az újkori népi kultúra vizsgálatából igen kevés hitelesen ős-történeti értékű következtetés adódhat. Korszakunkban azonban ezek a

felismerések még alig mutatkoztak. Így a fiatal Bartucz Lajos, a Néprajzi Múzeum későbbi munkatársa, majd igazgatója a Néprajzi Társaság pulpitusánál tarthatta sorozatban előadásait.

1919-ben megalósult az 1890-es évek elején többször javasolt Antropológiai Múzeum, de a forradalmak bukásával – miután működését lényegében el sem kezdte – ismét megszűnt. A tanszék ugyan megmaradt, de nem egészült ki etnográfiaival, pedig a Társaság újra és újra megismételte javaslatát. Kérték közvetlenül a polgári forradalom után, majd a Tanácsköztársaságtól és a következő években is. Indokokat nem volt nehéz keresni. Egyetemi tanszék nélkül hátrányos volt a szakterület helyzete. A társaság vezetői ismerték az ellenpéldát: Herrmann Antal magántanári működése, személyiségének furcsa vonásai ellenére gyümölcsöző volt, hallgatói között találjuk Györffy Istvánt, Viski Károlyt, Szendrey Zsigmondot. A századelőn Európa- és Amerika-szerte egyre-másra alapítottak néprajzi és etnológiai katedrákat, Magyarország lemaradása valóban tetemes volt.

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára nem vált önálló múzeummá, de igen gyors fejlődésnek indult, amikor Jankó János lett a vezetője. Átvételekor, 1894-ben 5622 tárgyat talált, az 1899 végén készült leltár már 29 497-et mutatott ki. Közben az összetétel is eltolódott a magyarországi anyag javára. A gyarapodás nemcsak az ő érdeme volt. A gyűjteménybe került az ezredéves kiállítás néprajzi faluja berendezésének egy része és Herman Ottó ősfoglalkozási tárgye gyűjtése is. Mint említettük, a hihetetlen nagy munkabírású Jankó a Társaság és a Múzeum megállapodása értelmében 1892-ben azonnal megkezdte a tárgyak ismertetését az *Ethnographiában*.

A fellendülő tárgyi néprajz számára hamarosan szűknek bizonyult a folyóirat, így nem ütközött különösebb ellenzésbe Jankó ötlete, hogy a Néprajzi Osztály kapjon külön orgánumot. Az új kiadvány, az Értesítő 1900-tól jelent meg az *Ethnographia* mellékleteként (A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára Értesítője). A főlap elsősorban ismét a folkloristák közlönye lett. A kettő egysége Szalay Imre személyében biztosítva volt, a Társaság vezetői pedig nem egyszer joggal hivatkoztak rá, hogy a Múzeum kiépítésének kezdeményezése után annak folyóiratát is támogatták. Az összefonódást a múzeumi költségvetésből rendszeresen átutalt összeg fedezte. Az Értesítőt a tagok az *Ethnographiával* együtt kapták. Az első évfolyamok közös borítólapon jelentek meg, de Jankó utóda, Semayer Vilibáld különválasztotta őket. Intézkedése volt a csírája a személyi ellentétekkel is motivált későbbi szétválásnak.

Amíg Szalay Imre élt, nem változott a helyzet. Szinte nincs olyan közgyűlési megnyitója, a főtitkároknak pedig olyan beszámolója, amelyben a Társaság és a Múzeum termékeny együttműködését ne méltatták volna.

A Társasághoz beküldött tárgyak átkerültek a gyűjteménybe. Egy-egy különös darabért, pl. a győri polgármesteri hivataltól 1901-ben kapott lucaszékért külön köszönetet mondtak. A Társaság vezetői az ország biztatóan fejlődő múzeumügyét általában is szemmel tartották. A közgyűléseken vidéki gyűjtemények létesítéséről is beszámoltak. 1912-ben köszönetet szavaztak Giesswein Sándor választmányi tagnak, az ismert keresztényszocialista képviselőnek, amiért a parlamentben fölvetette egy önálló Néprajzi Múzeum építésének szükségességét. Amint Szalay elhunyt, Semayer megbízott utódjánál, Fejérpataky Lászlónál azonnal kezdeményezte, hogy az Értesítő ne maradjon a Társaság kiadványa. Az utóbbi kényszerűen beleegyezett, hiszen a háború alatt megszűnt a segély, sőt maga a lap megjelenése is késett. Az új, *Magyar Néprajz* címmel tervezett múzeumi folyóirat azonban a háborús körülmények miatt sosem látott napvilágot.

A folklorisztika a tízes évekre elvesztette azt az előnyt, amelyet a XIX. században, így a Társaság alakításakor is nagy múltja révén magáénak mondhatott. Az eredményeket tekintve nem lenne pontos hátrányos helyzetbe kerülésről beszélni, hiszen Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László, Róheim Géza, Berze Nagy János pályakezdése, Katona Lajos, Sebestyén Gyula, Solymossy Sándor munkásságának fontos szakasza a századelőre esett. De tagadhatatlan, hogy a lemaradás veszélye fenyegetett. Míg a gyermekcipőből kilépő tárgyi néprajz a Néprajzi Osztály igen kedvezőtlen elhelyezése ellenére mégis intézményt mondhatott magáénak, a folklorisztika erői széttagolódtak. Az *Ethnographia* helyet adott a publikációknak, a Magyar Népköltési Gyűjtemény a nagyobb gyűjtések közreadását vállalta, de hiányzott a tudományos műhely.

Az állapotok javítását Sebestyén Gyula több területen kezdeményezte. A legnagyobb vállalkozás a Folklore Fellows (FF) magyar osztályának megszervezése volt. Ezt a nemzetközi mozgalmat Finnországban azért hozták létre, hogy Európa-szerte ösztönözzék a városiasodás terjedésével rohamosan pusztuló szájhagyomány összegyűjtését. A Magyar Néprajzi Társaság már 1907-ben, közvetlenül a megalakulás után kapott tájékoztatást és alapszabályokat Kaarle Krohntól, az FF egyik atyjától. Katona Lajos ismertette az ügyet (Eth. 1908, 374–375. l.). A választmány elhatározta a csatlakozást, de végül mégis tartózkodó álláspontra helyezkedtek, elhalasztván a magyar részleg megalakítását. Csak 1911-ben kerítették rá sort, ekkor Sebestyén Gyula lett az elnöke, Bán Aladár, a finnugor népek kulturális kapcsolatainak kiemelkedő szervezője a titkára.

Az FF a közép- és főiskolás ifjúságot kívánta a néprajz számára megnyerni és mozgósítani. A gyűjtések jutalmazására tárgyakat, könyveket és pénzdíjakat tűztek ki, amelyeket a Néprajzi Társaság, a Néprajzi Múzeum,

a Kisfaludy Társaság és magánszemélyek ajánlottak föl. A pályázatok meghirdetésére és a kedvcsinálásra 1912-től vándorgyűlések szolgáltak. A diákok által végzett néprajzi gyűjtések ekkor már sok évtizedes múltra tekintettek vissza Magyarországon, de az FF mozgalom igen rövid idő alatt messze meghaladta a legnagyobb reményeket. Bán Aladár 1916. évi beszámolója mintegy 32 000 összegyűjtött adatot említ, holott a háború kitörése miatt csak szűk három évben folyt tevőleges munka. A szervezést a Társaság biztosította. Vezetői latba vetették személyes tekintélyüket. Vállalták a fásasztó, gyakran egy napba belesűrített oda-vissza utazásokat. Még az idős Szalay Imre is velük ment, hogy elmondja elnöki megnyitóját. A program általában a következőképpen alakult: délelőtti részint a Társaság vezetői és tekintélyes tagjai (köztük minden alkalommal Herrmann Antal is), részint helyi előadók rövid tudományos előadásokat tartottak; délután a mozgalom céljáról és módszereiről beszéltek, majd kimondták a helyi szövetség megalakulását.

Az első vándorgyűlést épp a hagyományokra tekintettel 1912. május 19-én Sárospatakon, a református kollégiumban rendezték meg. Az iskola tudós tanárai közül Harsányi István és Deák Geyza tartottak előadást. Még ugyanebben az évben vándorgyűlés nélkül Egerben is szerveztek szövetséget a római katolikus érseki líceum és a szeminárium részvételével.

Minden helységben minden egyes közép- és főiskolát igyekeztek bevonni a munkába. 1913-ban Pápán, Szegeden, Kecskeméten, Kisújszálláson, Nagyszalontán, Gyulán jöttek létre újabb szövetségek, az első három helyen vándorgyűlések keretében. Az utolsó vándorgyűlést 1914. június 14-én Pécsen tartották. Ekkor már tizenöt szövetséget számlált a mozgalom.

A társasági beszámolók szerint és a helyi sajtó tükrében valóságos diadalmenetek voltak ezek a vándorgyűlések, vasútállomási üdvözlőbeszéddekkel, városnézésekkel, bankettekkel, díszebédekkel. Vitathatatlanul növelték a néprajz tekintélyét, mert a korszak ünnepségrendezői „forgatókönyvé”-hez igazodva, beillesztették a társadalmi ügyek sorába. Például a pápai vándorgyűlés számára, melynek a református kollégium adott otthont, de a helyi bencés gimnázium tanárai és diákjai is aktívan részt vettek rajta, a következő díszelnököket sikerült megnyerni: Hornig Károly bíboros, veszprémi római katolikus püspök, Antal Gábor dunántúli református püspök, Gyurácz Ferenc evangélikus püspök, Hajdú Tibor pannonhalmi főapát, gróf Esterházy Pál helyi földbirtokos, Beöthy Zsolt, mint „főrend”, Hunkár Dénes főispán, Mészáros Károly polgármester. A világháború kitörése sajnálatosan derékba törte a mozgalmat. A gyűjtőmunka félbeszakadt, noha a vezetők meg-megújulóan próbálták feléleszteni. Elmaradt a tervezett erdélyi vándorgyűlés-sorozat és a nemzetiségek bevonása. Utoljára 1916-ban Kör-

möcbányán alakult helyi szövetség, de működésének nincs nyoma. Az anyagból csak a nagyszalontai gyűjtés egy része látott napvilágot Szendrey Zsigmond és Kodály Zoltán közreműködésével, jókora késéssel 1924-ben, a Magyar Népköltési Gyűjtemény utolsó köteteként. Maga az FF magyar osztálya Sebestyén Gyula félrevonulásával a két világháború között csak névleg létezett.

Az FF szövetségek pályázati anyagának elhelyezése sürgetően vetette föl egy folklorisztikai kutatóbázis létesítését. Az 1916-ban az igazgatásról leköszönő Szalay Imrének a néprajz érdekében egyik utolsó tette volt a Nemzeti Múzeum szervezetében alakuló önálló folklór osztály megteremtése, melynek Sebestyén Gyula lett a vezetője. Ugyanekkor bízták meg Czákó Elemért népművészeti osztály szervezésével és igazgatásával. Hátalévó hivatali éveiben a háború és a forradalmak miatt Sebestyén nem sokat tehetett, de például az osztályon alkalmazta a fiatal Róheim Gézát. Róheimnek az itt töltött rövid időszak (1917–1919) legtermékenyebb évei közé tartozik.

Igaz, hogy a múzeum önállóságának erősödésével a Társaság illetékessége a néprajz ügyeiben tovább csökkent az első évekhez képest, amikor a néprajz sorsának minden fonala itt futott össze, de központi szerepét továbbra sem vonták kétségbe. Az elnöki megnyitók és a főttkári beszámolók évről évre a magyar néprajz teljes esemény- és eredménylistájáról adtak számot, akár kevés, akár több közülük volt ezeknek a Társaság életéhez. Így hallhattak az egybegyűltek a harmadik Zichy-expedícióról, melynek sikerében a Társaság titkáranak, Jankó Jánosnak tevékeny része volt; az ezredéves kiállítás néprajzi részlegének sikeréről; a Néprajzi Osztály első állandó kiállításának megnyitásáról (1898); a Sebestyén irányította nagyszabású dunántúli regősének-gyűjtésről; Malonyay Dezső és társai népművészeti gyűjtőmunkájáról; Gönczi Ferenc Göcsejről írt nagy monográfiájáról (1914); Kálmány Lajos munkájáról és a Magyar Népköltési Gyűjtemény újabb köteteiről.

Az alapszabályok által megjelölt tudománynépszerűsítésnek – a társaság széles társadalmi rétegekből történt toborzása, a felolvasó ülések nyilvánossága és a vándorgyűlések mellett – más formáival is találkozunk. Merőben újdonságnak számított a népszokások színpadi bemutatása. A Társaság és az Uránia ismeretterjesztő társulat összefogásával Sebestyén már 1906-ban kezdeményezte a „scenikus” előadásokat, ténylegesen azonban csak 1911 karácsonya és szilvesztere között került rá sor. Sebestyén mellett Solymossy Sándor buzgólkodott legtöbbit az ügyben. Az előző évi helyszíni megtekintés után a Budapestre fölutaztatott szereplők adták elő az Urániában a felsőbányai (Szatmár m.) magyar és a főrévi (Pozsony m.)

német karácsonyi-vízkereszt-i játékokat. Az előadások szenzációszámba mentek, a fővárosban nagy sajtóvisszhangjuk volt, a Társaság erkölcsi sikert könyvelhetett el, de a költségek miatt a Kisfaludy Társaság segélye dacára anyagi veszteséget is. Alighanem az utóbbi akadályozta meg a folytatást. Pedig Kárpáti Kelemen vidéki választmányi tag, a szombathelyi premontrei gimnázium igazgatója 1914-ben Vas megyei népszokásokból összeállított műsort adatott elő, de ez már nem került föl Budapestre. A kezdeményezés művelődéstörténeti jelentősége abban áll, hogy a népszínműhöz szokott közönség számára először vittek színpadra mai értelemben is eredeti népi kultúrát. Ezzel részint Kodály daljátékai (Székelyfonó, Hány János), részint a Gyöngyösbokréta felé egyengették az utat.

A tudományos felolvasásokat rendszeren a zárt választmányi ülések előtt tartották, többnyire az Akadémia valamelyik helyiségében. Általában két, ritkábban három előadás hangzott el egy alkalommal. Anyaguk továbbra is folyamatosan megjelent az *Ethnographiában* vagy az *Értesítőben*. Bán Aladár főtítkár a 25 éves jubileum alkalmából a két folyóiratban 427 szerző nevét számlálta össze. A vezetőség jogos büszkeséggel hívhatta föl a tagság figyelmét a publikációk tükrében kirajzolódó kiegyensúlyozott és rendezett társulati életre. Ma is el kell ismernünk, hogy a vaskos kötetekké duzzadó folyóiratokban (az 1905-ös formátumnagyobbodás után nagyobb számú illusztráció közlésére is lehetőség nyílt) pótolhatatlan forrásanyag halmozódott föl, mégha a visszatekintő sok beporosodott ötlettel, tévesnek bizonyult föltevással és felületes dolgozattal is találkozunk a lapokon. Részben igazat kell adnunk Herrmann Antal Sebestyén Gyula szerkesztői munkáját bíráló szavainak is (1907, 1916), noha láthatólag kettőjük személyes „párbaja” is munkált benne. Herrmann kifogásolta a folyóirat akadémikus jellegét, korszerűtlenségét és koncepciótlanságát. Az értékes anyaghalmozás mellett a kifogások általánosságban nem alaptalanok, de tudnunk kell, hogy a bíráló nem mai szempontjaink alapján értékelt. Neki a tudomány-népszerűsítés volt az eszménye, amelyre a szakmai folyóirat nem vállalkozhatott, mert akkor nemcsak a korszerűtlenségbe, hanem a provincializmusba is belesüllyedt volna.

A felolvasások sorában különleges bemutatók is helyet kaptak. 1892-ben az Operaház igazgatója, Káldy Gyula magánénekesek és zeneakadémiai hallgatók közreműködésével tartott előadást Thaly Kálmán eredetinek vélt kuruc énekeiből. A siker bátorította föl, hogy a Társaság megbízásából Vikár Bélával, Herrmann Antallal és Volf György nyelvtudóssal együtt kilincseljen gróf Csáky miniszternél országos népdalgyűjtés anyagi támogatásáért. Igenlő választ csak az utódtól, Wlassics Gyulától kaptak egy akkor még igen drága fonográf és viaszhengerek kíséretében. 1898-ban Vi-

kár már fonográfhangerekre vett eredeti népi dallamokat mutatott be a felolvasó ülés álmélkodó közönségének. Ismeretes, hogy Vikár a fonográfós néprajzi gyűjtésnek világviszonylatban úttörője volt. 1900-ban a párizsi világiállításon és etnológiai kongresszuson – úgy is, mint a Társaság képviselője – nemzetközi sikert aratott bemutatójával. Bartók Béla 1914 tavaszán tartott előadást a Hunyad megyei román népzénéről. Ezt már nemcsak fonográfós szemléltetés kísérte, hanem Csernel faluból felutaztatott két énekes és két muzsikos bemutatója is.

Viszonylag ritkábban került sor irodalmi est jellegű alkalmakra. A magyar–észt kapcsolatokon fáradhatatlanul munkálkodó Bán Aladár jóvoltából 1911-ben a *Kalevipoeg* megjelenésének ötvenedik évfordulóján rendeztek ilyeneket. Szövegfelolvasások mellett ritkábban tárgybemutatók is szerepeltek. 1901-ben Semayer Vilibáld ismertette a közönséggel Biró Lajos múzeumba került új-guineai gyűjteményét. Nagy föltűnést keltett 1913-ban Györffy István tárgybemutatóval és diákepekkel kísért előadása a magyar szűrről. A választmány olyan értékesnek és fontosnak találta, hogy Sebestyén javaslatára további kutatások támogatását helyezte kilátásba, valamint ösztönözte magyar és német nyelvű megjelentetését. (A világháború ezt a tervet is elodázta. Csak 1930-ban látott napvilágot a szerző kiadásában a cifraszűrről írt monográfia.) Említettük, hogy a második nemzedék pályakezdői közül Bartucz Lajos gyakran adott elő. A tízes évek másik gyakori szereplője Róheim Géza volt. Ő 1908-ban 17 évesen, gimnazistaként lépett be a Társaságba és hamarosan előadást is tartott *Adalékok a hold mythológiájához* címmel (1909. május 19.). Ezt a témát tizennyolc évvel később a pszichoanalitika jegyében újra kidolgozta és német nyelven jelentette meg. Marót Károly, akit 1917-ben habilitáltak a kolozsvári egyetemen, 1918-ban tartotta első társasági előadását *Homérosz, mint vallástörténeti forrás* címmel.

Az 1892-es válság után a pénzügyi fedezet dolga sem oldódott meg egycsapásra. Még évekig lebegett a Társaság költségvetése fölött az újabb csőd réme. Az űzte el, hogy a kulturális kormányzat és a Magyar Tudományos Akadémia véglegesen meggyőződött a Társaság létének fontosságáról, a társadalmi és a tudományos életben betöltött szerepének hasznosságáról, ezért rendszeres évi segélyekben részesítette. A nyomda- és papírköltség századelőtől tartó lassú emelkedésével ezek is növekedtek (az Akadémiától évi 500–1000 korona, hasonló összegek a Nemzeti Múzeumtól, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól 2–3000 korona). A minisztérium 1899-től száz példány *Ethnographiára* fizetett elő néptanítók számára, néprajzi műveltségük emelése céljából. Az alaptőke kamatai mellett eleinte ezek a források álltak rendelkezésre, mert a tagdíj-fizetési szorgalom

– bár javult – kiszámíthatatlanul alakult. A pénztárosságot önként vállaló Zolnai Gyula hozta rendbe a Herrmann Antal által szétzilált ügyeket, elsősorban neki köszönhető, hogy az egymást követő fölszólításokra sok hátralék befolyt, és kialakult egy fokozatosan fizető réteg. Az *Ethnographia* borítólapján rendszeresen közölték a befizetők nevét, olykor anakronisztikusan nagy késéseket is tudtul adva. 1918-ban például még 1910-es elmaradás törlesztését is nyugtázták.

A megszilárduló pénzügyi helyzetben gondolhattak arra, hogy a Társaság önálló kiadványokkal gyarapítsa a tudományos irodalmat. Két sorozatot indítottak. A *Néprajzi Füzetek* kilenc száma az *Ethnographiából* készült különnyomatokból állt össze. A Magyar Néprajzi Könyvtárban nagy időközökkel jelentek meg Strausz Adolf bolgár néphitről, Sebestyén Gyula rovásírásról és Tagányi Károly élő jogszokásokról írt fontos munkái. 1910-től hirdették a *Népzenei Füzeteket* is, egy évtizeden át szerepelt egy tekintélyes összeg a költségvetésben, de végül nem vált valóra a terv.

Ha a Társaság nagy taglétszáma és például a Magyar Történelmi Társulat korabeli jelentős kiadványsorozataira gondolunk, ez a néhány könyv és füzet jóval kevesebb, mint amennyit a tudományos közvélemény a Magyar Néprajzi Társaságtól várhatott. Más okot, mint az anyagi alapok gyöngeségét, nem találunk. Az 1910-es tagdíjemeléskor Sebestyén Gyula elmondotta, hogy négyszer annyi *Ethnographia*-előfizetőre lenne szükség, mint amennyi volt, mert egy évfolyamnyi folyóirat előállítására 14 koronába kerül, amelyet a tagok 10 korona fejében kapnak kézhez. A hiány tekintélyes részét ekkor már nem központi segélyekből pótolták, hanem elsősorban Szalay Imre közbenjárására bankoktól többé-kevésbé rendszeresen érkező jótékony célú átutalásokból (100–500 korona).

A költségek növekedését rátermett vezetéssel békeidőben mindvégig ellensúlyozni lehetett, de hogy mennyire érzékeny volt az egyensúly, tanúsítja a háború első hónapjaiban bekövetkezett fölborulása. 1914 őszén a tagdíjfizetés apadni kezdett. Néhány iskola bejelentette kilépését. A minisztérium késéssel utalta át a támogatást, az Akadémia megvonta a hozzájárulást, majd rendkívüli segélyként esetenként folyósította. Közben a nyomda- és papírárak egyre nagyobb mértékben emelkedtek, a tisztségviselők tiszteletdíjának emelése méltányossá vált, a pénz pedig fokozatosan értéktelenedett. Az *Ethnographia* kiadását összevonásokkal és terjedelmcsökkentésekkel mentették meg, de az Értesítő a már késlekedő 1916-os évfolyammal egy évtizedre beszüntette megjelenését. 1917-ben a választmány gazdasági bizottságot alakított a pénzügyek intézésére. Az adományozó kedv a háború ellenére egyenlőre nem lankadt. Sőt a korona értéktelenedésével egyenes arányban nőtt az alapítók száma, hiszen az

1910-ben megszabott összeg nem változott. Többen a harctérről küldték el a pénzt. Kiemelkedő alapítványok is születtek: Kutlányi János építész-vállalkozó, aki az 1867-i koronázási domb kivitelezésével alapozta meg iparos hírnevét, 1918/19-ben ezer koronát adományozott. A Budapesti Takarékpénztár Rt. 1918-ban átvállalta 8000 korona adósság kiegyenlítését. A helyzet romlását azonban az ismert történelmi körülmények miatt nem lehetett megakadályozni. Az *Ethnographia* 1918-as évfolyama csonkán, az 1919-es még kisebb terjedelemben csak 1920-ban jelenhetett meg.

Közben azonban beköszöntöttek a forradalmi események. Az első alapszabály még tartalmazta az egyesület politikamentességének kívánalmát, a másodikban már nem találjuk ezt a tételt, de az is igaz, hogy a társaság nem került szembe a „politizálni vagy nem politizálni” kérdéssel. A kulturális kormányzat nem igényelte politikai szereplését, maga a Társaság pedig csak néhány kezdő lépést tett a néprajz alkalmazott tudományként való értelmezésének irányába. Így részt kért az ezredéves kiállításon a magyar történelmi eredmények bemutatásából. A közgyűlési beszédekben szerepelt a néprajz társadalmi osztályokat összebékítő szerepének lehetősége. A „kis Európa”-elv és általában a nemzetiségek kutatása a nemzeti kérdés föltárására nyújtott volna segítséget. De például a Tisza-kormány kezdeményezésére 1913-ban kiadott *Nemzetiségi ismertető könyvtár sorozat*, amelyben a népi kultúra bemutatása nagy súlyt kapott, nem a Társaság segítségével íródott. Az FF vállalkozott volna nemzetiségismertető munkára, de mint láttuk, erre már nem került sor. A Társaság 1918. november 29-én kelt levélben üdvözölte a Magyar Nemzeti Tanácsot és följánlotta tudományos szolgálatait, s ezúttal a néprajzot mint a népeket összekötő kulturális tulajdonságok kutatóját mutatta be.

1918 tavaszán már akadozott az egyesületi élet, az a választmányi ülés, ahol ennek a levélnek az ötlete megszületett, féléves szünet után, 1918. november 27-én ült össze. A kezdeményezésekből soha ki nem fogó Sebestyén Gyula, miután Madarassy László társaságában már járt Jászi Oszkár tárca nélküli nemzetiségi miniszternél, az üdvözlés mellett még egy sor indítvánnyal állt elő: visszakérték a belügyminisztériumtól a tavasszal benyújtott alapszabály-módosítást, mert az új helyzetben ismét át kellett dolgozni; örömmel nyugtázták, hogy az Akadémia második osztálya önálló néprajzi bizottságot kíván alakítani; Herman Ottó emlékalap létesítéséről döntöttek; a minisztériumi segély felemelését kérték; javasolták az iskolákban a földrajztól független önálló néprajzi tárgy bevezetését; tervbe vették a Néprajzi Osztály és a Folklór Osztály megfelelő segélyezésének kérelmezését is; végül csatlakoztak a Magyarhoni Földrajzi Társulat által kezdeményezett mozgalomhoz, mely a Bécsbe került magyar műkincsek és

történelmi emlékek visszaszerzésére irányult. A nagy fölbuzdulás alig folytatódott. Az 1919 januári választmányi ülésen a Társaság belépett a „Magyarország területi épségének védelmi ligájá”-ba. Majd ismét küldöttségileg keresték föl Jászit – ezúttal egyetemi kormánybiztosi minőségben –, hogy újra javasolják a néprajzi oktatás bevezetését. Így érkezett el március 26-a, az évi rendes közgyűlés napja. Meghívóit postázva még nem sejtették a közbejött politikai fordulatot.

Sebestyén Gyula az elnöki jog adta, de akkoriban ritkán kihasznált lehetőséggel élve nem szokványos rövid megnyitót mondott, hanem önálló tárgyról tartott előadást: *A szociálizmus és a kommunizmus ethnológiája* címmel. (Ethn. 1919. 138–144 l.) Nyilvánvaló volt részéről a szakterület alkalmazkodási készségének demonstrációja, ám a hirtelenjében fogalmazott előadás annyira zavarosra sikeredett és olyan nagy tájékozatlanságot árult el a címben megjelölt tárgyban, hogy célját egyáltalán nem érte el, a forradalmak bukása után viszont kompromittálta az előadót. Volt-e valaki a világon, aki ekkoriban összefüggő rendszerben föl tudta volna vázolni az új társadalmi rendszer néprajzi elméletét? Aligha. Sebestyén egyfelől az őstársadalmak és a modern szocialista törekvések között próbált magyar őstörténeti példákkal megtűzdelt párhuzamot vonni, másfelől azt bizonygatta, hogy az európai szociáldemokrácia internacionalizmusát a világháború kitörése lerombolta (ez nagyrészt igaz is volt) s most a szocializmus és a kommunizmus nemcsak nemzeti keretek között, hanem nemzeti célokért szervezkedik. Ehhez kívánta volna a néprajztudomány segítségét följánlani. Bán Aladár főtitkár jelentésében szintén olvashatunk hasonló indíttatású aktualizáló mondatokat: „Az október utolsó napján lezajlott győzelmes forradalom új helyzetet teremtett a magyar közéletben. A százados osztrák elnyomás megszűnt, s a nép kezébe került a hatalom. E történeti tény megerősíti és igazolja társaságunk létalapját, mely a nép életének és lelkének megértésében és föltárásában áll” (Ethn. 1919. 144. l.).

A közgyűlés sokak által nem várt fordulatokkal zárult. Az esedékes tisztújítás előtt Bibó István indítványozta, hogy a proletárdiktatúra teremtette új helyzetben gyökeresen alakítsák át a vezetést, az elnökség és a választmány helyett kilenctagú „intézőbizottságot” (a Tanácsköztársaság idején „direktórium”-nak is emlegették) hozzanak létre teljhatalommal és önmagát kiegészítő joggal. Személyi javaslata a következő volt: Bartucz Lajos, Bátky Zsigmond, Bibó István, Györffy István, Kodály Zoltán, Kóris Kálmán, Madarassy László, Róheim Géza, Solymossy Sándor. (Az előzetes változatban Heller Bernát és Ernyey József is szerepelt.) Némi vita után, minthogy a leköszönő elnök, Sebestyén is pártolta az ötletet, a bizottság megbízását megszavazták.

Majdnem harminc esztendő után, egy újabb válság küszöbén tehát ismét egy „kilences bizottság” kezébe került a Társaság vezetése több mint tizenkét hónapra. A javaslat igen szerencsésnek bizonyult. Amikor a Tanácsköztársaság tudománypolitikája beavatkozott a tudományos társulatok életébe, itt már egy új, direktórium-szerű testületet talált, amely szükségte- lenne tette másik, külső megbízásból alakuló direktórium kiküldését, s így a megőrzött folytonosság megóvta a Társaságot a Tanácsköztársaság bukása után az eredeti vezetés helyreállításával járó személycserék kellemetlenségeitől.

A kilenc férfiú több korosztályt és tudományos területet képviselt. Konzervatív politikai meggyőződésűek mellett helyet foglaltak benne liberális-demokrata érzelműek, sőt a Galilei Körhöz és a Huszadik Századhoz tartozó Kóris Kálmán is. Megbízásukat úgy teljesítették, hogy 1919 után a Magyar Néprajzi Társaság nem kezdeményezett igazoló eljárásokat, nem zárt ki és nem törölt senkit sem tagjai közül, nem foglal állást a forradalmakkal szemben. (Összehasonlításként említjük, hogy a Magyar Történelmi Társulat két tagját kizárta – az egyik Károlyi Mihály volt –, és öt tagját törölte.) Más kérdés, hogy a Néprajzi Társaság tagjai közül munkahelyükön többeket büntettek nyugdíjazással vagy állásvesztéssel. A Tanácsköztársaság alatti működésről írt kötelező jelentésben és az 1920. évi közgyűlési beszámolóban Solymossy Sándor senkit sem említett név szerint és nem ragadtatta magát heves kirohanásokra. Hangja tartózkodó volt. Nem vádaskodott, amikor az egész ország a felelősöket és bűnösöket kereste.

Az intézőbizottság/direktórium első ténykedése volt, hogy tanácskozást hívott össze „megtalálni azokat a formákat, amelyekben a Magyar Néprajzi Társaságot, de legalább is az új társadalmi rendben át lehetne vinni” (kéziratot jegyzőkönyv). 1919. IV. 3-án jött össze nyolc bizottsági tag, (egyedül Kodály Zoltán hiányzott, aki a fennmaradt iratok tanulsága szerint egyetlen későbbi ülésen sem vett részt) és meghívottként Bresztovszky Ede (Ernő?) publicista, Dr. Ferenczi Sándor pszichológus, Dr. Révész Géza pszichológus és Dr. Varró István publicista. (A négy meghívott foglalkozási azonosítása nem teljesen bizonyos. Mindnyájan a forradalmakat előkészítő baloldali érzelmű értelmiséghez tartoztak. A Tanácsköztársaság alatt funkciókat viseltek, de pontosan nem tudható, miért éppen ők vettek részt ezen a tanácskozáson.) Kóris Kálmán a Társaság önállóságának feladását, a Társadalomtudományi Társaságba való beolvadást, Róheim Géza „Nagy Néptani Intézet” föllállítását, s abban egy „új Néprajzi Társaság” részvételét javasolta. A meghívottak támogatták őket, míg mindenki más a Társaság integritását védte. Döntés nem született.

A további eseményekből kiderül, hogy a Tanácsköztársaság adminisztrációjának nem volt határozott elképzelése a Társasággal kapcsolatban. Áprilisban még a vagyoni helyzetről is beszámolót kellett készíteni. Kimutatták az ekkor már végérvényesen bekövetkezett csődöt, ami nem volt nehéz, mert a hadikölcsönbe fektetett alaptőke megsemmisült, az egyéb források teljesen elapadtak. Az *Ethnographia* 1918-as évfolyamát kiadták, de további papír- és pénzkérelmekre válasz sem érkezett. Fölmerült az *Ethnographia* és a *Husadik Század* együttes megjelentetése *Homo* címmel, nemzetközi terjesztéssel idegen nyelven, de ez sem jutott el a megvalósulásig. A bizottságnak az illetékes népbiztosság értésére adta, hogy akkor számíthat a Társaság hathatós támogatására és kiadványok engedélyezésére, ha átszervezik az új társadalmi eszmék jegyében, sőt ezek iskolai oktatásához is segítséget nyújt. A bizottság két hónapon át vitatkozott ezen az ajánlaton, majd júniusban „várankozó álláspontra” helyezkedve, a beköszöntő nyarat is segítségül hívva, elnapolta a kérdést. (Ezeknek a vitáknak a tartalmáról semmiféle részletesebb írásbeli emlék nem maradt fenn.)

A román megszállás idején vált legnehezebbé a helyzet. A gyülekezési tilalom a kisk számú testületre is vonatkozott. Kóris és Róheim augusztus elseje után többé nem jelentek meg az üléseken. Bibó, Madarassy és Soly mossy magánemberként találkoztak és alkalmanként tájékoztatták a többieket tevékenységükről. Az ország régi hivatali szervezeteinek lassú újrászerveződésével párhuzamosan bővült az intézkedési lehetőség. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban magas beosztásban dolgozó Czako Elemér pártfogásával sikerült segínyt kapni és kiegyenlíteni a nyomdai adósságokat. Egyébként az intézőbizottság kérésére a Társaság pénztárosa, ellenőre és könyvtárosa mindvégig hivatalában maradva végezte teendőit. A gondok megoldása érdekében tanácskozást kezdeményezett a bizottság, amelyen a meghívottak, Imre Sándor kultuszminisztériumi államtitkár és két munkatársa, a Társaság ügybuzgó tagjai, Bibó István és Czako Elemér vettek részt. Lehetőségek hiányában megállapodás nem született. Megértő szavaknál egyebet nem kaptak az akkor még fővezér Horthy Miklósnál és Huszár Károly miniszterelnöknél járó bizottsági tagok sem, akik a városligeti Iparcsarnokban elhelyezett Néprajzi Osztály katasztrofális helyzetét tették szóvá. Próbálkoztak a Társaság jövőbeli céljain is gondolkodni. Ezért alakítottak albizottságot a tanítók és tanítóképezdei tanárok néprajzi szakképzése eshetőségeinek megvitatására. Megkezdték a szervezését idegenből fordított néprajzi művek kiadásának. Mindkét ötlet a Társaság tudományos jellegének lazítását, a népszerű tevékenység fokozását szolgálta volna az új helyzetben, a korábbinál határozottabb nemzeti tudat kialakítása céljából.

A majd harminc esztendővel korábbival ellentétben ez a kilences bizottság nem tett átfogó reformjavaslatokat. Igaz, nem is erre szolt a megbízatása. Feloszlásakor megelégedett a változások szükségességének hangztatásával. Az 1920. március 31-én tartott közgyűléssel visszaállt a Magyar Néprajzi Társaság alapszabály szerinti rendje. Maga az ülés feszültségétől nem mentesen, de korrekt légkörben és parlamentáris formák között zajlott le.

Herrmann Antal megelégedéssel nyugtázta, hogy Solymossy jelentésében a Társaság régi szelleme mutatkozott meg és alapeszméi visszhangoztak. Sebestyén Gyula viszont azt kifogásolta, hogy a néptanítás és a néprajz kapcsolata mint újdonság szerepelt benne, holott az már korábban is kialakult és működött, a FF szövetségek is pedagógusok vezetésére támaszkodtak. A még mindig nem normalizálódott politikai helyzetre tekintettel a vezetői és választmányi helyeknek csupán egy részét töltötték be. Tagányi Károly lett az elnök, Madarassy László a főtitkár. Sebestyén Gyulát még a választmányba sem jelölték. Ellenben a Társaságban végzett áldozatos munkájuk elismeréseként őt, Jancsó Elemért és Strausz Adolfot tiszteleti taggá választották. A megtisztelték nevében Sebestyén mondott köszönetet.

IV. Fejezet

A két világháború közötti időszak és utójátéka (1920-1948)

Megerősödés után, egyenletes fejlődés esetében virágkornak kellett volna következnie, de ennek esélyei az első világháború éveinek múlásával egyre távolodtak. Tagányi Károly 1921. évi elnöki megnyitója így jellemezte az állapotokat: „Visszatekintve a Magyar Néprajzi Társaság múlt évi működésére, kénytelenek vagyunk bevallani, hogy ez a világháború előtti bőséghez képest sajnos eléggé szűk korlátok közé szorult, sőt előrelátottan a közeljövőben is csak erre lehet kilátásunk. De tudjuk, hogy mindez nagy nemzeti katasztrófánk: az elvesztett háború, a két forradalom, az idegen megszállás és a ránk kényszerített béke következménye csupán. Társaságunk az ország szétdarabolásával tagjainak, előfizetőinek, kutatóinak nagy részét elvesztette. Az általános gazdasági romlás az áraknak olyan szédületes emelkedését idézte elő, hogy minden vagyon, így a Társaságunké is elértéktelenedett. Kultúránk eddigi főnntartója: a középosztály pedig a megélhetésért küzd, egy része meg már éppen földönfutóvá lett” (Ethn. 1921. 147. l.).

Ehhez a tömör helyzetképhez ma sem tudunk többet hozzátenni. Legalább másfél évtizednek kellett elteltie, míg a Társaság kiheverte a veszteségeket. Ismételten kisebb-nagyobb válságokkal kellett szembenéznie, melyeket újra és újra legyűrt egyre öregbülő tudományos tekintélyére támaszkodva. Így érkezett el a fél évszázados jubileum, ami már tisztes kornak számított a magyar egyesületi életben. Az akkori elnök, Zichy István gróf az 1939. november 29-én megtartott ünnepi közgyűlésen mégis „ifjúság”-nak nevezte az első ötven esztendő: „A szó romantikus értelmében vett ifjúkorra gondolok, melyben a lelkes vágyak, akarások uralkodnak, de még inkább csak tapogatózás, keresés előzi meg a férfikor kívül- vagy belülről, de tudatosan irányított munkáját”. Az első pillanatban ünnepi bókának ható szavak nem kevés kritikát is tartalmaznak. Fél évszázados útkezesről beszélni aligha hízeltő jellemzés. Zichy azt is kifejtette, mire gondolt: „A kutatók talán inkább romantikus hajlandóságoktól sarkallva leg-

szívesebben olyan néprajzi területekkel foglalkoztak, amelyek különlegességükkel, esetleg művészi hatásosságukkal vonzották őket vagy amelyeken különösen ősi elemeket véltek felfedezni. De emellett még az ország színmagyar lakosságú részein is egész vidékeket hagytak ki, melyek néprajzi szempontból a legújabb időkig ismeretlen területek maradtak" (Ethn. 1940. 4. I.). Pedig – tette hozzá – a korszerű tudomány irányított és módszeres munkákat követel meg.

Véleményével szemben lehet néhány kiemelkedő ellenpéldára hivatkozni, de a lényegét tekintve igaza volt. A magyar néprajz széles medrében sokféle kezdeményezés és munka folyt, melynek partvonalai nem mindig rajzolódtak ki. A Társaság két háború közötti története hű tükre annak, hogyan jutottak túlsúlyra hangadói között a néprajzzal főhivatásként foglalkozók. Ha képletesen valóban beszélhetünk a Társaság életkorának szakaszairól, ezzel az ifjúkor ténylegesen lezárult. Nem kevésbé alakította a helyzetet, hogy a magyar néprajz intézményrendszere tovább differenciálódott: végre egyetemi tanszékek alakultak és a második világháború küszöbén a kiépülő kutatóintézeti hálózatban is helyet kapott a néprajz.

A legfontosabb társasági tisztségviselők sűrűbben váltották egymást, kevésbé voltak kiemelkedő egyéniségek, mint az első harminc esztendőben. Most hiába keresünk Hunfalvy Pálhoz hasonló rendíthetetlen tekintélyű tudóst, vagy Sebestyén Gyula alakjának megfelelő, több tisztséget ellátó, ötletekből ki nem fogyó, jó szervezőt. Különös, hogy éppen ő majdnem teljes egészében végigélte ezt a korszakot is. 1946-ban hunyt el. A forradalmak alatti magatartása miatt nyugdíjazták, és jöllehet nem bélyegezték meg, a Társaságban sem jelölték újabb tisztségre. Ő azonban még szellemi ereje teljében volt és nehezen vált meg munkálkodásának talán munkahelyénél is kedvesebb színterétől. Az 1921-i közgyűlésen külön indítványban támadta a volt intézőbizottság – egyébként meg nem nevezett – tagjait és baloldali viselkedésük miatt fegyelmit követelt ellenük. Valószínűleg Kóris Kálmánra és Róheim Gézára gondolt, azonban senki sem állt melléje, és a szó eredeti értelmében napirendre tértek kezdeményezése fölött. Miután célt nem ért, minden kapcsolatot megszakított a Társasággal. Pedig nem felejtette el őt. A jubiláris beszédek minden alkalommal méltatták. Solymossy Sándor ismertetést írt az *Ethnographiában* a korai magyar történelemről szóló, maradandó műnek igazán nem nevezhető elbeszélő költeményéről. Hetvenedik születésnapján a folyóirat külön cikkben köszöntötte.

Az elnöki széket elfoglaló Tagányi Károly (1858–1924) történész-levéltárosnak évtizedes jó kapcsolatai voltak a néprajzzal. A gazdaság- és társadalomtörténet számos olyan területét művelte, mely közvetlenül érintke-

zett a történeti etnográfiával. Például Herman Ottó állattartásról írt nagy-monográfiáját adatok gyűjtésével támogatta. Elnöksége idején (1920–24) azonban már nyugdíjas volt és tudósi tekintélyéhez hiányoztak a közéleti pozíciók. Mivel a legnehezebb, háború utáni években kormányozta a Társaság meg-megfeneklő hajóját, talán a legkitűnőbb állások birtokában sem segített volna a helyzeten.

Tagányi váratlan halála után a korábbi jól bevált gyakorlathoz tért vissza a vezetés. A Nemzeti Múzeum igazgatói állására nem sokkal korábban kinevezett Hóman Bálint (1885–1951) lett az elnök. Sőt, hosszú szünet után védnököt is felkértek gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter személyében. Hóman és Klebelsberg mellett azért is döntöttek, mert mindketten tevékenyen segítettek a Néprajzi Múzeum helyzetét megváltoztatni. A gyűjtemény állagát súlyosan veszélyeztető Iparcsarnokból a Széchenyi Gimnáziumba költözés a klebelsbergi tudománypolitika egyik első lépése volt. Ideiglenes megoldásnak szánták, de fél évszázadig adott otthont a múzeumnak.

Hóman Bálint csak 1918-ban lépett a Társaság tagjai közé. Munkássága alig érintkezett a néprajzzal, habár jelölési indoklásában őstörténeti és korai magyar történeti kutatásainak néprajzi érdekelttségét emelték ki. Ez a magyar néprajztudomány korábbi irányultságát tekintve, nem meglepő. Tudvalévően Hóman a két világháború közötti időszak sokat dolgozó vezető történészei közé tartozott. Életműve mégsem olyan időálló, mint a nevét leginkább fenntartó *Magyar történet* megírásában szerzőtársáé, Szekfű Gyuláé. Későbbi politikusi szereplése pedig az utókor előtt beárnyékolta tudósi pályafutását. Társaságunkbeli tisztségviselése bizonyára nem tartozott sokféle tevékenységének kiemelten fontos területei közé, de pozitív eredményű volt. (Klebelsberggel együtt szinte párhuzamosan töltötték be hasonló posztokat a tudományos életben nagyobb súlyt képviselő Magyar Történeti Társulatban.)

Hóman élete termékeny szakaszában ült Társaságunk elnöki székében, amikor a *Magyar történet* fejezeteit írta és eredményes erőfeszítéseket tett a magyar közgyűjtemények helyzetének normalizálására, melyek közül csak egy volt a Néprajzi Múzeum. Elnöki feladatkörét növekvő munkája és szaporodó társadalmi tisztségei mellett látta el. Nemcsak a közgyűléseket vezette, hanem választmányi üléseken is elnökölt, sőt felolvasásokon is, ha a tárgy közelebb állt érdeklődéséhez. Megnyitóiban legtöbbször a Múzeum és a Társaság nagy hagyományú kapcsolatainak fenntartását szorgalmazta, a néprajzi gyűjtést és a tudományos ismeretterjesztést sürgette. 1930-ban a hetven éves Munkácsi Bernátot köszöntötte elismerő szavakkal. A következő évben meleg hangon méltatta az ötvenedik születésnapját ünneplő

Bartók Béla munkásságát. Hunfalvy Pál és Herman Ottó óta ő volt az első, aki nem csak egy-egy gondolatot vetett föl az elnöki beszédekben, hanem részletesebb programot is megfogalmazott. Az 1925-i és az 1927-i közgyűléseken elmondottakat értékelhetjük így. Az első alkalommal inkább formai és szervezési problémákkal, utóbb elméleti kérdésekkel is foglalkozott. Hangütese természetesen megfelelt a kor hivatalos ideológiájának: a nemzeti irányvételt hangsúlyozta, a magyar kultúrfölény érvényesítését sürgette, ezentúl a hazai történetírásban ekkor már vezető és nem kevésbé termékeny irányzat, a szellemtörténet gondolatait hirdette. Erre utalt, amikor a néprajzot is a „szellemi tudományok” közé sorolta és „történeti tudománynak” nevezte, szemben a pozitívizmus természettudományos felfogásával és az egyébként joggal történetietlennek minősített mechanikusan fölfogott evolúcionizmussal. A nemzetközi etnológia evolúcióellenességének zászlaját 1926-ban egy társasági ülésen már Solymossy Sándor is kibontotta, de az elméleti kérdésekre kevésbé érzékeny korabeli magyar néprajz alig reagált rá. A szellemtörténeti irány pedig majdnem teljesen visszhang nélkül maradt, ami viszont nem a hazai néprajztudomány egyedi jellemzője volt. Európa-szerte hasonló tapasztalhattunk.

Hóman a Társaság és a Néprajzi Múzeum kapcsolatát az egész magyar néprajz tekintélye és helyzete javulásának zálogaként vetette föl. A századelőre visszanyúló, belső személyi torzaskodások ekkorra egészen elmérgesedtek. A szakági elfogultság a tárgyi néprajz és a folklorisztika képviselői között neveltségesen kicsinyes, hatásában mégis súlyos összetűzéseket váltott ki. A fennmaradt iratok nem sokat árulnak el ezek tartalmáról. Bizonyos, hogy nem érdemi ellentétekről volt szó, s nem is mindig kötődtek szorosan a Társaság történetéhez. Hóman már első közgyűlési beszédében nagy nyomatékmal szólított föl a civódások megszüntetésére, és a szaktudomány egységének megteremtésére. Feddéseit később megismételte.

1926/27-ben a Magyar Zoltán és munkatársai által kidolgozott tudománypolitikai reform eredményeinek és további terveinek közzététele kapcsán zajlott le a legmélyebb nyomot hagyó vita egy központi néprajzi adattár és könyvtár elhelyezése körül Solymossy Sándor, Bátky Zsigmond és Viski Károly között az *Ethnographia* és az *Értesítő* lapjain. Nem tudjuk, vajjon Hóman kettős vezető tekintélye (elnök és igazgató) mennyire befolyásolta, hogy az ellentétek az 1930-as évek elejére valamelyest csendesedtek, vagy más tényezők: a kutatási feltételek javulása, az idő múlása játszottak közre. Mindenesetre *A magyarság néprajzának* írása (megjelent 1933–37-ben) érzékenyen megsínylette az egység hiányát. Az ötvenéves jubileumon (1939) azonban az akkor már védnök Hóman elégedetten te-

kintett vissza a néprajz 1925 óta, társasági tisztségviselésének kezdete óta megtett útjára, habár a vizályok megszűnését nem sorolta az eredmények közé.

Hóman Bálint nem sokkal Klebelsberg Kunó halála után (1932) lett a Társaság elnökéből védnöke, miközben a miniszteri bársonyszékben is követte elődjét. Az elnökséget Czakó Elemér alelnökre (1876–1945) bízták, akit nem választottak meg, hanem 1933–35-re teljes elnöki jogkörrel ruháztak föl. Ő a század első éveiben a preraffaelita eszmékhez kapcsolódó fiatal iparművészek és építőművészek körében kalotaszegi falujárásokon jegyezte el magát a néprajzzal, közelebbről a népművészettel. A népi kultúra lelkes barátja, művészeti író, minisztériumi és múzeumi tisztviselő volt. Emlékeztetőül idézzük, hogy így kapta feladatul a Nemzeti Múzeum népművészeti osztályának megszervezését és 1919-ben így nyílt módja a Társaság anyagi helyzetén segíteni. 1925–1934 között az ország egyik vezető nyomdáját, az általa újjászervezett Királyi Magyar Egyetemi Nyomdát, együtt a kor igen rangos kiadóját igazgatta. 1918-ban találjuk az első nyomát annak, hogy a tudományos társaságok és intézmények megpróbálták összefogni saját kiadójuk és nyomdájuk megszervezése céljából, védekezésül a nyomdaköltségek gyors emelkedésével szemben. Kormányzati biztatással 1922-ben jött létre a Magyar Tudományos Társulatok Sajtóvállalata Rt. és a Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetsége, melynek nyomdájába szerény és nehezen gyűjtött tőkéjével Társaságunk is betársult. Ez a nyomda később az Egyetemi Nyomdával egyesült, és évenként, Czakó igazgatása idején, előállította az *Ethnographiát* és az *Értésítőt*. A személyi ellentétek miatt főszerkesztőt nélkülöző *A magyarság néprajzának* sajtó alá rendezése és kiadása is Czakó Elemérnek köszönhető.

Az elnöksége idején nyugdíjazott Czakó helyett a Társaságnak ismét új, aktív elnökre volt szüksége. Immár hagyományokat követve esett a választás 1935-ben az újjáalakított múzeumi szervezet, az Országos Magyar Történeti Múzeum élén álló főigazgatóra, gróf Zichy Istvánra (1879–1951). Személyében tudós, művelt arisztokrata foglalta el az elnöki helyet. Zichy festőnek és grafikusnak készült a századelőn, a népművészetet is példának tekintő gödöllői művészcsoporthoz tartozott, mellyel Czakó rokonszenvezett. Később fölhagyott a művészi pályával és történésszé képezte magát, akit elsősorban a magyar őstörténet foglalkoztatott. Az utóbbi ellenére a magyar néprajzot nem tartotta tradicionális felfogás szerint őstörténeti stúdiumnak, hanem olyan tudománynak, amelynek elsőrendű feladata a néphagyományt mint önálló kulturális alkotást a nemzeti műveltség részeként vizsgálni.

Zichy 1936-i és 1939-i közgyűlési előadásai Hóman programjánál teljesebbek, gondolatilag is mélyebbek. Elődeire tekintve valójában csak Hunfalvy koncepciójával vethetők össze, de nem az agg tudós töredékes megnyitóiban elhangzottakkal, hanem a Társaság megalakulásának előzményeül is szolgáló munkásságával. Zichy *Néprajz és művelődéstörténet* címmel (Ethn. 1936. 1–5. l.) az általa életmódtörténetként értelmezett művelődéstörténet és összehasonlító néprajz érintkezéséről beszélt. Sajátos módon foglalt állást a magyar néprajzban és előzményeiben száz esztendeje eleven romantikus felfogással szemben, mely a népi kultúrát először kizárólagosan, majd elsősorban a magyar etnikum legkorábbi művelődése letéteményeseként látta, és a későbbi korokból eredő rétegeit idegennek, legalább is nem eredetinek tartotta. A paraszti műveltség valóban sok, igen nagy múltú elemet őrzött meg – vélte Zichy –, de mindig ki volt téve külső hatásoknak, elsősorban a nemesség befolyásának. Ezért figyelmeztetett a népi kultúra közösségi jellegével szemben az egyén megnyilatkozásaira is, és ezért helytelenítette az úri és népi műveltség mint idegen és eredeti szembeállítását, sőt éppenséggel egységüket vallotta, ami szintén nem volt mentes – csakhogy más gyökerekből táplálkozva – a romantikus háttérű idealizálástól.

1939-es jubileumi megnyitója inkább művelődéspolitikai, mint tudományos nézőpontú volt. A korabeli népies divatok ellen szólt, melyek lehetőleg az élet minden területén érvényesíteni akarták a népi kultúra hatását. Tudatában volt annak, hogy fölgyorsuló, változásokkal terhes, átmeneti korban él, ezért sürgette az életmód konzerválása helyett a muzeológiai munkát, többek közt a szabadtéri múzeum megvalósítását, üdvözölte a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárának megszervezését, és biztatott a parasztság életviszonyait reálisan látó néprajzi kutatásokra.

A németellenes érzelmeit nem titkoló Zichy István gróf 1944. június 28-án a többszörös elhalasztás után megtartott közgyűlésen, a német megszállás óta nem látván biztosítottnak elnöki működését, lemondott. A vezetés több tagja követte. Az új tisztikarban a fiatal nemzedék jutott többségbe: Tálasi István ügyvezető alelnök, Domanovszky György alelnök, Vargha László főtitkár lett. Az egyetemi tanári kinevezés miatt korábban Kolozsvárra távozott Gunda Béla helyére Márkus Mihály titkár került. Végül Tálasi kérésére Zichy ideiglenesen év végéig mégis vállalta az elnöki tiszteket, ténylegesen azonban nem folytatta. Minthogy igazgatói állásából nyugdíjazták, vidéki kastélyába vonult vissza.

A Társaság életében nem a Magyarország történetében új korszak kezdetét jelentő 1945-ös esztendőben következtek be gyökeres változások, hanem 1949-ben, a magyar tudományos élet átszervezésekor. A háború

befejezését követő három év története – bár a változás jelei már mutatkoztak –, ezért tekinthető sokkal inkább az előző negyedszázad folytatásának, mint a jövőendő események előzményének.

Zichy megüresedett elnöki helyére 1945 őszén először Zsiray Miklós egyetemi tanárt kérte föl a választmány. Miután ő nem vállalta az elnökséget, 1946-ban jelölték Ortutay Gyulát, a Magyar Központi Híradó Rt. elnökét, akit abban az esztendőben a Pázmány Péter Tudományegyetem néprajzi tanszékének professzorává is kineveztek. Ortutay mögött ekkor még alig egy évtizedes szaktudományi munkásság állt, amely azonban méltán jogosított további pályafutásra. Furcsa ellentmondás, ám tény, hogy több mint ötven esztendő után – Herman Ottó és Sebestyén Gyula rövid időszakát kivéve – először volt a Magyar Néprajzi Társaságnak valóban néprajztudós elnöke. Sőt ő már egyetemi tanulmányokkal sajátította el szaktudásának alapjait. S bár az új társadalmi rendben változni látszott a mecenatura, személyében magas állami tisztségviselő is jelen volt az elnöki székekben. Az új elnök – elődeihez képes – hihetetlenül fiatal, mindössze 36 éves volt, és ezidáig a leghosszabb ideig, kétéves megszakítással 32 évig maradt hivatalában, ami a Társaság első évszázadának majdnem egyharmada. Társasági működése és a magyar néprajztudomány vezéralakjaként kifejtett munkássága azonban átnyúlik a következő fejezet által tárgyalt időszakra, 1948 utánra is.

Az 1946. évi összevont közgyűlésen (1945-ben a jegyzőkönyvek tanulsága szerint mindössze egyetlen választmányi ülést hívtak össze) Ortutay Gyula mindenek előtt a jogfolytonosságot deklarálta. Habár a Társaság történetében még sosem következett be olyan hosszú, majdnem másfél éves működési szünet, mint 1944–45-ben, az újrakezdés nem állt szemben akkora akadállyal, mint 1892-ben vagy 1920-ban. Pedig a néprajz veszteségei igen nagyok voltak. 1939 és 1946 között több nemzedék kiválóságai távoztak az élők sorából: Györffy István, Bátky Zsigmond, Viski Károly, Solymossy Sándor, Sebestyén Gyula, Berze Nagy János, Bartók Béla, Heller Bernát, Vikár Béla, Strausz Adolf, Szendrey Zsigmond, Madarassy László, Honti János. Az óriási és gyors pénzromlás miatt a Társaság anyagi eszközökkel sem rendelkezett.

A szellemi és anyagi károk hallatlan nagysága ellenére, erőteljesen fölbuzdult a tenniakarás, az új feladatok iránti érdeklődés. Az új elnök már az 1946-os megnyitóban figyelmeztetett a társadalmi változásokra, elsősorban a néprajzi vizsgálatban olyan fontos szerepű parasztság helyzetének átalakulására. A feladatokat, melyek ezúttal sem csupán a Társaságnak, hanem az egész néprajztudománynak szóltak, négy pontban lehet összefoglalni.

1. A belső migráció kutatása. Erre már Sebestyén Gyula is gondolt 1918-ban, bár földrésznyi méretekben a háború okozta népmozgások okán. Ortutay elsősorban a bukovinai székelyek és a szlovákiai magyarok áttelepítését hozta szóba.

2. A földreform következményeinek követése.

3. A magyarság és a közép-európai népek kapcsolatainak az eddigénél intenzívebb vizsgálata, beleértve a szomszédos országokban élő magyarokat is, és együttműködés a szomszédos országok néprajzkutatóival.

4. Az egyoldalú német tudományos orientációval szemben kapcsolatfelvétel, illetőleg újrafelvétel a szovjet, az angolszász és az észak-európai tudományosságokkal. (Megjegyzendő, hogy a magyar néprajz külkapcsolatai a háború legsötétebb éveiben sem szorítkoztak egyoldalúan német mintákra, sőt inkább ezeknek hiányáról és ellentétéről lehet számot adni.)

Ortutay az 1947-i és 1948-i közgyűléseken – már mint vallás- és közoktatásügyi miniszter – megismételte programjának némely részét, majd 1949-ben állt elő gyökeresen új javaslatokkal.

Végigtekintve korszakunk elnökeinek során, nem lehet észrevétel nélkül hagyni, hogy nemcsak a világhírű Bartók Béla és Róheim Géza, hanem a magyar néprajz történetét alapvetően befolyásoló vezető tudósok, mint Györffy István, Bátky Zsigmond, Viski Károly, Solymossy Sándor sem viseltek igazán jelentős tisztségeket. Személyes helyzetük azonban eltért egymástól. Bartók tudományos megnyilvánulásainak fontos színtere volt a Társaság, de egyénisége és elfoglaltsága nyilvánvalóan ütközött volna az egyesületi élet formáival, ha vezetői tisztségre választják meg. Róheim és a Társaság kapcsolatai 1919 után meglazultak, de nemcsak a forradalmak alatti viszonytárságok miatt. Nem akadt követője, ám annál többen rosszallották tudományos irányvételét. Sokat utazott, etnológusi munkájának az ország rossz gazdasági helyzetében hazai mecénása nem akadt. Kimaradt *A magyarság néprajza* szerzői közül is. Györffy, Bátky és Solymossy csupán alelnöki tisztséget viseltek, Viski még azt sem. Fontos viszont, hogy Solymossy 1920 és 1934, Györffy 1935 és 1939 között szerkesztette az *Ethnographiát*. Ez a tevékenység azonban nemcsak a társulati életet, hanem az egész néprajztudományt befolyásolta.

Hosszú ideig dolgozott a Társaság vezetésében Madarassy László (1880–1943): 1915-től 1919-ig titkár majd 1935-ig főtitkár, 1935–36-ban alelnök volt, közben több éven át Solymossyval együtt szerkesztették az *Ethnographiát*. Működéséről mégis keveset tudunk mondani. Az utókor számára úgy tetszik jellegtelen volt. Hiányoztak belőle az ösztönző kezdeményezések, tudományos teljesítménye is elmaradt jeles kollégái mögött.

Főtitkári jelentései évről évre üresebbek és rövidebbek lettek, szinte csak adminisztratív adatközlésre szorítkoztak. 1934–36-ban a Néprajzi Múzeumot igazgatta, ahonnan magánéleti problémája miatt távozott. Ekkor mondott le társasági tisztségeiről is.

Madarassyt mind az igazgatóságban, mind az alelnökségben a már többször említett Bartucz Lajos (1885–1966) követte. 1925–1935 között titkár, majd rövid ideig főtitkár, 1941-ig ügyvezető alelnök volt. Pályája – a forradalmak alatti magatartása miatt – egy időre megtört, 1925-ben sikerült elhelyezkednie a Néprajzi Múzeumban, ahol 1940-ig, szegedi professzori kinevezéséig dolgozott. Ezidáig ő volt az utolsó antropológus, aki személyében megpróbált szoros kapcsolatot teremteni a néprajz és az embertan között. Ennek mindössze egy maradandó eredménye lett: a közös múlt kikutatásával Bartucz tanulmányai teremtették meg az önálló magyar néprajzi tudománytörténetet. Sajnálatos, hogy hosszú ügybuzgó működése után, 1941-ben kisebb, anyagi természetű nézeteltérés miatt megsérődve, kilépett a Társaságból.

A titkári, főtitkári és szerkesztői helyeken az 1940-es években több, később vezető szakemberré váló fiatal tudós nevével találkozunk: Vargha László, Szendrey Ákos, Gunda Béla, Fél Edit. Minthogy viszonylag gyorsan váltották egymást és rövid ideig tartó szakaszokban dolgoztak, nagyobb formátumú társasági tevékenység kifejtésére egyiküknek sem nyílt alkalmuk.

A más tudományszakokból választott elnökök és alelnökök az immár hagyományosnak számító tudományközi kapcsolatokat is megtestesítették. Az 1920-as években folytatódott a magyarországi tudományos élet szakmai polarizációja és a néprajz tárgyának karakteresebbé válása, de egyik sem hatott odáig, hogy a magyar néprajztudomány bezárta volna más tudományszakokra nyitott ablakait. Sőt az első világháborút követően éppenséggel interdiszciplináris múltjának köszönhetően a Magyar Néprajzi Társaság vált „anyatársulatává” néhány olyan egyesületnek, amely az adott politikai helyzetben nem találta a helyét vagy önállóan nem szervezkedhetett. Az 1920. évi közgyűlés föllevenítette a szakosztály-alapítás lehetőségét. A gondolat mögött Bibó István állt és ő hozta létre az első „leánytársulatot”, a társadalomtudományi szakosztályt. Ismeretes, hogy a forradalmak szellemi előkészítésében mennyire jelentős részt vállalt a századunk első két évtizedében kibontakozott hazai szociológia, a Huszadik Század és a Társadalomtudományi Társaság radikális csoportja. Az események vezető résztvevői vagy emigráltak, vagy kompromittálódtak az új hivatalosság szemében. Az utóbbi sors érte tudományszakukat is. Ezért kellett a szalonképes maradéknak védőszárnyakat keresnie Társaságunknál.

„Miután a Magyar Néprajzi Társaság a néphagyomány, a leíró néprajz, az emberföldrajz és a demográfia tudománya szempontjából már úgy is behatóan foglalkozik a magyar népre, a magyar nemzetre és az egész Magyarország területére vonatkozó szociális és politikai kérdésekkel, a társadalomtudományok magyar művelői úgy vélték, hogy sajátos céljukat legjobban a Magyar Néprajzi Társaság keretében, az illető tudományágak képviselőivel folyton összeműködve érhetik el. Épp ezért a Magyar Néprajzi Társaság választmányával egyetértően megalakították annak etnológiai, szociológiai és szociálpolitikai, rövidebb és összefoglalóbb címmel: *Társadalomtudományi Szakosztályát*” – olvasható a szakosztály 1921-ben indított folyóirata, a *Társadalomtudomány* beköszöntőjében. A kapcsolat azonban nem sokáig tartott. 1924-ben jórészt a szakosztályra támaszkodva megalakult az önálló Magyar Társadalomtudományi Társulat és 1926-tól átvette a lapot, ami Bibó szerkesztői működésének végét jelentette. A liberális színezet eltűnt, majd határozott jobboldali orientáció mutatkozott a folyóiratban. míg a harmincas évek végén ellenkező előjelű radikalizálódáson ment keresztül. Ekkor nem egy értékes néprajzi cikk is megjelent benne. 1944-ben a német megszállás után betiltották.

Az emberföldrajzi szakosztály kissé szorosabb viszonyban állt a Társasággal. Folyóirat, a *Föld és Embert* (1921–1929) Kogutowicz Károly kezdte szerkeszteni. A Magyar Földrajzi Társaságtól elhúzódó geográfus csoport orgánuma lett, tudatosan vállalt interdiszciplináris, ún. kultúrföldrajzi profillal. Földrajzi és néprajzi dolgozatok mellett, történeti és néprajzi cikkek is közölt. Györffy István, Bátky Zsigmond, a történész Szabó István fontos írásaikat publikálták lapjain. A Földrajzi Társaság 1924-ben megpróbálta magához vonni a szakadárokat azzal, hogy közgyűlésén ki nyilatkoztatták a szakosztály és a folyóirat fölösleges voltát, de a Néprajzi Társaság az egyesülési jog szabadságára hivatkozva megvédte őket. 1925-ben miniszteri leirat is sürgette a *Földrajzi Közlemények* és a *Föld és Ember* összeolvadását. Ebben az évben a folyóirat szerkesztősége Budapestről Szegedre költözött, ahol fokozatosan az Alföld-kutatás közlönye lett, majd örökségét a *Népünk és Nyelvünk* vette át és vitte tovább.

Szinte névleges volt a Társasággal az embertani szakosztály kapcsolata. Előbb demográfiai-antropológiai részlegként alakult meg, majd 1922-ben, amikor a Régészeti és Anthropológiai Társulat törölte nevéből az antropológiát, Bartucz Lajos embertani elnevezéssel szervezte át az új leánytársulatot. Bartucz szerkesztette a több nyelven kiadott, de nagy késéssel megjelenő szakosztályi közlönyt, az *Antropológiai Füzeteket* is. A válalkozás 1932-ben szűnt meg, elsősorban anyagi fedezet hiányában.

Bár szervezeti szabályozásra sosem került sor, ezeknek a szakosztályoknak a működéséről az első években beszámoltak a főtítkári jelentések és a Társaság erejéhez mérten támogatta működésüket. A kiadványok megjelenését azonban túlnyomórészt külső pénzforrások biztosították. Folklór szakosztályt is életre hívtak 1920 nyarán, mely gyűjtési fölhívást bocsájtott ki, de nincs nyoma további munkájának. Végül az 1920-i közgyűlésen beharangozott tárgyi néprajzi szakosztály meg sem alakult. A két utóbbi sorát magyarázza, hogy művelőinek nem hiányzott a külön egyesület, hiszen ott volt számukra maga a Magyar Néprajzi Társaság. Az 1920-ban útnak indított szakosztályok önállósulása és elhalása után évtizedekig nem került sor újabb hasonló próbálkozásra. Egyetlen kivétel akadt, az 1937-ben néhány fiatal építész taggá választása után létre hívott népi építészeti szakosztály, de ez sem kezdte el működését.

A szakosztályok fennállásuk és laza kapcsolódásuk idején a Társaság illetékességi körét és tekintélyét növelték. Egyébként a szűkebb társulati élet eseményei ritkán keltettek nagyobb visszhangot a saját kereteken túl. Ez nem jelenti, hogy a Társaság tagjai ne képviselték volna a néprajz és a népi kultúra ügyét fontos vagy kevésbé fontos szakmai vagy társadalmi területeken, de tény, hogy a Társaság mint testület kevészer lépett föl jelentős dolgokban az egész magyar néprajztudomány nevében és viszont: csak néhányszor kérték kívülről testületi szakmai segítségét. Az előbbire példa Thoroczkay-Wigand Ede indítványa Herman Ottó szobrának fölállítására, amit a választmány magáévá tett (1928). A néprajz egyetemi oktatásának megszervezésére az utolsó beadványt 1926-ban Jancsó Benedek szerkesztette. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy 1929-ben fölállították a szegedi tanszéket. A külső megkeresések esetei között szerepel a Turul Szövetség (1932) és az Országos Magyar Bokréta Szövetség (rövid nevén Gyöngyösbokréta) szakmai segítség iránti kérelme (1935). A Turul néprajzi gyűjtéseinek a fiatal Dömötör Sándor volt az első számú szaktanácsadója, de Soly mossy, Györffy, Szendrey Zsigmond és mások is tartottak az ide tömörült „falujáróknak” szakmai-módszertani előadásokat. A Gyöngyösbokkrétával a kapcsolat nem sokáig volt zavartalan. A kiküldött néprajzkutató szakértők bírálták a mozgalom műnépies elemeit, mivel azonban a kritika süket fülekre talált, a szaktanácsadás abbamaradt. Nem csoda, hogy a Bokréta Szövetség vezetőjének, Paulini Bélának Néprajzi Múzeum-beli kinevezése ellen 1942-ben a választmány jegyzőkönyvileg tiltakozott.

Akár az előző korszakban, a társulati élet gerincét változatlanul a felolvasó ülések meg a vándorgyűlések alkották, és ezek váltották ki a legtöbb érdeklődést szakmai körökön kívül. A legelső évekre különösen rányomta bélyegét a történelmi ország szétesésének fájdalma. A háború utá-

ni első előadást 1920. április 28-án Szilády Zoltán tartotta az erdélyi románokról. Több ízben taglalták a várható, majd a megkötött békeszerződés néprajzi-statisztikai előzményeit és következményeit. Még néhány esztendőig gyakorta szerepeltek szomszédos népeket és nemzetiségeket érintő témák. 1922-ben például három szlovák tárgyú előadást hallgathattak az érdeklődők. Voltaképp a „kis Európa”-eszmé élt ezekben az előadásokban, de a megváltozott politikai háttér miatt olykor eltorzult az eredeti gondolat. Az első előadásról beszámolva a főtktári jelentés kiemelte: dokumentálni kívánta, hogy a románság „túlnyomó része még ma is úgyszólván kőkorszaki életet él”. Később a szomszédos népekre irányuló figyelem lanyhult. Nemcsak a Trianon hozta sajnálatos bezárkózás miatt. Lassan megöregedett az a nemzedék, melynek több tagja vegyes nemzetiségű vidékekről vagy nyelvszigetekről származott és szükséges ismeretekkel bírt. Újabb kutatásokra egyelőre nem nyílt lehetőség. Majd az 1930-as évek derekán föllépő fiatal kutatók iktatják újra programjukba a magyarok és szomszédaik néprajzi kölcsönhatásának vizsgálatát (Lükő Gábor, Gunda Béla, Fél Edit és mások).

Az 1920-as évek elején a társulati élet szünete és zavarainak elmúlta után a tagok feltétlenül egyetértettek abban, hogy helyre kell állítani a normális tudományos tevékenységet. Sorozatosan vállaltak előadást olyanok, akiknek nevét a tudománytörténet ma is feltétlenül számon tartja. Szilády után a második alkalommal mindjárt az öreg Herrmann Antal jelentkezett Yrjö Wichmann finn és zürjén népköltészetéről írt könyvének ismertetésével. (Herrmann utoljára 1922-ben adott elő a Társaságban *Folklore és occultismus* címmel.) 1920-ban Lajtha László és Kodály Zoltán is tartott előadást. A következő hónapokban Heller Bernát, Solymossy Sándor, Szendrey Zsigmond, Bartucz Lajos, Tolnai Vilmos nevével találkozunk. A nagy késséssel és szűkített terjedelemben megjelenő *Ethnographia* már nem közölte az elhangzott szövegeket.

Fölújították a vándorgyűlés intézményét, de már nem a Folklore Fellows mozgalom terjesztésére, hanem a néprajztudomány társadalmi népszerűsítésének jelszavával. Ezért kapta a „propaganda gyűlés” nevet. 1920. október 9–10-én Szegeden rendezték az első. Solymossy Sándor, Szendrey Zsigmond, Viski Károly, Györffy István, Herrmann Antal adott elő helyi tagokkal egy sorban. Herrmann megszervezte a Társaság „szegedi osztály”-át, melynek illusztris tagjai közt foglalt helyet Móra Ferenc és Cs. Sebestyén Károly, működése megkezdéséről azonban nem tudunk. A néprajz tárgyát ismertető előadásokat külön füzetben kiadták.

A választmány az 1919/20-as intéző bizottság ajánlását elfogadva ki szélesítette a tudományos ismeretterjesztés körét. Az 1920-as évek elejének

választmányi jegyzőkönyvei és főttkári jelentései fölsorolják, milyen nagy számban hangzottak el népszerű néprajzi előadások az Urániában, a Cserkészszövetségben, vidéki városokban. Az 1921. április 2–3-án lezajlott gyulai vándorgyűlésen ismét előadott Herrmann, Kodály, Viski, Györffy, Solymossy és Kogutowicz. Külön sorozatot szerveztek a „gazdatársadalom részére”. A legparádésabb talán a mohácsi vándorgyűlés volt 1923. június 10–11-én. A kisváros minden lehető eszközt fölhasznált, hogy a háború utáni gazdasági és lelki depresszió közepette ünnepélyessé varázsolja az alkalmat. A Budapestről indulók gőzhajóval érkeztek a föllobogózott Mohácsra. A tudományos előadások csupán a program kisebb részét töltötték ki. A vendégek megtekintettek egy alkalmi kiállítást, ellátogattak történelmi emlékhelyekre, részt vettek társasvacsorán, kigyöngyökdtek magukat a gyűlés tiszteletére rendezett népszokás- és gyermekjáték-bemutatón. Az utóbbiak a város és a vidék lakosságának vegyes nemzetiségi és vallási összetételét reprezentálták. Másnap egy villányi szőlőbirtokos „magyaros vendégszeretetét élvezték” a résztvevők.

Interdiszciplináris jelleget öltött az Országos Magyar Régészeti Társulattal együtt rendezett kecskeméti vándorgyűlés 1926. október 23–25-én. Az első világháború előtt a Műemlékek és Könyvtárak Országos Szövetsége évente összehívta a közgyűjtemények munkatársait, ezt a hagyományt kívánták föléleszteni. Mindössze Alföldi András és Bartucz Lajos tartottak előadást. Azután Magyary Zoltán miniszteri tanácsos, későbbi egyetemi tanár, a Klebelsberg nevéhez fűződő tudománypolitikai reformok egyik kidolgozója ismertette a nagyszámú megjelenttel a vidéki közgyűjteményekre vonatkozó törvényjavaslatot. A harmadik napot a város szikrai szőlőjében és az alpári földvár megtekintésével töltötték.

A tízes évek centenáriumainak (Krizsa János, Erdélyi János, Arany János) mintájára megünnepelték Petőfi Sándor, Ipolyi Arnold és Jókai Mór születésének századik évfordulóját. A húszas évekből még néhány, tárgyában és módszerében kitűnő előadást említettünk. Gönczi Ferenc a somogyi egykéről beszélt (1924). 1925-ben hangzott el Kiss Lajos előadása, *A kasza a hódmezővásárhelyi ember kezén*. Solymossy Sándor két ízben is értekezett az etnológia elméletéről (1925, 1926). 1926-ban hosszú idő után először nyílt alkalom külföldi vendég föllépésére: John A. Haesler (Amerikai Egyesült Államok) filmvetítéssel kísértén beszélt Afrikáról. Szendrey Ákos 1927-ben tartotta első felolvasását a temetkezési szokásokról. Györffy István 1929-ben a matyókról, Viski Károly ugyanebben az évben a székykapu eredetéről, 1930-ban Kiss Géza az ormánysági népviseletről, 1931-ben Róheim Géza a közép-ausztráliai kultúrköréről, 1932-ben Marót Károly *Mágia és tudomány* címmel adott elő. A Társaság megalakulásának negy-

venedik évfordulóján Bartók Béla előadása hangzott el a magyarországi népzenei kutatásokról (megjelent: Ethn. 1929. 3–9. I.), amelyet Bartók külföldi hangversenyszereplése miatt Lajtha László olvasott föl.

Bartók 1911 óta volt választmányi tag. Német nyelvű román népzenei publikációjával kapcsolatban megvédte a Társaság, amikor 1920-ban Hubay Jenő durván megtámadta a sajtóban. A több fővárosi lapban közölt nyilatkozatot az 1920. június 30-án kelt jegyzőkönyvből idézzük: a választmány „a következőket óhajtja a közlemény tudomására hozni: Bartóknak inkriminatív értekezése először magyar nyelven a Magyar Néprajzi Társaság hivatalos folyóiratában, az Ethnographiában jelent meg 1914-ben, olyan időben, amikor az elkövetkezendő nagy nemzeti szerencsétlenségnek, de még a háborúnak sejtelve sem élt az emberekben. Az értekezésben, mely azóta németül is megjelent, nincsen semmi, ami a nemzeti érzést sértené, avagy ellenségeinknek hízelegne, sőt a nemzetiségeink elnyomatásáról szóló vád cáfolatául alkalmas. A támadással, amelynek nincsen semmi tárgyilagos alapja, a választmány nem azonosítja magát; ellene a tudományos munka szabadsága érdekében, tiltakozik”.

Az 1930-as évek előadás-repertoárjának színvonala az idézett rangos sorozathoz képest is emelkedett. A közgyűlésekre jól megválasztott előadókat kértek föl. Bartók elmaradt személyes szereplését az 1931-i közgyűlésen pótolták ötvenedik születésnapját és húszéves választmányi tagságát ünnepeelve. Ekkor olvasta föl *Cigányzene? Magyarzene. (Magyar népdalok a német zeneműpiacon)* című írását (Ethn. 1931. 49–62. I.). Még egyszer szerepelt felolvasással 1937. december 29-én török népzenei témáról beszélve. Veress Sándor előadásával hatvanadik születésnapjáról is megemlékezett a Társaság, de ekkor ő már nem volt jelen, Amerikában tartózkodott. Az 1932. évi közgyűlésen Móra Ferenc szerepelt *Néprajzi vonatkozások a szegedvidéki népvándorláskori és korai magyar leletekben* címmel (Ethn. 1932. 54–68. I.). (Móra korábban is előadott, 1927-ben Dugonics András példabeszédeiről.) Régészeti előadása a néprajz és a régészet Társaságunkban nagy hagyományú kapcsolatát reprezentálta. Kodály Zoltán ötvenedik születésnapját néhány hónapos eltolódással az 1933-i közgyűlésen ünnepelték meg. Maga az ünnepelt *Néprajz és zenetörténet* címmel addigi zene-tudósi munkásságát összegezte (Ethn. 1933. 4–15. I.). A nagyszámú hallgatóság soraiban helyet foglalt Bartók és Róheim is. Igazán nagy ünnepelésben tíz évvel később, hatvanadik születésnapján részesült Kodály. A Soly-mossy Sándor 75. születésnapját köszöntő 1939/3–4. összevont *Ethnographia*-számot nem tekintve, ő volt az első magyar néprajztudós, akit önálló emlékkönyvvel tiszteltek meg (*Emlékkönyv Kodály Zoltán hatvanadik születésnapjára*. Szerk.: Gunda Béla, Bp., 1943). 1935-ben közgyűlési előadás-

ként Solymossy Sándor a százéves *Kalevaláról* emlékezett meg. 1936-ban mondta el Zichy István a néprajz és a művelődéstörténet kapcsolatáról írt előadását.

A harmincas évek derekától a közgyűlésen elhangzó előadások és a rendes felolvasó ülések anyaga között kiegyenlítődött a színvonalbeli különbség. Az előbbieken kevésbé jeles előadók és témák kaptak fórumot, az utóbbiak tematikája viszont változatosabbá lett. Például Bartók és Kodály zenei előadásai nem álltak egyedül. Lajtha László, Veress Sándor, Balla Péter, Bartha Dénes, Volly István és mások is szóhoz jutottak. Lajtha volt az első, aki eredeti gramofonfelvételeket használt illusztrálásul (1929). Más területek képviselőiben sem csak idősebb kutatók szerepeltek, hanem az új nemzedék tagjai is, sokszor éppen hogy kikerülve az egyetemek padjaiból. Nem egy előadás időálló tanulmány vagy könyv előzménye volt. Nem gondolhatunk teljességre, ezért csupán néhány eseményt sorolunk föl, Domokos Pál Péter (Páldeák Áron álnéven) 1930-ban, Veress Sándor 1931-ben, Lükő Gábor 1935-ben, Balla Péter 1936-ban számoltak be moldvai magyarok közt végzett gyűjtőmunkájukról. Fél Edit a gyászszínekről (1936), Tálasi István a kiskunsági pásztorkodásról (1936), Gunda Béla a kelet-európai népi közlekedési eszközökről (1936), Kovács László az ekékről (1936), Ortutay Gyula a magyar néprajzi kutatás módszereiről (1937), Hon-ti János a néphagyományok megmentéséről (1934), Krompecher Bertalan a finn néprajzi kutatásokról (1937), Bálint Sándor a húsvéti népszokásokról (1937), Banó István a magyar népi epikáról (1939) tartotta első társasági előadását. Nagyon aktív volt ezekben az esztendőekben előadóként és szervezőként egyaránt az idősebb korosztályba tartozó Bartucz Lajos. Móra nyomán, de a régészet és néprajz kapcsolatának új szemléletével jelentkezett László Gyula (1940). Külön szint képviselt a Karácsony Sándor eszméit befogadó Lükő Gábor *A tárgyi néprajz problémái a társaslélektan szempontjából* című előadásával. A Magyar Néprajzi Atlasz tervét a német vállalkozás megindulása kapcsán 1929-ben egy választmányi ülésen először Schwarz Elemér vetette föl. Bátky Zsigmond az Értesítő 1933-as évfolyamában sürgette megvalósítását. Végül Gunda Béla 1939-ben felolvasó ülésen ismertette a kidolgozott tervet, de a próbagyűjtések megkezdése után, mint annyi más elképzelést, egy időre ezt is elsodorta a háború. Végül ritka esemény volt Leo Frobenius felolvasása, mely 1938. január 26-án *Über Methode der Kulturwirtschaft und Mythenforschung* címmel hangzott el. Nemcsak azért volt ritka, mert a vendég személyében a kor nemzetközi viszonylatban kiváló etnológusa lépett a Társaság előadói asztalához, hanem a külföldiek általában gyér szereplése miatt is.

Láttuk, hogy a külföldi kapcsolatok az első világháború előtt nem voltak igazán széleskörűek. A folyóiratcsere fokozatosan bővült, de külföldi szakember elvétve tartott előadást. Az egyes tagok természetesen termékeny külföldi kapcsolatokat ápoltak. Gondolunk például Herman Ottóra, Herrmann Antalra és Katona Lajosra, akiknek levelezésébe és hagyatékába már belepillantott a tudománytörténet, de a külföldi érintkezések nincsenek módszeresen földolgozva. A társulati élet színterére áttevődött magánkapcsolatok szolgáltak alapul külföldi tiszteleti tagok választásául. A két világháború között nem sokat változott a helyzet. Része volt ebben a Társaság akkor még viszonylag fiatal múltjának és a közép-európai térségben a nemzetközi tudományos kapcsolatok általában alacsony fejlettségi fokának egyaránt. Az 1918 után egy ideig még szűkült is a kör. Lassan és akadozva állottak helyre az *Ethnographia* cserekapcsolatai. Nemcsak a folyóirat késedelmes megjelenése miatt, hanem mert a szomszédos országok (Ausztria kivételével) éveken át tiltották magyarországi sajtótermékek bevitelét. Az első világháború előtt gyakran szerepelt a tervek között egy világnyelven kiadott magyar néprajzi folyóirat. A kezdeti próbálkozások után egy ideig az *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* számított volna ennek, ha rendszeresen megjelenik. Pótlásul 1926-tól kezdve az *Ethnographiát* idegen nyelvű kivonatokkal látták el.

A külföldi cserekapcsolatok először a finnekkel és az észtekkel újultak föl. Az első korszakunkbeli külföldi tiszteleti tag a magyar halászati kutatásokhoz kapcsolódó finnugrista etnográfus, Sirelius lett 1923-ban. A következő évben a magyar születésű, de élete nagy részét idegen szolgálatban eltöltő Afrika-kutatót, Torday Emilt választották meg. Hosszú szünet után mintha egycsapásra kívánták volna pótolni a mulasztásokat, az ötvenéves jubileumon választották tiszteleti tagul a finn Artur Kannistot, Artur Härmäläint és Ilmari Krohnt, az akkor Litvániában élő lengyel Kazimierz Moszynskit, Sigurd Erixont Stockholmból és Artur Byhant Hamburgból. Külföldi levelező tag lett Ferdinand Linnus (Tartu), Kustaa Vilkkuna (Helsinki) és Kriszto Vakarelszki (Szófia). A második világháború után folytatódott a sor. Vakarelszki most tiszteleti tag lett Bogatirjevvel, Tolsztoval, Romulus Vuiával, Uno Harvával és Paul Rivet-vel, a párizsi Musée de l'Homme igazgatójával együtt (1947–1948). Nemcsak arra kell felfigyelnünk, hogy a helyzet változásával föltűntek orosz-szovjet tudósok, hanem a kör folyamatos tágulásának más irányaira is. Ennek előzményei a harmincas évek első felére nyúlnak vissza, amikor a Trianon hozta elszigetelődést legyűrve, fiatal kutatók többen kaptak tudományos ösztöndíjakat, hogy akár a szomszédos, akár az északi országokban gyarapítsák szakmai és nyelvtudásukat. A már említett Kodály-Emlékkönyv nemzetközi szerzőgárdája szép

példája a terebélyesedő kapcsolatrendszernek. A kiadói megjegyzésben olvasható, hogy a háború miatt többüket nehézségek árán, külképviseleti úton lehetett elérni.

Az újabb háború után sem lehetett könnyen feleleveníteni a kapcsolatokat. 1946-ban már az egyik első választmányi ülésen kérték Ortutay Gyulát, hogy gyakoribb külföldi útjain személyes találkozások formájában segítse a Társaság nemzetközi kapcsolatainak újjáéledését. Fél Edit mint az *Ethnographia* szerkesztője 1948 végén jelentette, hogy a Szovjet–Magyar Közművelődési Társaság közvetítésével próbált kontaktust keresni szovjet tudományos körökkel, de törekvése nem járt sikerrel. 1947-ben ismét a finnek jelentkeztek először a csereviszonyt megújítandó. 1948-ban a British Museum kért teljes sorozat *Ethnographiát*. Noha néhány régi évfolyamból már alig néhány példány állt raktáron, a kérést – nagy jelentőségére nézve – teljesítették és viszonzásul Magyarországon nem található angol folyóirat megküldését jelölték meg.

A belföldi tiszteleti tagok választása is a korábbi és máig érvényesülő gyakorlat szerint történt. Kiemelkedő szaktudományi munkássággal vagy társasági tisztségviseléssel lehetett leginkább rászolgálni. De megkapták a néprajz ügyét támogató politikusok és más szakterületek kiválóbbjai is: Bartók Béla (1931); Bátky Zsigmond és Solymossy Sándor (1935), Teleki Pál gróf, Thirring Gusztáv, Melich János (1939); Ernyey József, Kodály Zoltán (1940); Berze Nagy János, Németh Gyula, Gönczi Ferenc (1941). Kozma Miklóst, mint a rádió elnökét 1940-ben azért tüntették ki, mert segítette a néprajzi hanglemezek készítését. Eckhardt Sándort ugyanakkor az egyetemi Magyarságtudományi Intézet igazgatójaként tisztelték meg. 1948-ban Kiss Lajossal, Cs. Sebestyén Károllyal és Marót Károllyal folytatódott a sor.

Időben előreléptünk, de még egyszer vissza kell térnünk a már többször szóba került ötvenéves jubiláris közgyűléshez. Alapításának félszázados évfordulójáról 1939. november 29-én fényes ünnepi külsőségek között emlékezett meg a Társaság. A háborúban álló Európában a jövőbe tekintő józanok aligha titkolhatták szorongásukat, de a visszapillantástól nem vitatható el az ünneplés örömteli joga. Nem annyira a szűkebben vett társasági működésre gondolunk, bár annak eredményei sok kétség után határozottan gyarapodó tendenciát mutattak, hanem arra, hogy a harmincas évek a magyar néprajztudomány addigi történetének legértékesebb évtizedét foglalták magukba, amelynek áttekintésére a változatlanul központi intézmény szerepét betöltő Magyar Néprajzi Társaság közgyűlése volt a legalkalmasabb.

Akadnak árnyoldalak is. Az átköltöztetéssel enyhült a Néprajzi Múzeum helyzete, de nem oldódott meg, és az ünnepi szónok, Zichy István nem

hallgathatta el a gyűjtemény gondjait: „ezen a téren jóvátehetetlen kárt fognak szenvedni, ha közbe nem lépünk”. Mégis, a nehézségek ellenére a húszas évek második felétől ez a múzeum számított a szakterület legfontosabb műhelyének és egy ideig utánpótlása nevelőhelyének is. Közben szaporodtak a néprajzi magántanárok habilitációi, majd megszervezték a szegedi és a budapesti egyetemi tanszéket. A korábban tervbe vett akadémiai néprajzi bizottság 1931-ben kezdte el működését. Megjelent az első magyar néprajzi kézikönyv, *A magyarság néprajza* négy kötete és szaporodtak az önálló tudományos publikációk. Megalakult az Országos Táj- és Népkutató Központ, valamint a Pázmány Péter Tudományegyetem Magyarországtudományi Intézete. A néprajz mindkettőben jelentősen érdekelt volt, új intézménytípust mondhatott magáénak. Gyarapodtak a vidéki néprajzi gyűjtemények is és általában emelkedett a néprajztudomány társadalmi tekintélye.

Az új lehetőségekre és a korszerűség követelményeire utalva Hóman Bálint és Zichy István ünnepi beszédei a közös és az irányított munka fontosságát hangoztatták. Jelen voltak a korabeli tudományos élet előkelőségei és vezetői. Szabó Zoltán a Királyi Magyar Természettudományos Társulat, Domanovszky Sándor a Magyar Történelmi Társulat, Németh Gyula a Magyar Nyelvtudományi Társaság, Cholnoky Jenő a Magyar Földrajzi Társaság, a Turáni Társaság, a Magyar Turista Egyesület és a Magyar Barlangkutató Társaság, Felvinczi Takács Zoltán az orientalisták, a Magyar Keleti Társaság nevében mondott üdvözlő szavakat. Ezután köszöntötték az ötvenéves tagságú tagokat, akik közül Garda Samu, Thirring Gusztáv és Vikár Béla voltak jelen. A távollévők között is neves tudósokat találunk: Balassa Józsefet, Gálffy Imrét, Gönczi Ferencet, Hodinka Antalt, Kunos Ignácot, Petz Gedeont, Sebestyén Gyulát, Szinnyi Józsefet és Zolnai Gyulát.

A felemelő ünnepélyt a társasági élet még nagyobb föllendülésének kellett volna követnie. De nem így történt, mert a háború súlya egyre inkább ránehezedett az országra. „Nehéz idők járnak fölöttünk és nem igen kedveznek a tudományos élet zavartalan munkájának” – hangzott el 1943. március 31-én Szendrey Ákos főtítkári jelentésében (*Ethn.* 1943. 268. l.). Valójában nem maga a néprajztudomány esett vissza, mert az új intézmények munkatársai nagy energiával dolgoztak, egymás után igen gyorsan adtak ki értékes műveket, szerveztek kutatótáborokat és előadói konferenciákat. A társasági alkalmak vonzása csökkent, újdonságai hiányoztak és 1943 vége felé már a választmány munkája is akadozott. Voltaképp a viszcacsatolt területekről jelentkező tagok fölvétele hozott csupán új színt. Az észak-erdélyi könyvtáraknak pedig *Ethnographia*-sorozatokat küldtek.

1944 vészterhes esztendejének tavaszán egymás után maradtak el az ülések. Sosem jöttek össze annyian, hogy határozatképesek legyenek. Ja-

nuárban hangzott el az utolsó előadás. Voltaképp leállt a Társaság működése. Erre az időre esett, hogy a nyilasok befolyást akartak szerezni a tudományos társaságokban és március végétől sorozatosan jelentek meg faji diszkriminációs rendeletek, köztük a vidéki zsidóság deportálásának elrendelése. Azzal, hogy nem tartották meg, lényegében szabotálták az évtizedek óta megszokott választmányi üléseket és felolvasásokat, nem nyílt lehetősége a nem kívánatos változásoknak. Többszöri halasztás után csekély részvétellel került sor az említett 1944. június 28-i közgyűlésre, ahol a vezetés részint lemondott, részint újjáválasztották. Ettől kezdve az 1945. szeptember 21-i választmányi ülésig semmiféle összejövetelt nem tartottak. Azonkívül, hogy a Társaság irattára Budapest ostroma idején kárt szenvedett, a történeti igazság kedvéért az intervallum egyetlen vonatkozásával kell részletesebben foglalkoznunk.

1946. április 24-én, az összevont közgyűlésen Vargha László főtítkárra jelentésében hangzott el a következő mondat: „Az 1944. év folyamán (a kiadott kormányrendeletekkel ellentétben) a Társaság senkit sem tagadott meg tagjai sorából” (Ethn. 1946. 130. l.). Három évvel később Ortutay Gyula elnöki beszéde elején egészen más olvasható: „nagy tudósaink közül nem is egyet, „faji” okok miatt a Néprajzi Társaság kizárt tagjai sorából – elsőnek tudós társaságaink közül – mások pedig jobb híján inkább kiléptek a társaságból, semhogy ilyen kizárásokban részesek legyenek” (Ethn. 1949. 2–3. l.). Ortutayt valószínűleg többen figyelmeztették a vád igazságtalanságára, mert 1955-ben ismét maga nyilatkozott a dologról: „s ha azt nem állíthatjuk is, hogy ezekben a nehéz napokban a Magyar Néprajzi Társaság megtalálta az ellenállás bátor hangját, ezt sajnos egyik tudományos társaságunk sem találta meg, annyi bizonyos, hogy a mi Társaságunk nem csatlakozott oda a nemzetrontó, a hitleri háborút kiszolgáló politikához. Azokban az időkben ezt is érdemes cselekedetnek kell tekintenünk” (Ethn. 1956. 218. l.). Valóban nem történt sem kizárás, sem kilépés. 1944 nyarán azonban az 1520/1944. sz. miniszterelnökségi rendelet kötelezte a társaságot, hogy tagjait kérdezze meg, „zsidófajúnak számítanak vagy sem”. A körlevelet kiküldték. Egyetlen választ ismerünk. Gunda Béla kolozsvári egyetemi tanár 1944. szeptember 1-jén kelt levelében bátran szóvá tette, hogy nem egyezik a Társaság hagyományaival a diszkrimináció. A levelet írója megismételt kérésére csak az 1946. október 18-i választmányi ülés iktatta és örökítette meg jegyzőkönyvben. A történeti hűség kedvéért – az előbbiekkal egybehangzóan – azt is meg kell jegyezni, hogy 1945 után sem történtek sem kizárások, sem törlések.

A társasági élet 1945 utáni újjászerveződésével az elnöki hely betöltése kapcsán fentebb már foglalkoztunk. A működés lassú beindulásával –

miután Tálasi István ügyvezető alelnök fogságban volt – Vargha László főtitkár tevékenykedett legtöbbit. Több mint két esztendő szünet után az első nyilvános felolvasó ülésen Balassa Iván a temetőkutatás feladatairól tartott előadást (1946. II. 15.). A témaválasztás aligha volt véletlen az újjáépítésen dolgozó, de ugyanakkor többszáz ezer halottat gyászoló országban. A Társaság elhunyt nagyjainak sorozatnyi emlék-ülést szenteltek (Solyomossy Sándor, Viski Károly, Berze Nagy János, Sebestyén Gyula, Vikár Béla, Honti János). A tudománytörténet kárára, az emlékező méltatások nyomtatásban nem láttak napvilágot. Megemlékeztek 1848 centenáriumáról is. Vargha László és Kodolányi János a Néprajzi Múzeum évfordulóival kapcsolatos ülésen adtak elő. A második világháború utáni első nagy rendezvény a hosszú szünetet megtörő hódmezővásárhelyi vándorgyűlés volt 1948. május 6–8-án. Török Károlynak, a Dél-Tiszántúl múlt századi kitűnő folklór-gyűjtőjének nevét viselte, de nem csak róla, hanem sok minden másról, a vidék, a nagyobb tájegység kutatási kérdéseiről esett szó. Napirenden szerepeltek muzeológiai és módszertani problémák. Egyaránt elhangzottak tudományos és népszerűsítő előadások. Ortutay Gyula miniszter megnyitotta a helyi múzeum új kiállítását és elnökölt a művelődéspolitikai értekezleten. Néprajzzal foglalkozó szakemberek és érdeklődők nagy számmal sereglettek össze az ország minden sarkából. A magyar néprajz ekkor élvezte először igazán Ortutay közéleti tekintélyét. A vallás- és közoktatásügyi miniszter, akinek a neve ekkortájt az iskolák készülő államosítása kapcsán nagyon sokat szerepelt a sajtóban, időt tudott szakítani, hogy megjelenjen a Társaság Budapesttől távoleső vándorgyűlésén.

A hódmezővásárhelyi vándorgyűlés sok tekintetben előremutatott. Az új típusú, napjainkban is érvényesnek tekintett minta megformálójá lett. Mielőtt azonban áttérnénk a következő korszakra, ki kell egészítenünk a képet Társaságunk anyagi viszonyainak és a hozzá kapcsolódó kérdéseknek áttekintésével. Az első világháború előtti esztendőik biztonsága – noha akkor sem mindig állandó forrásokból származott az anyagi alap – sosem tért vissza teljesen a két világháború között. Szinte tragikomikus, hogy 1920 tavaszán a békeszerződés elleni tiltakozásul Jancsó Benedek memorandumot fogalmazott a világ összes néprajzi társaságához, de a francia szöveg kinyomtatására nem volt pénz. 1922-ig az 1910-ben alapszabálmódosítással bevezetett évi tíz korona tagdíj volt érvényben. Nem akarták emelni, mert jól tudták, hogy a tagság zöme a társadalomnak az infláció által leginkább sújtott rétegeihez tartozik. A pénzromlás folytatódása miatt újonnan megállapított 50 koronás évi tagdíj és 1000 koronás alapítványi díj változatlanul nem fedezte a költségeket. Az a furcsa helyzet állott elő, hogy a pénzügyi télenedés üteme nemhogy akadályozta volna az évi össze-

gek befizetését, hanem a kissé alacsonynak bizonyuló alapítványi díj lehetővé tette, hogy sokan a tehetősebbek közül az alapító tagok közé lépjenek és ezzel mindenkorra mentesítsék magukat a tagdíjfizetés kötelezettsége alól (például 1922/23-ban az évdíjas tagok közül 26-an, 1923/24-ben 30-an léptek át az alapítók sorába). Számuk tetemesen gyarapodott, habár 1925-ben ismét emelték az összegeket. A Társaság a 20-as és 30-as években „teherként cipelte” őket magával. Alább látni fogjuk, hogy volt év, amikor a tagságnak majdnem fele, más években egyharmada vagy egyötöde tartozott az alapítók sorába, akiknek ingyen küldték az *Ethnographiát* és az *Értesítőt*. Külön gondot okozott, hogy a békeszerződéssel elszakított területeken maradt 118 tagtárs címéről, hollétéről évekig nem tudtak. Egyelőre szüneteltették tagságukat. Ausztria kivételt képezett. Éppen 1922-ben jelentkezett alapítónak a kismartoni Esterházy-kastély könyvtára és külön a hercegi könyvtáros, Hajnal István történész, a későbbi budapesti egyetemi tanár.

A zilált anyagi viszonyok különösen érzékenyen érintették az *Ethnographiát*. Az 1920–21–22-es évfolyamok egy-egy éves késéssel, csökkent terjedelemben láttak napvilágot. Az 1923–24-es éveket eleve összevontan adták ki, amire sem addig, sem azóta nem akadt példa. A vezetőség fokozottan ápolta a tudománynépszerűsítés gondolatát, mert komolyan tartott a szakterület társadalmi elszigetelődésétől. Hosszas választmányi vita után 1923-ban ezért fogadták el Madarassy ötletét és a folyóiratot átkeresztelték *Népéletre*, hogy a nagyközönséget ne riassza el az idegen szóból álló cím. 1926-tól 1948-ig Solymossy Sándor áthidaló javaslatának eredményeként *Ethnographia-Népélet* címen jelent meg.

Tervszerűtlenségről és kapkodásról árulkodik, hogy amikor kevés tőkét sikerült gyűjteni, de még tartottak a nehéz évek, megindították a *Magyar Néprajzi Társaság Könyvtára* sorozatot és megjelentették első darabját: Réthei Prikkel Marián: *A magyarság táncai* (Bp., 1924.). (Tegyük hozzá a hálás utókor nevében, hogy nagy kár volna, ha nem lenne a kezünkben ez az igen értékes, úttörő mű.) A sorozat következő darabját, a népszokásokról szóló összegezést mint szerző és szerkesztő tíz éven át ígérgette főtárgyi jelentéseiben Madarassy László, de sosem készült el vele.

1925 elején ismét üres lett a Társaság pénztára. Szinte az utolsó pillanatban, az 1925. április 2-i választmányi ülésen olvasta föl Hóman Bálint báró Kornfeld Móric levelét, amelyben személyes érintkezésünkre hivatkozva két esztendőn át nagyobb összeget ajánlott föl az *Ethnographia* megjelentetésének biztosítására. Önmagában ez sem lett volna elég. A tagságrend kedvéért érdemes megjegyezni, hogy 1925. első felében a rendelkezésre álló összeg a csekély tagdíjbefizetéseken kívül a következőkből

állt: 19 millió korona Kornfeld-adomány, 15,3 millió államsegély, a Takarékpénztárak és a Bankok Egyesületének juttatása 3 millió, végül negyediként 400 ezer Nyárády Mihály szabolcsi középbirtokostól, a későbbi néprajzkutatótól.

A helyzet annyira normalizálódott, hogy 1926-ban az Értesítő is újra megjelenhetett. Az 1917-i szakító döntést, mint kívülről erőltetettet, semmisnek nyilvánították, így változatlanul az *Ethnographia* mellékleteként, vele egy borítólapban, de külön lapszámozással és külön szerkesztővel adták ki. A Nemzeti Múzeum nagyobb összeget biztosított a klisészükséglet többletköltségének fedezésére. A most már egyre inkább Néprajzi Múzeumként emlegetett Néprajzi Társaság folyóirata ismét elsősorban az anyagikutatás-kutatások köréből közölt dolgozatokat. A Társaság nemcsak a nevét adta a kiadáshoz, hanem a következő években a maga szűkös pénzkere-téből a múzeumi dolgozók ugyancsak csekély, gyűjtőútra fordítható ellát-mányát is segélyezte. Az eredményekről előadásokon adtak számot Györffy István, Gönyey Sándor, Szendrey Zsigmond és mások. A rendszeresebb megjelenés nyomán föllendült kiadványcserében a Társasághoz érkezett könyveket és folyóiratokat változatlanul a múzeumi könyvtárnak adták át. A Bátky Zsigmond által aláírt elismervények ma is megtalálhatók az irat-tárban.

Kornfeld Móric 1927-ben is folyósította adományát, de ezután Hóman Bálintnak új pártfogó után kellett néznie, amelyet öt esztendőre a Magyar–Holland Kultúrgazdasági Rt-ben talált meg. Az 1927-i közgyűlés megnyitójában azonban azt is kifejtette, hogy nem lehet teljesen jótékony ak-ciókra és állami támogatásra hagyatkozni. A tagságnak vállalni kell az egyesület fönntartását. Annál is inkább, mert a mecénások, akár az állam is, alkalomadtán beavatkozhatnak a társulati beléletbe, noha – úgymond – ez éppen most nem fenyeget. A húszas évek végére mégis mintha lan-kadt volna a kitartás, amely a korszak első válságos esztendein átsegítette a Társaságot, a tagdíjfizetési szorgalom tetemesen alábbhagyott. Igaz, 1928-ban ismét megemelték az összegeket, 1929-ben pedig bekövetkezett a nagy világgazdasági válság. Sok állampolgár egyesületi tagságát elha-nyagolva takarékoskodott. Jellemző, hogy a Herman Ottó szoborra nagy buzgalommal meghirdetett gyűjtés úgy elakadt, hogy csak a Természet-tudományos Társulat és a Magyar Ornitológusok Szövetsége jelentékeny hozzájárulásával juthatott el odáig, hogy Klebelsberg Kunó leleplezhette a pesti Múzeumkertben az emlékművet.

Az anyagi helyzetet közvetlenül befolyásolta a tagság összetételének és számának alakulása. Figyelemre méltó eltérés látszik az 1920-as és az 1930-as évek tagságának toborzódása között. A húszas évek új tagjai so-

rában viszonylag kevés olyan nevet találunk, melynek viselője később a néprajz vagy más tudományágak jeles vagy érdemes művelője lett. Kevés a jelentkezők közt a művész, író, más szakmabeli értelmiségi is. Változatlanul a pedagógusok alkotják a legnagyobb csoportot. Akad azonban tisztviselő, kereskedő és iparos is.

1927-ben lett a Társaság tagja Kiss Géza kákcisi református lelkész, az Ormányság kiváló kutatója. Ugyanebben az évben lépett a tagok sorába Kántor Mihály cigándi (Zemplén m.) kántortanító, neves néprajzi gyűjtő. 1928-as Luby Margit társasági tagsága. Honti János tizennyolc évesen szintén társasági tag lett 1928-ban, s közben már dolgozott magyar népmese-katalógusán. Ádám Jenőt és Volly Istvánt 1929-ben vették föl. Az utóbbi – e sorok írásakor, 1988 tavaszán – a legrégebb tagja a Magyar Néprajzi Társaságnak. Ezután egyre gyarapodó számmal jelentkeztek azok, akik egész életükre eljegyezték magukat a néprajztudománnyal: Lükő Gábor (1931), Palotay Gertrud, N. Bartha Károly (1932), Papp László, Fél Edit, Gunda Béla, Ortutay Gyula, Tagán Galimdzsán, Krompecher (később Korompay) Bertalan (1933), Rajeczky Benjamin (1934), Csikós Tóth András, Domanovszky György, Tálasi István (1935), Újváriné Kerékgyártó Adrien, K. Kovács László, Szűcs Sándor, Márkus Mihály (1936), Morvay Péter, Lajos Árpád, Vajkai Aurél, Manga János, Dégh Linda, Dömötör Tekla (1937), Scheiber Sándor (1938). (A névsor nem teljes. Választóvonalul az ötvenéves jubileumot jelöltük meg.)

Külön sorolunk föl néhányat a társtudományok, a művészetek és más pályák legjelesebb képviselői közül. 1928-ban lépett be Balogh Rudolf fotóművész, akinek felvételeit a magyar népi kultúra klasszikus megörökítéseként tartjuk számon. 1930-ban Dobrovits Aladár ókortörténész, 1931-ben Horváth János irodalomtörténész professzor, 1934-ben Ravasz László református püspök, Féja Géza író, Csűry Bálint egyetemi tanár, a néprajz és nyelvjárásgyűjtés összekapcsolásának szorgalmazója, 1936-ban Gesztelyi Nagy László agrárpolitikus, közgazdász, Padányi Gulyás Jenő és Tóth János népi építészet iránt érdeklődő építész, Glatz Oszkár festőművész, 1937-ben Tüdős Klára és Márk Tivadar jelmeztervező, László Gyula régész, Bárdos Lajos zeneszerző, Medgyessy Ferenc szobrász, Vita Zsigmond könyvtáros-történész (Nagyenyed) lett a Társaság tagja.

A jeles nevek listájától némileg eltérő képet mutatnak a számadatok. Többszörös törlések és kilépési hullámok után – alább látni fogjuk – a húszas évekhez képest a harmincas évekre egyharmadára zsugorodott a tagság. A századeleji néprajzi divathoz viszonyítva a népi kultúra népszerűségének csökkenése, a régi tagok elhalálózása épp úgy szerepet játszottak ebben a változásban, mint a középrétegek változatlanul fennálló

anyagi nehézségei, a tudományos életet támogató társadalmi érdeklődés lanygulása is. A tünetek általánosságára vall, hogy a Magyar Történelmi Társulatnak sem sikerült visszaszereznie múlt századi magas tagsági létszámát, pedig ebben az időszakban igen határozottan törekedett rá.

1926-ban 954, 1927-ben 915, 1928-ban 903, 1929-ben 920 volt a tagok száma (az utóbbiból 156-an alapítók). Ekkor határozta el a választmány a többéves tagdíjhátralékosok törlését, mire 1930-ban már csak 526-an, 1931-ben 496-an, 1933-ban a megismételt törlés után már csak 351-en maradtak (1 védnök, 13 tiszteleti, 146 alapító, 191 évdíjas tag). Ez volt a mélypont. 1934-ben háromévi próbaidőre mérsékeltek a tagdíjakat, a diákoknak 50%-kal 2 pengőre, a rendes tagoknak 25%-kal 6 pengőre. Ebben az évben már ismét emelkedést mutatott a létszám (382). 1935-ben újra 507-en voltak (ebből még 137 alapító), a további tagtoborzással 1936-ban 573-ra, 1938-ban 680-ra gyarapodott a tagság. A növekedés azonban nem bizonyult tartósnak, 1940-ben újra 119 huzamosabb ideje nem fizetőt töröltek. (1935-ben a tagság 30%-a, 1936-ban 44%-a, 1938-ban 35%-a, 1939-ben, a jubileum évében 50%-a nem fizetett.)

A Magyar–Holland Kultúrgazdasági Rt. adományának megszűnése után ismét gyorsan felszokott az adósság, ám az újabb jótékony hitelek éppen csak csurrantak-cseppentek egy-egy banktól. Nem segített Czákó Elemér leleménye sem, aki *A magyarság néprajza* sikere láttán minden egyes eladott kötet után egy pengő adósságot jóváírt a Társaság számláján, s ezzel a vásárlókat pártoló tagokká akarta megnyerni. Az *Ethnographia* terjedelmét a növekvő költségek miatt 1931-ben ismét csökkenteni kellett. 1935-ben egyetlen száma sem jelent meg, 1936 áprilisában kezdték pótolni az elmaradást. Györffy István szerkesztő a karcagi Kertész Nyomdát bízta meg a további kivitelezéssel.

Györffy nem könnyű örökséget vett át. A Solymossy Sándor és Madarassy László által szerkesztett *Ethnographia* történetének hullámvölgyeit járta. A fiatal és nagyon kritikus Ortutay valószínűleg elsősorban az általuk szerkesztett évfolyamokra gondolt, amikor a *Magyar népművelésben* (Bp., 1937. 25. l.) „katalogizáló néprajz”-ról írt. A folyóiratban olvashatók értékes és kiemelkedő tartalmú tanulmányok, de érdektelenséggel és befelé forduló, szűk szakmai szemlélettel gyakrabban találkozunk. Jellemző az a több oldalú bírálat, amely valószínűleg összehangoltan, az 1929. április 24-i választmányi ülésen érte az *Ethnographiát*. Thoroczkay-Wigand Ede a szerkesztést „egyhangúnak”, „a cikkeket nem eléggé nemzeti irányúnak” látta. Szendrey Zsigmond részletes kimutatást olvasott föl, amely bizonyította, hogy a Társaságon kívül álló szerzők indokolatlanul nagy teret kapnak. Kifogásolta a „túlzott irodalomtörténeti irányt”, a dolgozatok terje-

delmességét, a hazai szakirodalom méltatásának és a bibliográfiának a hiányát. Viski Károly Róheim Géza mellőzését tette szóvá. Ernyey József „a sok gyenge doktori értekezés közlését” kárhoztatta. Gyengéje volt a vitának, hogy a szerkesztő hiányzott az ülésről. Az elnöklő Hóman Bálint javaslatára a döntést elnapolták. Nincs jegyzőkönyvi nyoma a folytatásnak, és a folyóirat igazán Györffy kezében vált szélesebb látókörűvé, a néprajz lehetőleg minden ágát átfogó közlönné. Nem koronázta siker egyéb kiadványok újabb megjelentetésének tervét. Egyedül az *Ethnographia* Füzetei különnyomat-sorozatot indították el 1936-ban.

Az anyagi gondok egyéb tervek megvalósítását is akadályozták. A Társaság költségvetése újra reformra szorult. Első lépésként 1935-ben Zichy elnök elválasztotta az Értesítőt az *Ethnographiától*. Az előbbihez ezután a tagok és az előfizetők már nem ingyen, csupán kedvezménnyel jutottak hozzá. Az elnök és az akadémiai néprajzi bizottság közbenjárása folytán nemcsak a pénzintézetek esetleges adományai pótolták a költségvetést, hanem a Magyar Tudományos Akadémia megnövelt segélye is (1936-tól évi egyezer pengő). Régi gyakorlatot megújítva a vallás- és közoktatásügyi minisztérium egyre nagyobb arányban fizette elő az *Ethnographiát* a középiskolák számára (1939-ben 78 példányt, 1941-ben már 216-ot). 1933-ban először fordult elő, hogy egy tisztségviselő, Madarassy László főtktár a költségvetés javára önként lemondott tiszteletdíjáról. Szépséghibája a dolognak, hogy az elnökség az év végén viszonylag tekintélyes összeggel, 400 pengővel honorálta gesztusát. A következő években azonban rendszeressé vált, hogy az egész tisztikar, beleértve az *Ethnographia* szerkesztőjét is, eltekintett javadalma fölvételéről. Ezzel a Társaság évi ezerötszáz pengőt takarított meg. A háborús évek azonban újra alig megoldható gondot hoztak.

Ötven-hatvan esztendő távolából és más társadalmi viszonyok közül nehéz úgy visszapillantani, hogy egyúttal hitelesen beleéljük magunkat a kor társasági vezetőinek és tagságának helyzetébe. Egyfelől igaza volt Ortutay Gyulának, amikor 1949-ben és a következő években többször hivatkozott arra, hogy az államosítással, az új, állandó akadémiai támogatással és az *Ethnographia* kiadásának biztosításával megszűntek a Magyar Néprajzi Társaság filléres gondjai. Másfelől elismeréssel kell adóznunk a korabeli vezetésnek, mert sorozatnyi akadályt leküzdve teremtette elő a költségeket, és ha olykor késve is, tagdíj fejében az előállításnál olcsóbban adta a folyóiratot tagjai kezébe. El kell fogadnunk, hogy abban a korban ez az eljárás megoldásnak számított. Noha célként mindig a teljes önfenntartás lebegett a vezetők szeme előtt, s ez rendszeres tagdíjfizetéssel talán

megvalósítható lett volna, aki vállalta a tisztségviselést, az tudta, hogy áldozatokat, olykor nem is csekélyeket kell hoznia.

A második világháború után sem egycsapásra állt helyre az egyensúly. 1946-ban a költségvetés egyetlen mondatból állott: „Elkészítése a folytonosan romló pénz miatt nem volt lehetséges” (Ethn. 1946. 132. l.). Balassa Iván titkár jelentette az 1946. június 26-án tartott választmányi ülésen, hogy a legkülönbözőbb társadalmi egyesületekhez, pártokhoz és minisztériumokhoz fordult, de csak elutasítást és meg nem értést kapott. Mindössze a Magyar Nemzeti Bank adományozott egymillió adópengőt, ami rövid ideig lesz elég a legszükségesebb adminisztráció fedezésére. 1947 végén az egyesületi vagyon 27 207 forint 93 fillér volt, amelynek azonban nagyobbik hányada régi kiadványokból és nyomdai papírból állt. 1948 februárjában Ortutay miniszter húszezer forint különsegélyt utalt ki az *Ethnographia* nyomdaadósságának kiegyenlítésére. A taglétszám is alaposan megfogyatkozott: 1949-ben 362-en voltak (ebből 57-en alapítók). A fejezetünkben áttekintett korszak végén Társaságunk pénztára épp oly üresen állt, mint az elején. Pénzügyi helyzete rövid időn belül másodszor gyökeres reformra várt.

V. Fejezet

A közelmúlt és a jelenkor (1949-1989)

A jelenkori történetírás mindig kénytelen szembenézni az események közelségével, azaz kényszerűen vállalja, hogy értékelésüket némely fontos forrást nélkülözve, esetleg ezek létezéséről nem is tudva, a régebbi koroknál változatosabban végzi el. Gyakran szubjektív akadály, hogy az események alakítóinak tevékenysége nem zárult le. Közöttünk élnek és alkotnak, sőt olykor korábbi önmagukkal szembefordulnak, műveiket átformálják, tetteik más megvilágításba kerülnek. Ugyanakkor a krónikás maga is részese a jelennek, s nemcsak arra kell gondolnia, hogy a nem egyszer emlegetett történeti távlat hiánya miatt hol téved, hanem arra is gondolhat, mennyivel többet lát kortársként, mint az utódok, akiknek az ő jelene már visszahozhatatlanul múlttá lesz.

A Magyar Néprajzi Társaság történetét tanulmányozva ugyanaz a probléma vetődik föl, mint az egész magyar néprajztudomány történetében: az elmúlt négy évtized egyesületi életében, akár a néprajztörténetben olyan nagyobb horderejű változások nem következtek be, amelyek indokolnák ennek a meglehetősen hosszú időszaknak a periódusokra tagolását. Az 1948/50-ben végrehajtott általános tudománypolitikai és tudományszervezési átalakítások alapjaiban változtatták meg a helyzetet, és ez az állapot lényegét tekintve ma is fönnáll. A Társaság magánjellege megszűnt. Állami felügyelete rendszeres anyagi támogatást és minden más hasonló egyesülettel azonos státust biztosít neki. Fontos tényező, hogy a magyar néprajztudomány intézményi struktúrájában, melynek pólusai a múzeumok, az egyetemi tanszékek és kutatóintézetek lettek, a Társaság elhelyezkedése változatlan maradt. Új intézménytípus nem jelentkezett, az pedig, hogy a meglévők létszámban gyarapodtak, tudományos súlyuk nőtt vagy csökkent, a Társaság szerepkörét kevésbé befolyásolta. Működésében átmeneti hullámvölgyek és kiemelkedő szakaszok váltották egymást, ezek azonban nem csaptak át sem anyagi, sem személyi természetű válságokba, de szaktudományi jelentőségén sem emeltek. Az ötvenes évek bizonytalanságait kivéve egyesületi élet stabilitása jellemezte az elmúlt negyven évet és jellemzi ma

is a Magyar Néprajzi Társaságot. A fejezetünkben szereplő negyven esztendő száz évből mégis igen hosszú idő, a Társaság történetének kétötödét teszi ki. Nem lehet egészében jelennek nevezni, bár ténylegesen olyan szorosan összefonódik a jelennel, hogy lehetetlen lenne tőle elválasztani. Ezért jelöltük fejezetcímünkben ezt az időszakot közelmúltnak is.

A korszak meghatározó alakja Ortutay Gyula volt. 1946-tól két esztendő kivételével (1956–1958) haláláig, 1978-ig ült az elnöki székben. A két év megszakítás, amikor Szendrey Ákos töltötte be az elnöki tisztséget, olyan átmeneti időszaknak tekinthető, amelyben lényeges, említendő esemény nem történt. Ortutay utódai, Tálasi István (1979–1982) és Balassa Iván (1982–), mindketten több cikluson keresztül ügyvezető alelnökök is voltak, azaz korábban az elnökkel szorosan együttműködve határozták meg a Társaság vezetési stílusát és munkájának tartalmát. Az egyesületi élet kiegyensúlyozottsága azon is alapul, hogy egyéni szint természetesen hordozó elnökségük alapvetően nem módosította sem a vezetés irányát, sem a tartalmát.

Ortutay Gyula pályája olyan szorosan összefonódott a magyar néprajzzal, mint szaktudományi vezető elődei közül senkié sem. Ennek a pályának voltak fényes és árnyékosabb esztendei és teljesítményei. Elemzésük és értékelésük már azért sem a Magyar Néprajzi Társaság történetének megírására tartozik, mert a társasági elnökség csupán egyik színtere volt Ortutay sokfelé indázó tevékenységének.

Ortutay évtizedekig betöltötte a magyar néprajz legfontosabb tisztségeit. Nem mindig azonos időben volt egyetemi tanár, intézeti igazgató, akadémikus, társasági elnök, főszerkesztője a központi folyóiratnak és a központi tudományos vállalkozásoknak, irányította a múzeumi ügyeket. Többször leírta, hogy a tudományt és a politikát egyformán fontos ügynek tartja életében. A tudománytörténeti visszatekintésnek úgy is kell elfogadnia és értékelnie őt, hogy munkássága megoszlott a tudomány és a politika között. Az utóbbi nem egyszer elvonta erejét az előbbitől. Politikai tekinthetőségének és összeköttetéseinek sokat köszönhetett a magyar néprajz: intézmények megerősödését, megszerveződését, pénztámogatást, olykor védelmet különböző természetű támadások ellen. Ma már bizonyosan megállapítható, hogy a tisztségek egyesítése hátrányokat is szült. A külső szemlélőben kialakulhatott az a kép, hogy Ortutay és a magyar néprajz szinte egyet jelentenek, pedig nyilvánvaló, hogy a magyar néprajztudományon belül mindig sokkalta több irányzat, módszer és tájékozódás létezett, mint hogy azt egyetlen személy megtestesíthette vagy reprezentálhatta volna. Ezt Or-

tutay sem tagadta. A kivételes helyzet halála után abban is megmutatkozott, és súlyos következményekkel járt, hogy posztjain nem gondoskodott utódokról.

Mielőtt még Ortutay Gyula személyéhez kötődve a korszakváltást követő évek eseményeivel a későbbiekhez képest kissé részletesebben megismerkedünk, röviden más tisztségviselőkről is kell szólnunk. Az említett nagyszámú haláleset miatt a korszakváltáskor valójában nem volt a magyar néprajznak olyan, idős kutatókból álló nemzedéke, akik számbajöhettek volna vezető tisztségek betöltésénél. Kis túlzással azt mondhatjuk, hogy a harmincas éveikből a negyvenes éveikbe átlépők, azaz a középnemzedék alkotta az „idősebb” nemzedéket. Közülük kerültek ki az elnökök és az alelnökök. Éveik múlásához igazodva pedig a mindenkori középnemzedék adta a főtitkárokat, a náluk is fiatalabbak pedig a titkárokat. Csupán az első néhány év képezett kivételt. Míg újabb korosztályok nem léptek föl és az új helyzet nem szilárdult meg, különböző okokkal bejelentett lemondások miatt igen gyakran változtak a főtitkárok és a titkárok. Az 1950-es évek második felében alakult azután ki az imént említett gyakorlat: a tudományos tekintéllyel is bíró középső korosztály egy-egy tagja általában több cikluson át tölti be a főtitkári tiszteket: például Bodrogi Tibor, Kodolányi János, Katona Imre, Földes László, Hofer Tamás, Andrásfalvy Bertalan, Paládi-Kovács Attila, Szilágyi Miklós.

Ortutay Gyula legnevezetesebb társasági szereplése 1949. június 22-én elmondott elnöki beszéde volt (*A magyar néprajztudomány elvi kérdései*. Ethn. 1949. 1–24. I.) Több szempontból eltért száz esztendő rendes évi közgyűléseinek megszokott elnöki megnyilatkozásaitól. A többnyire szokásos rövid bevezető szavak helyett szokatlanul hosszan és csak részben tudományos tárgyról tartott előadást. Láttuk, az elnökök kezdettől feladatuknak tudták az elmúlt esztendő legfontosabb néprajzi eseményeit és eredményeit értékelően felidézni, elsősorban természetesen a Társaság szemszögéből. Ortutay is az egész magyar néprajzról és az egész magyar néprajzhoz szólt, mégpedig úgy, hogy sem azelőtt, sem azóta elnöki beszéd ekkora hangsúlyt nem kapott. Ez a tény önmagában a Társaság fontosságát emelte ki. Ugyanakkor tény, hogy éppen a Társasággal a beszéd igen keveset foglalkozott. Tudománytörténeti nevezetessége abban áll, hogy a magyar néprajztudományban a marxizmus érvényesítésének eszmei fordulatát hirdette meg.

Az elmondott szöveg két nagy részre oszlik: kemény hangú vádirat a magyar néprajz ellen, mert nem teljesítette tudományos, még kevésbé társadalmi feladatait, és ezeknek a mulasztásoknak a pótlására egy új program meghirdetése. Történeti folyamatban tekintve nem hangzott el annyira váratlanul ez a beszéd, mintha előzmények nélkül olvassuk. Ortutay 1946-

ban és 1947-ben, két alkalommal is vázolta a magyar néprajztudomány jövőbeli feladatait, de míg először a gyász szomorú hangulata uralkodott a politikai utalásokat is tartalmazó beszédben, másodszorra már megütötte a korholó hangot is, szemére hányva kollégáinak, hogy az állam hirtelenjében annyi kutatási segílyt juttatott nekik, amennyit addig együttvéve sem, „mégis sajnos a szellemtudományok nem látják be a demokrácia adta lehetőségeket. Sokszor kicsinyes módon, könnyen legyőzhető akadályok előtt torpannak meg” (Ethn. 1947. 353. l.). Ténylegesen azonban nem sorolta föl kifogásait. 1948-ban, kerekén egy héttel az Ortutay által beterjesztett iskolaállamosítás után került sor a közgyűlésre. Az elnöknek láthatólag nem sok ideje maradt a felkészülésre, mert rövid áttekintésébe lényegében korábbi tudománytörténeti munkái vázlatát sűrítette. Igaz, ez akár bevezetésnek is beillett egy várható vagy mindenképpen bekövetkező nagy fordulat elé.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az 1949-i beszéd a változatos Ortutay életpálya problematikus eseménye. Fellépését valószínűleg sugalmazták, hiszen ő maga utalt rá, hogy más tudományos társulatoknál már előtte lezajlott az ideológiai fordulat bejelentése. Éles és kritikus hangnemét, szematizmusát egyrészt magyarázza a kor, melynek ezek jellegzetes tünetei, másrészt Ortutay talán már veszélyeztetve látta politikai pályájának emelkedését (még alig fél évig ült a miniszteri székben), és mint egy szakterület felelős vezetője bizonyítani vagy védekezni akart. Ám egyidejűleg az sem vitatható, hogy a védekezésben nemcsak magára gondolt, szándéka lehetett elébe vágni az esetleges külső beavatkozásnak, önbírálattal menteni a menthetőt. A beszéd utóélete nem kevésbé összetett, mint indítéka. Sosem vonta vissza, de nem is kérte számon, mi teljesült belőle. Javaslatának egy része elenyészett, de voltak olyanok (a falu jelenkutatása, a munkásság életmódjának vizsgálata), amelyek új szint hoztak a magyar néprajzba.

Ami szűkebben a Társaságot érintette, abból a második világháború idejére vonatkozó megjegyzéseivel az előző fejezetben foglalkoztunk. Ezen kívül csak néhány, de így is inkább negatív vonatkozásban érintette a Társaság múltját. (Egyébként elnöki megnyitója nem az alapítás hatvanadik évfordulójára készült. Arról a rákövetkező ősön Szendrey Ákos előadása emlékezett meg, amely azonban nem látott napvilágot.) Ortutay a Társaság jövőjével szintén alig foglalkozott. Ennek két oka lehetett. Korábbi elnöki beszédeiben már részletezte az egész néprajzot illető változásokat, amelyeket teljes joggal a Társaságra is érvényesnek tartott. Mint központi intézménynek összefogó erővé kovácsolódását sürgette. A vidékkel való

kapcsolat erősítését ismét kiemelte és „üzemi ülések, üzemlátogatások” szervezését helyezte kilátásba, „hogyan a munkásság és a parasztság szövetségét a haladó értelmiséggel a mi területünkön szolgáljuk” (23. l.).

Az ilyen és hasonló fogalmazások, feladat- és célmegjelölések a fordulat utáni évek velejárói voltak. A Magyar Néprajzi Társaság sem vonhatta ki magát az általános politikai követelmények alól. „Társaságunk a Tudományos Tanács, majd a Magyar Tudományos Akadémia állandó támogatásával lényeges módosításokat hajtott végre alapszabályán, újjászervezte a vezetőségét, s a közgyűlések elhatározásai is kifejezésre juttatták szakembereink túlnyomó részének azt a szilárd közös óhaját, hogy a Magyar Néprajzi Társaság marxista-leninista szellemű tudományos együttesé alakuljon át, s a tudomány területén segítsen a szocializmus építésében – annál inkább, mert tudományágunknak a világnézeti harcokban, a kulturális forradalomban nem csekély szerepe lehet, s el is kell látnia a rá váró feladatokat. Ennek megfelelően az alapszabályokban lefektetett célkitűzések értelmében a Társaság gondot fordított a néprajztudomány területén folyó világnézeti harcra s az újszellemű tudományos munka összefoglaló ismertetésére, valamint a szovjet néprajztudomány elveinek és módszereinek bemutatására s eredményeinek közzétételére. Folyóiratunk, az *Ethnographia* rendszeresen közölt lényeges tanulmányokat a legkiemelkedőbb szovjet kutatóktól is, hogy elősegítse a polgári néprajzi elméletek köreinkben való leleplezését, s a marxista-leninista tudomány minél alaposabb megismerését” – olvasható Vajda László 1950. évi főttkári jelentésében mintegy összefoglalásul az akkori szövegeknek (*Ethn.* 1950. 302 l.).

A valóság nem ilyen egyértelműen alakult. Az alapszabályokat valóban módosították, de inkább a folytonosság maradt jellemzőjük, nem a változás. Az utóbbira különben elsősorban a formákat és nem az eszméket illetően volt szükség. Rájuk néhány ponton alább még visszatérünk. Ma már tudjuk, hogy eszmei fordulat nem történhet egyik évről a másikra. A magyar néprajztudomány, miközben új gondolatokat fogadott el, jórészt megőrizte és továbbvitte a korábbi szemléletet annak erényeivel, de gyakran hibáival is együtt.

A Társaság és az *Ethnographia* arculata sok vonatkozásban kettős volt. A néhány oroszról fordított tanulmány nem lendítette föl az elméleti munkát, viszont a folyóirat példásan felkarolta a néprajzi muzeológia ügyét. (Az *Értesítő* megjelenése ekkor még szünetelt, Ortutay Gyula viszont a múzeumi központ vezetője volt.) A születésnapok alkalmából az *Ethnographiában* is megjelent Sztálin és Rákosi képe, visszaesett a nyugat-európai és az amerikai szakirodalom ismertetése, a folyóirat késésekkel és összevont számokkal látott napvilágot. Ellenben a Társaság anyagi gondjai valóban

megoldódtak, sőt 1949-től állandó ügyintézőt foglalkoztathatott, de a tagszáma annyira lecsökkent, hogy megközelítette az 1930-as évekbeli mélypontot (1950-ben a 383 tagból 284-en voltak rendes tagok, 19 tiszteleti, 23 levelező, és ekkor még 57 alapító tagot is számontartottak). A Társaság változatlan szakmai tekintélyét tanúsítja, hogy amikor 1950. október 30.–november 1. között a tudomány történetében első ízben szűk körű konferenciára ültek össze Siófokon a néprajz vezetői a legfontosabb elvi kérdésekről tárgyalni, a múzeumi központ mellett a másik rendező a Magyar Néprajzi Társaság volt. Emlékezetes sikerűek voltak, a később még részletesebben bemutatandó vándorgyűlések. 1954-ben nagy érdeklődés közepette zajlott Budapesten a néprajzi tájainkról szóló ismeretterjesztő előadássorozat, melyre a szomszédos országok magyar kutatóit is meg akarták hívni. (Az iratokból nem derül ki, meddig jutott a terv.)

Ám minden igyekezet ellenére sem sikerült igazán föllendíteni az 1950-es évek első felének egyesületi életét. 1952 június 13-án vitatta meg a közgyűlés Manga János előterjesztését és javaslatait. Ezekben egyetlen új elem sem található, de híven tükrözik a visszatérő belső gondokat. Ilyen mondatok olvashatók benne: „a Társaság még mindig nem foglalkozik tervszerűen a magyar néprajztudomány új feladatainak kidolgozásával” vagy: „Társaságunk elzárkózik a dolgozók tömegeitől is”. (Az idézetek kéziratból valók.) Az első megállapítás tényszerűen sem volt igaz, a második csupán a megkövetelt politikai frazeológiának tett eleget. Manga nyolc pontos javaslata indítványozta, hogy a vidéki tagoknak tegyék lehetővé a budapesti tudományos ülések látogatását; ezeken elvi kérdéseket elemezzenek; válasszák külön a szak- és az ismeretterjesztő előadásokat; vegyék föl a kapcsolatot a társtudományok társaságaival, keressék az érintkezést a Szovjetunió és a népi demokráciák kutatóival, adjanak ki népszerű képes folyóiratot, ne hanyagolja el a szerkesztés az *Ethnographiába* küldött írások gondozását. Az utóbbi kivételével a többi megvalósítása aligha múltott a Társaság és vezetés szándékán, annál inkább hiányzó anyagi eszközökön vagy a nemzetközi helyzeten.

Még nagyobb problémát jelentett, hogy a néprajztudományt kívülről is támadták ideológiai eltévelyedés vádjával. Két év múlva Manga Jánosnak már mint főtitkárnak védekeznie kellett azok ellen, akik szerint nincs szükség a Néprajzi Társaságra, mert annak szerepkörét más intézmények betöltik. Bár még mindig elismerte, hogy a társadalmi feladatoknak nem felel meg az egyesület – ezt úgy látszik annyit hallották a társasági vezetők, hogy már maguk is kezdték elhinni –, dicsérte is munkáját és múltbeli helytállását. 1953-ban ért csúcspontjára a néprajz elleni, 1950-es évekbeli támadás Bakos József *Mátyusföldi gyermekjátékok* című munkájának be-

vonásával és bezúzatásával. 1954-től viszont lassú élénkülés tapasztalható. Gyakoribbakká váltak a tudományos ülések és az ismeretterjesztő rendezvények is.

A gondok nagyságát mi sem jelezte jobban, mint a sok kisebb tisztségviselő leköszönése mellett Ortutay Gyula háromszori lemondása az elnökségről. Ezek egyike sem volt formális. Minden alkalommal önkritikát gyakorolt: „... sok érdemes munka és szép kezdeményezés mellett a Társaság távolról sem válthatta valóra mindazt, amit működéséhez felszabadulásunk után mindnyájan hozzáfűztünk. A hibát ebben elsősorban magaménak érzem...” (részlet 1952. június 11-én kelt leveléből). Másodszorra, 1955-ben az elkövetett mulasztások mellett arra hivatkozott, hogy mint az Akadémia Néprajzi Főbizottsága elnöke nem tartja helyesnek a tisztségek halmozását. Mindkét esetben Tálasi István alelnök marasztalta, aki a jegyzőkönyv szerint az utóbb „felvett kérdésben a koncentráció álláspontját képviseli”. Harmadszorra az 1956. június 20-i közgyűlésen mondott önbírálatot. Lemondását úgy fogadták el, hogy egyszersmind tiszteleti taggá választották. Szolidaritásból Tálasi is leköszönt alelnöki posztjáról.

1958-ban Ortutayt, akinek politikai és tudományos pályája ismét fölfelé ívelt, újra megválasztották elnöknek. Nem került sor ideológiai-politikai számvetésre, nem is volt szükséges. 1959 novemberében a Magyar Néprajzi Társaság tudományos ülésszakkal ünnepelte fennállásának hetvenedik évfordulóját. Ortutay Gyula ekkor még egyszer élt az alkalommal, hogy elnökként széles területen áttekintse a magyar néprajz múltját és jelenét, majd ismételten programot vázoljon föl. Vállalkozása újra hangsúlyozta a Társaság tudományos tekintélyét, jóllehet magának a Társaságnak a történetével most sem elemzően, csupán érintőlegesen foglalkozott, elsősorban pozitív oldalait emelte ki. A legelső korszak (1889–1920) „vezérmotívumait” a vidékkel kapcsolattartásban, a szakosztályi tevékenységben a múzeumi munkához kapcsolódásban és az anyagi kérdésekben jelölte meg. A közelmúlt értékelésében is az eredményeket hangoztatta: helyrehozták a múzeumokban esett háborús kárt, fellendült a néprajzi muzeológia, bevált a tudományos tervezés gyakorlata, a szaktudományban dolgozók száma nagyban nőtt, megszorodtak a nemzetközi kapcsolatok. Külföldi tudósok elismerő szavait idézte, hogy elmondhassa, ha valahol lehet Európában néprajzot tanulni, az Magyarország. Végül szó esett a változatlanul fönálló gondokról is: szakterületen belüli személyi ellentétekről és arról, hogy a főváros és vidék tudományos életének kapcsolata nem alakult mintaszerűen. A feladatokat ennek a kérdésnek a megoldásában, továbbá az intenzív terepmunkában és feldolgozásban (monográfiák írása, szövegkiadás), a nemzetközi kapcsolatok további bővítésében jelölte meg.

Látható, hogy ezek a tézisek már egyáltalán nem a Társaságra vonatkoztak és nem is voltak újak, mégis tíz év múltán az ünneplés fényében főlemlíteni őket az öndícséret árnyéka ellenére is határozottan emelő szándékúak voltak. A jubileumi konferencia, melyet a védnök, Kodály Zoltán szavai nyitottak meg, igyekezett az elnöki előadás tudományszervezési terveinek megfelelni. Vezető kutatók tartották a fontosabb részterületekről szóló vitaindító előadásokat. A fennmaradt tömör beszámolókból kitetszik, hogy lényeges kérdések során haladtak végig, az előadások azonban a korabeli szűkös kiadási lehetőségek miatt nem jelentek meg.

A közelmúlt egyesületi életének említett, az 1950-es évek végétől kialakult stabilitása és eseményeinek szinte szabályosan ismétlődő rendje még kevésbé kívánják a tisztán kronologikus áttekintést, mint az előző két korszakban, ezúttal is a tárgykörök szerinti áttekintés látszik célszerűnek.

Az előző korszakokhoz hasonlóan a központi társasági tevékenységet változatlanul a tudományos ülések különböző formái jelentették és jelentik ma is. Megrendezésük lehetősége és tematikájuk gazdagodott. Részint a régi bevált gyakorlat újult föl, részint új alkalmak keletkeztek. Négy év-tized üléseinek és rendezvényeinek hatalmas tömegét lehetetlen a számkra adott terjedelemben teljességgel áttekinteni. Felsorolás helyett néhány fontos tevékenységi területet és formát szemlélünk.

Az 1949-ben bejelentett tudományszervezési átalakítás sarkalatos pontja volt a kutatómunka tervszerűvé tétele. Mint az élet más területein több jó ügyet, ezt a helyes elvet is túlzásba vitte a túlméretezettség, és a kutatásirányítás abszolutizálása. A feszített ütemmel a szakágazat nem tudott lépést tartani, így néhány éven belül fölbomlottak a tervmunkáknak keretet biztosító, az akadémiai néprajzi bizottság felügyelete alá tartozó munkaközösségek. Helyettük a Társaság 1955. november 23-i választmányi ülésén Vincze István javasolta a szakosztályok működésének fölélesztését. 1956 elején meg is indult a szakosztályi munka. Három szakosztályt szerveztek, anyagi kultúra, folklór és egyetemes néprajzi szakosztályt, az eredeti elképzelésben szereplő, a „tömegmozgalmi, mely a népi díszítőművészetet is magába foglalná” – valószínűleg, mert ideológiai háttere a népi iparművészetet kiemelten támogató művelődéspolitikai, ekkorra már elhalványult, nem jött létre. A javaslatban elhangzott forma sem valósult meg. A 10–15 fős „kis társaságok a nagyobb társaságban” alakzat helyett egy-egy elnök és titkár által vezetett laza szervezeti egységek képződtek. A mai kilenc szakosztály ezek mintáját követi (1988).

A jelenlegi differenciált szakosztályi élethez azonban hosszú út vezetett. Mindvégig csupán a két első, hagyományosnak mondható tudományterületet képviselő szakosztály működött élénken. Eleinte még 4–8 felolvasó

ülést rendeztek félévenként. Ma ezek száma 1–3 között mozog, mert időközben kiderült, hogy a nagyszámú szakosztályi ülés az együttes felolvasó ülésekkel együtt túlságosan bő kínálat az érdeklődők számára. Az ülések közönsége nem kívánatos módon megoszlott. Az egyetemes néprajzi szakosztály vezetője, Vajda László 1956 őszi külföldre távozása után hosszú időn át névleg létezett. 1968-ban mint etnológiai szakosztály kezdett újra működni, majd egy idő után kiválva a Társaságból az önállósulás útjára lépett. Új egyesületet azonban nem sikerült alapítani, ezért 1985 óta ismét a Magyar Néprajzi Társaság része.

1959-ben immár harmadszorra jött létre a szegedi csoport. Ezúttal mintegy fél évtizedig élt, évi 3–5 ülést szervezett. Tevékenységét a kis létszám, másfelől a vidéken lakó néprajzkutatók kiküldetési lehetőségeinek és a távolsági közlekedésnek együttes javulása tette szükségtelemmé. A teljesség kedvéért kell megemlíteni, hogy még a társasági szakosztályok újszervezése előtt, 1955 novemberében jelentették be a debreceni csoport megalakulását, de ennek működéséről nincs adat.

A magyarországi nemzetiségek kutatásának előtérbe kerülésekor 1973-ban előbb nemzetiségi szakbizottság alakult, amely a következő esztendő-től már szakosztályként működött. Ugyancsak új tudományos igények hívták létre 1974-ben a társadalomnéprajzi szakosztályt. 1983-ban pedig „Néprajzi film- és fényképészeti szakosztály” alakult. Igaz, ez az utóbbi időben viszonylag keveset hallat magáról. Valójában jóval előbb is működhetett volna, hiszen az 1950-es években a Társaság csekély anyagi erejéhez képest nem elhanyagolható mértékben támogatta a néprajzi filmezést. Még 1971-ben osztrák kezdeményezésre indult meg magyar, osztrák, horvát, szlovén, cseh és szlovák kutatók részvételével az Ethnographica Pannonica nevet viselő konferenciasorozat. Társaságunk kezdettől pártfogolta ennek magyarországi rendezvényeit, így került végül 1987-ben szervezetileg is hozzá mint szakosztály, az Ethnographica Pannonica Magyar Nemzeti Bizottsága. A legfiatalabb szakosztály, a néptánc-népzenei 1988-ban keletkezett.

Időrendben jóval előbb kellett volna róla szólni, mivel azonban figyelemre méltóan gazdag története van, külön említjük meg, hogy az 1965-i közgyűlésen jelentették be az önkéntes néprajzi gyűjtők szakosztályának megalakulását. Ezzel az új egységgel örömdetesen megbomlott a merev szakágazati tagolódás. Más irányú szerveződések is lehetőséget kaptak, s ez feltétlenül színezte és differenciálta az egyesületi életet.

Az önkéntes néprajzi gyűjtők szakosztályának előzményei az első világháborút megelőző időszakra nyúlnak vissza. A vidéki tanítóság gyűjtésbe vonásának megújuló szándékai és a Folklor Fellows sikeres tevékeny-

sége a legtávolabbi ősök. Hosszabb szünet után 1941-ben hirdetett a Társaság gyűjtőpályázatot a néptanítók számára. A régebbi előzmények mellett a néprajzi ösztöndíjasok friss skandináviai és baltikumi tapasztalatai is hatottak. Volt már letéti hely, az 1939-ben a budapesti Néprajzi Múzeumban megalakult Ethnológiai Adattár. A pályázat eredménye azonban igen sovány lett, a folytatást pedig megakadályozta a háború.

Elsősorban Morvay Péter volt az, aki felelevenítette a nem főhivatású néprajzi gyűjtők foglalkoztatását, tevékenységük összefogását, majd többed-magával mozgalommá szervezte munkájukat. Ez a mozgalom évtizedek óta a néprajztudomány közvetlen támogatóinak széles körét foglalja magába. Sok tízezernyi kéziratlapot, fényképet és egyéb dokumentációt halmozott föl a jövő kutatásai számára. A gyűjtők tevékenysége ugyan jóval túl nyúlik Társaságunk körén, szervezetünkkel mégis elsősorban hozzá tartoznak.

A második világháború után az első pályázatot 1952-ben a Néprajzi Múzeum a Népművelési Intézet elődjével, a Népművészeti Intézettel karöltve hirdette meg. A díjakhoz a Magyar Néprajzi Társaság is hozzájárult és azóta is hozzájárul. 1953-tól az MTA Nyelvtudományi Intézete társult a rendezőkhöz, népnyelvi gyűjtéssel bővítve a pályázat körét. Ennek fő mozgatója hosszú időn át Végh József volt. Eleinte nem ritkán előítéletekkel és más nehézségekkel kellett szembenézni. Például 1952-ben a válaszműny is tárgyalta Dömötör Sándor levelét, aki panaszkodott, hogy az általa egy szombathelyi középiskolában vezetett önkéntes néprajzi gyűjtő szakkört politikai okból meg akarták szüntetni. Később a gyűjtőtevékenység megélénkült, egyre nagyobb sikereket ért el, ellenzői visszahúzódtak.

A gyűjtők még szakosztály nélkül, 1960-ban Püspökbogádon (Baranya m.) tartották az első „ankétjukat”, ugyanebben az évben Győrben is összejöttek kisebb találkozóra. 1961-ben a Társaság gyulai vándorgyűlésén külön tanácskozási alkalmat kaptak, 1962-ben ugyanígy a nyíregyházi vándorgyűlésen is. Morvay Péter már 1961-ben javasolta szakosztály felállítását. Ennek említett 1964-es megtörténte előtt létrejött az első országos önkéntes gyűjtőtálalkozó Tatán 1963. május 31. és június 2. között. Hamarosan kialakult az összejevetelek programja: vezető szakemberek összegző és módszertani előadásai, a legkiválóbb gyűjtések bemutatása, szakmai kérdések megvitatása, ismerkedés a helybeli múzeumokkal és a környék néprajzi nevezetességeivel. 1965-ben Szegeden, 1966-ban Szentendrén, 1967-ben Zalaegerszegen, 1968-ban Kaposvárott, 1971-ben Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen, 1973-ban Kalocsán, 1977-ben Kőszegen, 1979-ben Egerben, 1981-ben Hódmezővásárhelyen, 1983-ban Gödöllőn, 1985-ben Székesfehérvárott, 1987-ben Veszprémben találkoztak.

Nem egy alkalommal vándorgyűléshez vagy más rendezvényhez csatlakoztak (például a TIT előadói konferencia, folklórfesztivál). Az 1970-es évek közepétől alakult ki a ma is érvényes, kétévenkénti találkozás rendje. Felolvasó üléseik, melyeken gyűjtési bemutatókat tartanak, tematikájukkal (gyakori a határokon túli magyar téma, vetítés, zenei szemléltetés) az egyéb szakosztályi ülések részvételi átlagánál népesebb hallgatóságot vonzanak. Az önkéntes néprajzi gyűjtők nagy csoportja – egy-egy gyűjtőtálalkozón 2–300-an vesznek részt – társadalmilag igen összetett. Többségük pedagógus, de különböző felekezethez tartozó lelkészek, azután mérnök, jogász, orvos és más értelmiségi, s nem értelmiségi foglalkozásúak mellett diákokat, szakmunkásokat és parasztembereket is találni közöttük.

Az önkéntes néprajzi gyűjtők találkozóinak nagy hagyományú társasági forma, a vándorgyűlés mintáját vették át. Az 1948-as, kiemelkedően jól sikerült hódmezővásárhelyi vándorgyűlés után 1949-ben Kálmány Lajos emlékének szentelve Szegeden, 1950-ben a Régészeti és Művészettörténeti Társulattal együtt Pécsen szervezték meg a következő összejöveteleket. Az eredeti szándék szerint évente találkoztak volna más-más vidéki városban. 1951-ben Salgótarjánban próbálkoztak a szervezéssel, ez áthúzódott 1952-re is. Egy választmányi ülésen elhangzott, hogy Révai József népművelési miniszter jelezte részvételi szándékát, ami azonban nem valósult meg. A korabeli, hiányosan fennmaradt iratokból pontosan nem derül ki, mi lehetett az akadály (személyi problémák, a szakterületet ért támadások, a szénhiány miatt nem közlekedő vonatok stb.), de magát a gyűlést végül novemberben Győrött tartották meg. Tárgya a népi iparművészet volt. A következő évben pénzhiány akadályozta a szervezést. Sok halogatás után 1953. december 17–19-én Budapesten került sor újabb vándorgyűlésre. A munkaközösségek beszámolója töltötte ki a három napot, melyen vidéki muzeológusok is nagy számban részt vettek. 1955 őszén, ismét kedvezőbb körülmények közt Debrecenben rendezték a táj kutatással foglalkozó következő vándorgyűlést.

Ezután hosszabb szünet következett, közben zajlott le az 1959. évi jubileumi emlékülés. 1961 nyarán Gyulán, messze megelőzve az általános érdeklődést, a legkorábbi hagyományokhoz közvetlenül visszanyúlva, a magyarországi nemzetiségek néprajzával foglalkozott a vándorgyűlés. Az 1962-i nyíregyházi rendezvény változatos tematikájú volt, elsősorban a nagyobb tájegység, a Nyírség és a Felső-Tisza vidék népi kultúrája szerepelt az előadásokban, 1967-ben a soproni múzeum alapítása századik évfordulójának ünnepléséhez csatlakozott a vándorgyűlés. 1970-ben közgyűléssel egybekötve Szentendrén szervezték meg a következő összejövetelt. Itt köszöntötték a budapesti egyetem két professzorát, Ortutay Gyulát és Tálasi Istvánt hatvanadik születésnapjukon.

Az 1974-ben Szolnokon és az 1976-ban Pécsen rendezett vándorgyűlések interdiszciplináris jellegükkel és a jelentékeny külföldi részvétellel írták be magukat a Társaság történetébe, Szolnokon *Paraszi társadalom és műveltség a XVIII–XIX. században* címet viselő tárgy köré csoportosult előadások hangzottak el. Tizenhárom országból érkeztek külföldi tudósok, a magyar résztvevők közt nagyobb csoportot alkottak a történészek. Pécsen *A népművészet tegnap és ma* volt a tematika címe. A hazai előadók közt művészettörténészeket és zenetudósokat is találunk. Tizenegy országból érkeztek vendégek. A háromszázon felüli, igen magas részvétel azzal is magyarázható, hogy a vándorgyűlés a *Dél-dunántúli népművészeti hét* rendezvényeihez kapcsolódott. Mindkét vándorgyűlés előadásainak túlnyomó részét a Társaság társkiadókkal közreműködve megjelentette. Utóbb több előadás részletesebben kidolgozva az *Ethnographiában* tanulmányként is napvilágot látott. Szintén igen sikeresnek mondható az 1981. évi hódmezővásárhelyi, ez ideig utolsó vándorgyűlés. Kiss Lajos, a város jeles néprajzos szülőtte emlékének szentelték, valójában egy nagy és jellegzetes alföldi mezőváros és a Dél-Tiszántúl népi műveltségének a képét rajzolták meg az előadások. Egy részük a *Kiss Lajos Emlékkönyvben* napvilágot látott.

Mindenképpen sajnálni lehet, hogy a vándorgyűlések hosszú sora ismét megszakadni látszik. Egyik oka, hogy a hazai társadalomtudományokban, így a néprajzban is mintegy évtizede valóságos inflációját éljük a nagylétszámú résztvevővel Budapesten vagy vidéken rendezett konferenciáknak. A társasági vándorgyűlések ezáltal még azt az egyedi vonzerejüket is elvesztették, hogy egy-egy kisvárosban az ország minden sarkából összesereglett néprajzkutatók két-három napig a nap majdnem minden szakában együtt vannak, szinte „kényszerűen” együtt tartva megbeszélhetik szakmai problémáikat, amire rövid vidéki vagy fővárosi kiszállásaikon nem mindig nyílik alkalmuk. A másik ok az önkéntes gyűjtőtalálkozók kialakult rendje, mely valójában helyettesíti a vándorgyűlés hagyományos formáját.

A nagyobb szabású konferenciák és tanácskozások számát önállóan vagy inkább társrendezőként maga a Társaság is gyarapította és gyarapítja napjainkban is. A társrendezők között a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat szerepel legtöbbször, melynek 1964-től országos elnöke Ortutay Gyula volt. Az 1967-ben megalakult országos néprajzi választmány vezetője pedig Balassa Iván egyszemélyben előbb társasági alelnök, majd elnök. Mindketten sokat tettek az együttműködés kiteljesítéséért. További társrendezők kerültek ki a társtudományok társaságaiból, sőt olykor nem társa-

dalomtudományi beállítottságú egyesületek sorából is. A nem budapesti rendezvények szervezői között rendszeresen ott találjuk a helyi tanácsai szerveket.

A legnagyobb jelentőségű rendezvénysorozat a békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia (1975, 1980, 1985). A nemzetiségi szakosztály megalakulásának évében, 1974-ben azonnal fölvetődött külön találkozó megszervezésének igénye. Ez meg is történt még ugyanabban az évben Tatán a nemzetiségek néprajzával foglalkozó kutatók szűkebb körű összejöveteleként. Majd szintén 1974-ben a szlovákság kutatói külön találkoztak Békéscsabán. A következő esztendőől a TIT, a Békés megyei kulturális igazgatás és a nemzetiségi szövetségek a Társasággal együtt indították el az említett konferenciasorozatot. Terv szerint ötévenként más-más ország vállalta volna a rendezést, de eddig új színhely nem akadt. A külföldi résztvevők elsősorban a szomszédos országokból érkeztek, azonban távolabbról jött érdeklődők is akadtak közöttük (Nyugat- és Észak-Európa). Mindhárom tanácskozás előadásai – részben a Társaság kiadásában – megjelentek.

1974-ben először a budapesti Kossuth Klubban a TIT-tel, majd 1982-ben Debrecenben ismét a TIT-tel, a Déri Múzeummal és a Kossuth Lajos Tudományegyetemmel karöltve rendezte meg a Társaság a *Magyar néprajzi kutatások a szomszédos országokban* címet viselő konferenciát, melynek anyaga szintén napvilágot látott. A harmadik, azonos tárgyú összejövetelen 1988-ban Egerben a TIT mellett a Heves megyei múzeumi igazgatóság volt a társrendező.

Alább néhány példát ragadok ki azoknak az együttes üléseknek a sorából, amelyek valamilyen speciális tárgy okán figyelemre méltóak. 1963-ban népi műemléki ankét volt Parádón. 1971-ben a Tudományos-Technikai Forradalom Kutatásának Szervező Titkársága és Társaságunk a néprajzi jelenkutatás kérdéseiről, 1972-ben a néprajz és közgazdaságtan kapcsolatáról, 1974-ben az Agrártudományi Egyesülettel a tokaj-hegyaljai borkultúráról és történeti demográfiai kérdésekről szerveztek interdiszciplináris tanácskozást. Ugyanebben az évben fölkért történész és nyelvész hozzászólók vettek részt egy nagy múltú tematikát fölelevenítő előadás megvitatásában, melyet Balassa Iván arról tartott, miként segíthet a néprajz a honfoglaló magyarság kutatásában. 1985-ben került sor Debrecenben a Magyar Történelmi Társulattal közös rendezésben a *Történelem és néprajz* című tanácskozásra.

Még két, viszonylag ritka, de fontos rendezvénytípusra hívjuk föl a figyelmet. Az egyik a hazai, zártkörű, megszabott számú résztvevővel folyó szimpózium. Ilyen volt az 1977 novemberében a néprajzi csoportok kutatási

módszereivel foglalkozó kisebb konferencia. Előadásainak többsége kötetbe szerkesztve megjelent. A másik típus a több szereplős speciális tárgyú társasági ülés. 1968-ban egészen fiatal, végzős egyetemi hallgató folkloristák (Küllös Imola, Nagy Ilona, Szemerkenyi Ágnes) rövid előadásokkal együtt szerepeltek, s egyúttal új, Magyarországon még kevesek által ismert kutatási módszereket mutattak be. A társadalomnéprajzi szakosztály emlékeztető vitaülést rendezett 1982-ben az újabb falu- és városmonográfiák néprajzi anyagáról. Néhányszor kiemelkedő, sok szerzős munkák méltatására külön is sor került (például Csépa vagy Kecel monográfiája).

A nagy számú más tárgyú előadás közül végezetül egyetlen szempont alapján válogattunk össze egy sorozatot. A meglepően sok tisztelgő és emlékülés még inkább aláhúzza a kérdést: vajon miért mostohagyermek a magyar néprajznak az átfogó-összegző tudomány- és kutatástörténet? Ez a sorozat a tudományközi hagyomány ápolását is újból elénk tárja. Az egyik legkorábbi ünnepi ülés Kodály Zoltán védnököt köszöntötte hetvenedik születésnapján 1952-ben. Különleges eseménye volt, hogy 1914-es bukovinai gyűjtőútjának egyik éneke is közreműködött. Kodály születésének századik évfordulójáról előadássorozattal emlékeztek meg 1982-ben. 1954-ben két jeles, élő néprajzkutatónak, Cs. Sebestyén Károlynak és Kiss Lajosnak is kijárt a külön köszöntés. 1952-ben Kossuth születésének 150., 1954-ben Ipolyi Magyar Mythológiája megjelenésének 100., Bátty Zsigmond és Györffy István halálának 15. évfordulója alkalmából külön megemlékezések voltak. Bátty, Györffy, valamint Viski Károly munkásságával 1973-ban egy igen tartalmas tudománytörténeti konferencia ismételtén foglalkozott. Györffy István születésének századik évfordulóját 1984-ben nagysikerű, egész napos jubiláris ülés köszöntötte. Herman Ottó-évfordulót két ízben is tartottak: 1954-ben és 1965-ben a Magyar Biológiai Egyesülettel, illetőleg a TIT-tel és a Természettudományi Múzeummal összefogva. 1962-ben Katona Lajos születése centenáriumának, 1964-ben Erdélyi János születése 150. évfordulójának szenteltek egy-egy ülést a Magyar Irodalomtörténeti Társasággal karöltve. 1969-ben Kaposvárott Vikár Béla, 1971-ben Várpalotán Bán Aladár-emlékülés zajlott le. Az 1972. évi közgyűlésen egy-egy előadás méltatta a száz éves Néprajzi Múzeumot és az ugyancsak százéves Magyar Népköltési Gyűjteményt. A Társaság 1975-ben az MTA Néprajzi Kutatócsoporttal együtt rendezett több napos interdiszciplináris tanácskozást *Kriza János és a kortársi eszmeáramlatok* címmel, melynek anyaga ugyan jó-kora késéssel, de szép kiállítású kötetben látott napvilágot az Akadémiai Kiadónál (1982). Marót Károly és Honti János munkásságával kétszer, 1973-ban és 1985-ben, illetőleg 1975-ben és 1985-ben foglalkozott vitaülés a Magyar Néprajzi Társaság és az Ókortudományi Társaság közös rendezésében.

II. Rákóczi Ferenc fejedelemre 1976-ban, Csúry Bálintra 1977-ben (a Magyar Nyelvtudományi Társasággal együtt), Luby Margitra és Sonló Bódogra ugyancsak 1977-ben, Róheim Gézára 1978-ban, Ortutay Gyulára 1979-ben és 1985-ben különböző alkalmakat és évfordulókat megragadva emlékezett a tagság. Tálasi Istvánt 1980-ban, Gunda Bélát 1981-ben, Vargyas Lajost 1984-ben, Balassa Ivánt 1987-ben bensőséges hangulatú ünnepi ülések köszöntötték hetvenedik születésnapjukon.

A szervezeti élet több kisebb-nagyobb, de az eddig említetteknél nem kevésbé fontos részletéről nem esett még szó. Ezek közül első helyre kívánczik a kiadványok ügye. Az *Ethnographia* 1950 óta évi negyven íven jelenik meg. Előbb rövid ideig a Közoktatásügyi Kiadó és a Tudományos Könyvkiadó Nemzeti Vállalat gondozta, 1952 óta az Akadémiai Kiadó adja ki. 1949 óta szerkesztőbizottság segíti a szerkesztők munkáját, akiknek személye szerencsés módon nem sokszor változott. Balassa Iván kiélezett helyzetben kapta a megbízást és olyan időszakban dolgozott, amikor bizonyos témákkal foglalkozó tanulmányokat mindenképpen közölnie kellett a folyóiratnak (például politikai vezetőket köszöntő írások, termelészövetkezeti falut, munkásfolkloort vizsgáló tanulmányok, szovjet szerzőktől fordított dolgozatok stb.). Nem volt tanácsos nyugat-európai szerzők munkáit ismertetni, ugyanakkor a folyóirat nemcsak a már említett néprajzi-muzeológiai profilt vállalta, hanem rendszeresen beszámolókat közölt a legkülönbözőbb tudományos munkákról, tanácskozásokról, vitákról, sőt néhányszor éves beszámolót is közreadott a teljes magyar néprajzi kutatásról.

K. Kovács László másfél évtizedes szerkesztői tevékenységét már nem akadályozták sem kényszerek, sem tabuk. Igyekezett minden olyan írást megjelentetni, amely a közölhetőség színvonalát megütötte. Földes László, majd még inkább Hofer Tamás programszerűen közölt, illetőleg közöl mind hazai, más tudománysszakokba tartozó szerzőktől néprajzi érdekű tanulmányokat, mind külföldi szerzők cikkei, amelyek elsősorban módszertani, továbbá tartalmi újdonságot és tanulságot nyújtanak a magyarul olvasó szakembereknek. Az *Ethnographia* egy vagy több számát tanítványok és tisztelők többször megtöltötték az idősebb nemzedék egy-egy kiemelkedő tagjának Tálasi Istvánnak, Gunda Bélának, Dömötör Teklának, Bálint Sándornak, Balassa Ivánnak, Barabás Jenőnek tiszteletére ajánlott tanulmányokkal.

Egyre növekvő szak-hírányagot közlendő, az *Ethnographia* tehermentesítésére, valamint a társasági élet belső közlönyeként jelenik meg 1972-től a *Néprajzi Hírek*. Az első világháború után abbamaradt éves magyar néprajzi bibliográfia folytatására Serfőzőné Gémes Magda munkájaként is itt nyílt lehetőség. Sajnos a nyomdaköltségek emelkedése miatt az eredetileg évi hat külön füzetben közreadott kiadvány számait hamarosan összevonni kényszerültek a szerkesztők.

Az eddig említett konferencia kötetek mellett a Társaság többször kísérletezett más típusú könyvkiadással. A megvalósult tervek között a legsikeresebb volt a három kiadást megért Bartók Emlékkönyv (*Studia memoriae Bélae Bartók sacra*; szerk.: Rajeczky Benjamin és Vargyas Lajos, Bp., 1956) és Biró Lajos Emlékkönyv (*Oposcula Ethnologica Memoriae Ludovici Biró sacra* szerk.: Bodrogi Tibor Bp., 1958). Az igazsághoz tartozik, hogy az első mű csak részben néprajzi érdekű, a kiadásokhoz pedig a Társaság csupán a nevét adta, nem lévén kellő tőke birtokában. Anyagiak híján szűnt meg a Diószegi Vilmos javaslatára nagy reményekre jogosítóan indult *A Magyar Néprajzi Társaság Könyvtára* című sorozat, két év (1958/59) alatt öt értékes kötete jelent meg Kodolányi János szerkesztésében.

A főtítkárok közül Földes László melengetett nagyszabású kiadói terveket. Az *Ethnographia Füzetek* című különnyomat tanulmányorozatot ő kezdte el új névvel megjelentetni (*Studia Ethnographica*). 1971-ben kiadta akkor még újdonság számba menő hasonmás technikával az *Ethnographia* ritka 1892-i és 1893-i évfolyamait. További számokat valamint Orbán Balázs Székelyföld leírásának és Kiss Áron gyermekjátékgyűjteményének újranyomását is tervezte. Ezek az elképzelések akkor részint politikai, részint pénzügyi nehézségekbe ütköztek. (Később kiadók mindkét említett munkát megjelentették reprint változatban.). A nemzetiségi kutatások föllendítését követte a Társaság kiadásában a *Magyarországi Nemzetiségek Néprajza* című, négy alsorozatot magába foglaló kiadvány (főszerkesztő: Balassa Iván), ezt azonban hamarosan átvállalta a Tankönyvkiadó, a főszerkesztőt (jelenleg Ujváry Zoltán) azonban a Társaság javaslata alapján bízzák meg. A Társaság javaslatára és közreműködésével további sorozatok indultak: *Studia Ethnologica in Hungaria* (szerkesztő Balassa Iván, majd Voigt Vilmos), *Néprajzi Kiskönyvtár* (szerkesztő: Paládi-Kovács Attila) és újraindulni készül a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* (szerkesztő: Voigt Vilmos).

A Magyar Néprajz Társaság állami felügyeleti jogát a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium utódjától, a Művelődésügyi Minisztériumtól csak 1962-ben vette át ténylegesen a Magyar Tudományos Akadémia. Erre a döntésre azért volt szükség, mert már az 1950-es évek eleje óta, az *Ethnographiának* az Akadémiai Kiadóhoz kerülésével és az MTA Néprajzi Bizottsága megalakulásával lényegében a Társaság minden tevékenységét az Akadémia fedezte anyagilag. A helyzet azóta sem változott. A titkársági helyiséget pedig – az 1975-ös költözköztetéskor is megtartva a kapcsolatot – a Néprajzi Múzeum bocsátja a Társaság rendelkezésére.

A rendszeres állami támogatás mellett az elmúlt negyven esztendőben csupán még egy állandó jövedelmi forrás volt, a befolyt tagdíjak. 1949-ben megszűnt az *Ethnographia* tagdíjjal történő előfizetése. 1951-ig azonban

a tudományos élet vélt demokratizálásának jegyében tagdíjat sem kértek. Ekkor úgy határozott a választmány, hogy évi öt forint (diákoknak két forint) tagdíjat szednek, mert sokan csak névlegesen tartották fenn tagságukat. Ez a tagdíj lett 1958-ban évi tíz, 1970-ben évi húsz, 1976-ban évi harminc, 1981-ben évi ötven, majd 1988-tól évi száz, nyugdíjasoknak és diákoknak változatlanul ötven forint. A *Néprajzi Híreket* a rendszeresen fizetők tagdíjuk fejében ingyen kapják.

Mint említettük, a második világháború, majd az 1950-es évek meglehetősen szétzilálták a tagságot. 1953-ban 405-en voltak, de 1964-ben már ismét csak 316-an. Az 1960-as évek végétől, még inkább a következő évtized elejétől gyors ütemben nőtt a taglétszám: 1969: 337, 1971: 435, 1973: 596, 1975: 763 (1974–1975-ben egy év alatt 103 fő volt a gyarapodás), 1977: 868. 1988 júniusában 1017 a taglétszám, tehát az utóbbi tíz évben már abbamaradt a gyors emelkedés.

Az öröndetes növekedés az 1970-es években a Társaság vezetőit – bár nem ellentmondásmentesen – több ízben foglalkoztatta. Földes László főtitkár egy statisztikára hivatkozott, mely szerint a Társaság rendezvényeinek látogatottsági sűrűsége előkelő helyen áll az MTA által felügyelt egyesületek között. Néhány évvel később Andrásfalvy Bertalan főtitkár két közgyűlésen is szóvá tette, hogy a növekvő taglétszám nincs arányban a felolvasó ülések látogatottságával, azok szinte elnéptelenednek. 1979-ben látogatottsággal kapcsolatos fölmérést végeztek, ám a 890 kiküldött kérdőívet csupán 244-en küldték vissza. Valószínű, hogy az aktív taglétszám 200 és 300 között mozog, a többiek valójában pártoló tagoknak tekinthetők. Feltevésünket igazolja, hogy az utóbbi másfél évtized gyűjtőtalálkozóin is átlag 200 és 300 között ingadozott a résztvevők száma, s ez igen magas a magyar társadalomtudományi társaságok egyesületi életének viszonylatában. A nagy növekedés is valószínűleg egyrészt az önkéntes gyűjtők szervezettségének, másrészt a népi kultúrát mintegy két évtizede övező fokozottabb társadalmi érdeklődésnek és folklorizmusdivatnak köszönhető.

A Társaság létrehozta saját kitüntetéseit is. A „Györffy István Emlékérmét” kimagasló munkásságért vagy életműért adományozzák. Az „Ortutay Gyula Emlékérem” három évenként a legkitűnőbbnek ítélt néprajzi munkáért adható. „Sebestyén Gyula Emlékérem”-mel a legkiválóbb önkéntes néprajzi gyűjtőket, a pénzjutalommal járó „Jankó János díj”-jal a feltűnően jó eredményeket elért fiatal néprajzkutatókat jutalmazták. Végül „Tájkutató díj”-at azok kaphatnak, akik a Szűcs Sándor által tanulmányozott Sárrét, Nagykunság, Hajdúság kutatásában új eredményeket érnek el. Ezt a díjat a Szűcs Sándor által a Magyar Néprajzi Társaságra hagyományozott esetleges posztumusz jogdíjakból fedezik.

Változatlanul kitüntetés a tiszteletbeli, a levelező és az érdemes taggá választás is. A Györffy István Emlékérem kitüntetettjei és a tiszteletbeli tagok között számos külföldi néprajzkutatót találunk. Széles körük, mely kiterjed a közelebbi és a távolabbi európai országok, köztük a szomszédos országok magyar nemzetiségű etnográfusaira és folkloristáira a Magyar Néprajzi Társaság nemzetközi kapcsolatainak minden korábnál nagyobb nyitottságát tanúsítja. Kétségtelen azonban, hogy ma már nem a Társaság a letéteményese a magyar néprajz intézményes kapcsolatainak, az megszlik a különböző kutatóhelyek, illetőleg az azokban dolgozók között. Mégis vannak a Társaságnak önálló és egyedi kapcsolatai is. Ilyenek a szlovák néprajzi társasággal kötött együttműködés (1982), ami ugyan eddig nem terjedt túl egymás közgyűléseinek és konferenciáinak látogatásainál, mégis reprezentálja az egyébként elég szoros magyar-szlovák szaktudományi kapcsolatokat. Az 1984-ben indult magyar-finn etnográfiai szimpóziumok magyarországi gondozója a két akadémia csereegyezménye keretében a Magyar Néprajzi Társaság. A finn partner az „Ethnos” néprajzi egyesület.

Igen nehéz a krónika írását berekeszteni, hiszen a társasági élet a centenáriumi ünneplés után is folytatódik. Nem zárul le, sőt kíváncsú, minél inkább virágozzék. Mi mindent megmentett ez a Herrmann Antal által „Noé bárkájának” nevezett Társaság, de még mindig van mit menteni! Sok bukdácsolás, gyarlás, sok felemelő pillanat és jó munka fölött érzett elégedettség után száz esztendő alatt mindig az maradt a Magyar Néprajzi Társaság, ami eredetileg volt: bár tagsága és vezetése nem mindig bizonyult egységesnek, a magyar néprajz egységét képviselte. Az emberi vélemények különbözősége természetes jelenség, a Társaság ezt mindig el is fogadta és alkalmat biztosított a nézetek közlésére és a vitára. Mi akkor ez az egység? Semmiképpen sem azonos nézetűek uniformizált társulása. A Társaság eleinte pótolta a hiányzó néprajzi intézményeket, aztán támogatva megszületésüket, végül összefogja – mindmáig legszélesebb társadalmi fórumot biztosítva –, a különböző munkahelyeken dolgozó néprajzkutatókat és a népi kultúra barátait.

Száz esztendő sok munkáját és küzdelmét sűrítik a mai eredmények. Vajon elegendő lesz ez az alap a következő száz évre? A krónikás ismét önkéntelenül visszalapoz a kezdetekhez és az első kerek évfordulóhoz. Vajon milyen útravalót adtak az elődök? Úgy tetszik, jobbat és érvényesebbet ma sem lehet kívánni. Jókai Mór így üdvözölte az alakuló ülést: „Adjon az ég erőt e magasztos vállalatához a társulatnak; a föld pedig adjon annak sikert. Éljen és viruljon e társulat a népek életével együtt elmúlhatatlanul!” Zichy István elnök 1939-ben ezeket mondta: „Most, hogy társaságunk elmúlt ötven évétől búcsúzunk, megnyugvással nézünk annak jövője felé,

Bartucz Lajos alelnök az 1937. május 26-án tartott választmányi ülésen javaslatokat terjesztett elő a Társaság alakításának közelgő ötvenedik évfordulója méltó megünneplésére: „Ilyen lenne pl. az Ethnographia mutatójának kiadása, a Társaság történetének megírása, a nagyközönség számára egy népszerű néprajzi lexikon kiadása.” Tudvalevő, hogy az első ötven évfolyam *Ethnographia* mutatóját Szendrey Zsigmond összeállításában 1942-ben kiadták, majd a következő harminc évfolyamát Tátrai Zsuzsanna készítette el (megjelent 1982-ben). Többszöri előkészület után a Magyar Néprajzi Lexikon kötetei is napvilágot láttak, annak azonban nincs nyoma, hogy a Társaság története megírására további előkészületek folytak volna. A terv az újabb kerek évforduló, a százéves jubileum közeledtére merült föl ismét, a választmány 1984-ben hozott határozatot róla. A Társaság története azonban mindig foglalkoztatta vezetőit és tisztségviselőit. Az első két évtizedben szinte kizárólag emlékeken alapuló mozzanatok merültek föl az elnöki megnyitókban vagy a főtítkári beszámolóokban. Legelőbb Sebestyén Gyula írt rövid történeti emlékeztést: *Huszonöt év!* (Ethn. 1914. 259–264. l.) címmel, mely azonban még szintén nem volt más, mint egy nagyívű működési beszámoló. A történeti elemzést és a kezdetekre vonatkozóan forrásföltárást is tartalmazó első összegzés Madarassy László tollából származik: Az „Összehasonlító Irodalmi Társulat”-tól a „Magyar Néprajzi Társaságig”. (Ethn., 1929. 10–16. l.). Ez a negyvenedik évfordulón hangzott el. Az ötvenedik évfordulón Bartucz Lajos tekintette át a Társaság addig megtett útját. Valószínűleg az általa javasolt egyesületi történet vázlatát kívánta előadni, ami azonban sokkal halványabbra sikerült, mint korábban írt tudománytörténeti dolgozatai. Nem véletlen, hogy az ügyvezető alelnöki beszámoló részeként, és nem külön címmel jelent meg az Ethnographiában (1940. 6–14. l.). Bartuczhoz hasonlóan Ortutay Gyula terjedelmes elemzése sem támaszkodott újonnan föltárt forrásokra: *Hetvenéves a Magyar Néprajzi Társaság* (Ethn. 1959. 533–562. l.). A cím ellenére Ortutay elsősorban nem a Társaságról, pontosabban: nemcsak a Társaság törté-

netéről, hanem az egész magyar néprajztudományról beszélt. Elsőként szentelt bővebb teret a Társaságot alapító és működtető tudományos eszmének Voigt Vilmos: *A kilencvenesztendő Magyar Néprajzi Társaság* címet viselő tanulmánya (Ethn. 1980. 443–451. l.). Rövid áttekintést nyújtott a Társaság múltjáról és legfontosabb tevékenységi területeiről Kodolányi János *A Magyar Néprajzi Társaság* című dolgozatában (Múzeumi Közlemények, 1984/1. 139–145. l.). A felsorolt írások mind a százéves történet fontos előtanulmányait alkotják. Sajnálatos viszont, hogy a Társaság történetének egy-egy részletét földolgozó cikkek szinte teljesen hiányoznak. Majdnem egyedül áll Huszty Sándor adatközlése, mely a Társaság és Herman Ottó „szakításának” az idő múlásával homályossá vált okait tisztázta: *Herman Ottó a Magyarországi Néprajzi Társaságról és az Ethnographiáról, 1892.* (A miskolci Herman Ottó Múzeum Évkönyve XVII–XVIII. k. Miskolc, 1979. 233–243. l.). A Társaság alapításának ötletét fölvető tudósról bár elavult, de sok hasznos adatot tartalmazó életrajz olvasható: Kerekes Sándor: *Lomnici Meltzl Hugó* (Bp. 1937.). Diószegi Vilmos *Sebestyén Gyula* című tudományos életrajzában (Bp., 1972.) bőven foglalkozik az első évtizedek társasági vonatkozásaival. Michael Sozan néprajztörténetében egy teljes fejezetet szentelt a Társaság-alapítás bemutatásának (*The History of Hungarian Ethnography*. Washington, 1977. 132–154. l.). További tudománytörténeti összefoglalók és életrajzok szintén érintik a Magyar Néprajzi Társaság történetének némely mozzanatát, azonban felsorolásuk itt szükségtelen, mert ezek többnyire szórványos adatokra és megjegyzésekre szorítkoznak. A későbbi korszakok és a közelmúlt történései jóval kevesebbszer szerepelnek a publikációkban, mint az első harminc év, de különösen az alapítás eseményei. Végezetül itt jegyzem meg, hogy Gunda Béla más dokumentumok társaságában publikálta az 1944. évi származási nyilatkozatokra írt levelét: *Kolozsvári memento* (Vigilia 1985. 293–298. l.).

Külön sorolom föl a társtudományi társaságok történetéről szóló publikációkat. Ezek szintén az előzmények, az alapítás és az első időszak jobb megértéséhez adtak segítséget. Többségük azonban ünnepi megemlékezés, nem anyagföltáró tanulmány. Éppenséggel az utóbbiak sorába tartozik a Magyar Történelmi Társulattal foglalkozó irodalom: Lukinich Imre: *A Magyar Történelmi Társulat története 1867–1917. Alapításának félszázados évfordulóján* (Bp., 1918.); Glatz Ferenc: *A Magyar Történelmi Társulat megalakulásának története* (Századok, 1967. 233–267. l.); Glatz Ferenc: *Szerkesztőségi munka az induló Századoknál* (Századok, 1967. 665–687. l.). *A Magyar Történelmi Társulat alapításának 100. évfordulója. Ünnepi közgyűlés és tudományos ülés* címmel megjelent jubiláris előadások ugyan csak sok fontos szempontot tartalmaznak (Századok, 1967. 1117–1264. l.).

Külön említjük Ember Győző előadását: *A Magyar Történelmi Társulat száz éve (1140–1169. I.)*. A 75 éves fennállásáról megemlékező Magyar Nyelv- tudományi Társaság ünnepi közgyűlésének anyaga kevésbé részletező, mint a Történelmi Társulat centenáriumi előadásai (megjelent: Magyar Nyelv, 1980, 257–273. I.). Ugyanezt mondhatjuk el a 70. születésnapját ülő Magyar Irodalomtörténeti Társaság jubileumán elhangzottakról is (Irodalom- történet, 1982. 404–423. I.). Amint látható, Magyarországon nem gazdag a társadalomtudományok egyesületeinek történetével foglalkozó újabb szak- irodalom. Ezért említek még két, kutatásaimhoz szintén néhány hasznos szempontot nyújtó munkát: *A százéves Kisfaludy-Társaság (1836–1936)*, szer- kesztette, s a társaság történetét írta Kéky Lajos (Bp., 1936.) és Szabó T. Attila: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története*. (Bp., 1942. klny. az *Erdély magyar egyeteme* című kiadványból).

A nyomtatott források szűkössége miatt különösen nagy jelentősége volt munkám szempontjából a levéltári forrásoknak, elsősorban a Magyar Néprajzi Társaság gazdag irattárának. Tájékoztam a Társaság korábbi felügyeleti szervének, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak fellelhető iratai felől is. A Magyar Országos Levéltárban lévő anyag azonban külön- böző okok miatt erősen hiányos és töredékes. Egyesületekre vonatkozó el- különített fondjai nincsenek. Mivel így nem sok eredményt ígért, kutatásá- tól eltekintettem. Visszatérve a Társaság irattárára, az ma a budapesti Néprajzi Múzeumban található titkársági helyiségben van elhelyezve. 1948-ban a választmány fölkerlte Cs. Sebestyén Károlyt az irattár rendezésére. A mun- káról elkészült részletes jelentés alapján Vargha László főtítkár sajnálattal állapította meg, „hogy Társaságunk irattára, illetőleg annak nagy része az elmúlt évtizedek alatt veszendőbe ment” (Ethn. 1948. 256. I.). Cs. Sebes- tyén jelentése jelenleg lappang, így pontosan nem állapítható meg, mit hiányolt, de bizonyos, hogy az idézett főtítkári vélekedés túlzott. A társasági iratok hiányosak, de nem annyira, hogy az egyes iratféleségek között a folytonosság megszakadt volna. A hiányosságok nagy valószínűséggel há- rom fő okra vezethetők vissza. A legkorábbi anyagok feltehetően azért veszttek el, mert éveken át, amíg a Társaság állandó helyiséghez nem ju- tott, az iratokat az illetékes tisztségviselők magánlakásán vagy hivatalában tárolták. Átköltözéskor el is veszthettek. A második ok Budapest második világháborús ostroma, amely alatt az irattár károsodott. Harmadikként – mivel sok személyes jellegű irat hiányzik – az 1945 előtti állagban kényte- lenek vagyunk esetenkénti tudatos „selejtezést” feltételezni. Viszonylag tel- jesnek mondhatók a köz- és választmányi gyűlések jegyzőkönyvei. A törzs- anyag évenkénti bontásban található. Ezen belül az iratok nem mindig fekszenek időrendben. Van továbbá néhány külön sorozat is, például a

jelesebb tagok levelezése név szerint kiválogatva és csoportosítva. Ebben az állapotában az irattár csak darabonkénti átnézéssel kutatható. Mutatózva nincs. Csak általában lehet rá hivatkozni, habár teljesen rendezetlennek sem mondható. Ez az oka annak, hogy tanulmányom nem lábjegyzetekkel készült. Részint a lábjegyzetek szükségtelenül széttördelték volna a szöveget, részint csupán ismétlődő, teljesen azonos hivatkozásokból állottak volna.

Kutatói előfeltevés szerint eredményes lehet a Társaság régebbi vezető tisztségviselőinek személyi hagyatékát átnézni. Erre a vizsgálatra központi szereplése és a hagyaték nagy terjedelme miatt Herrmann Antal iratai kínálkoztak legvonzóbbnak. Az iratok a Szegedi Egyetemi Könyvtárban találhatók. A levelezés személyek szerint, az egyéb írárok és nyomtatványok tárgy szerint vannak csoportosítva. Mutatózásuk és részletesebb rendezésük még nincs elvégezve. A magyar néprajz tudománytörténete szempontjából rendkívüli értékes anyagban közvetlenül a Társaság alapításának körülményeire és Herrmann további társasági ügyeire vonatkozóan viszonylag kevés lényeges adat maradt meg. A hagyaték átnézése annak valószínűségéről győzött meg, hogy kutatásaim után a Társaság története fontos eseményei közül kevés lehet föltáratlan. További levéltári-hagyatéki vizsgálatoktól elsősorban finomítások várhatók. Egyedül az elnökségi ülésekről nincsenek feljegyzések. Azért lennének fontosak, mert a választmányi jegyzőkönyvek elárulják, hogy sok lényeges ügyről ezeken döntöttek. Valószínű azonban, ilyen feljegyzéseket nem is vezettek.

A Társaság irattárát kutatásaim idején kezelő Kara Tiborné önzetlen, mindig szolgálatkész segítsége nélkül nehezen tudtam volna boldogulni. Ezért ezen a helyen is köszönetet mondok neki. Köszönettel tartozom Balassa Ivánnak, aki munka közben, majd a kéziratot elolvasva lektorként sok hasznos tanáccsal segítette a végső szöveg kialakulását. Szóbeli felvilágosításokat kaptam Barabás Jenőtől, Morvay Pétertől, Katona Imrétől, Kodolányi Jánostól, Gunda Béla levélben volt segítségemre. Támogatásukért őket is köszönet illeti. Hálás vagyok Ujváry Zoltánnak, aki a könyv szerkesztője volt és M. Róna Juditnak, aki a szöveggondozás nehéz munkáját vállalta. Végül köszönettel említem Halasy Márta nevét is, aki részt vett a tanulmány adatgyűjtésében.

VÉDNÖKÖK

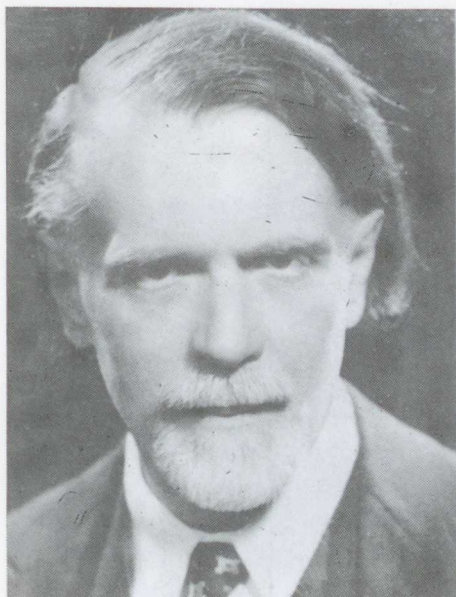
Habsburg József főherceg (1889–1905),

gróf Klebelsberg Kuno (1925–1932),

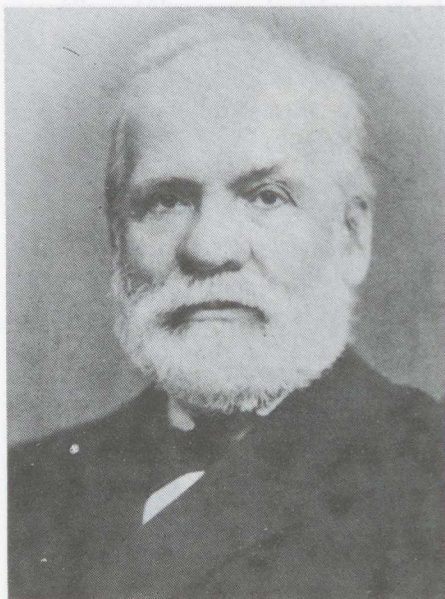

Hóman Bálint (1932–1944),

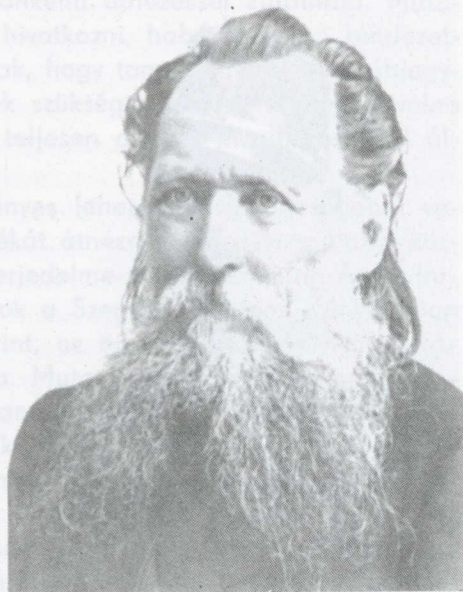

Kodály Zoltán (1946–1967).

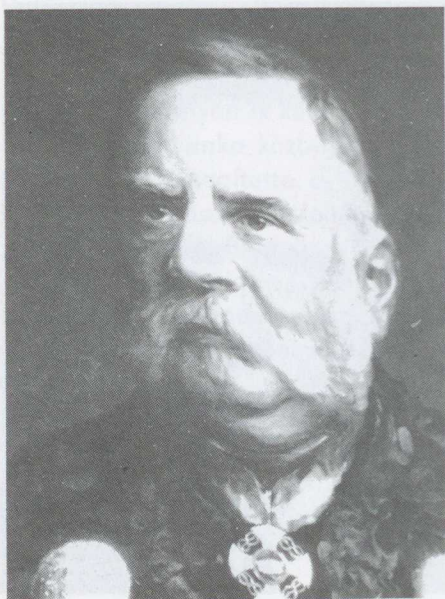
ELNÖKÖK

Hunfalvy Pál (1889–1891),

Herman Ottó (1892),

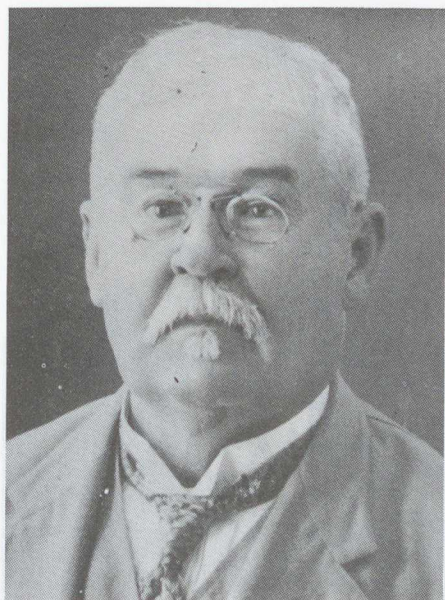
gróf Kuun Géza (1892–1899),

Szalay Imre (1899–1917),

ELNÖKÖK

Sebestyén Gyula (1917–1919),

Tagányi Károly (1920–1924),

Czákó Elemér (1933–1935),

gróf Zichy István (1935–1944),

ELNÖKÖK

Orfútay Gyula (1946–1956, 1958–1978),

Szendrey Ákos (1956–1958),

Tálasi István (1979–1982).

Balassa Iván (1982—)

A Magyar Néprajzi Társaság tisztviselői

Összeállította:

Kösz László

FÜGGELÉK

Vádrészek

Habsburg József főherceg (1888–1905), gróf Klebelsberg Kunó (1925–1932),
Herman Bálint (1932–1944), Kodály Zoltán (1944–1967)

Elnökök

Hunfalvy Pál (1889–1891), Herman Ottó (1892), gróf Kun Gáza (1892–
1899), Szalay Imre (1899–1917), Sebastyén Gyula (1917–1919), Tagányi
Károly (1920–1924), Herman Bálint (1925–1932), Czoka Elemér (társelnök-
ként teljes idejű jogkörrel felminősítve: 1933–1935), gróf Zichy István (1935–
1944), Ortutay Gyula (1945–1954), Szendrői Ákos (1954–1958), Ortutay
Gyula (1958–1978), Tóth István (1979–1982), Balassa Imre (1982–)

Tudományos elnökök

gróf Kun Gáza (1899–1905), Czoka Elemér (1933–1945)

Társelnökök

Szalay Imre (1895–1899), Czoka Elemér (1920–1933)

Ügyvezető elnökök

(vagy első alelnökök)

Hankóczy Benát (1893–1897), Csánki Dező (1917), Baross János (1926–
1941), Cs. Sebastyén Károly (1941–1943), Szabo Kálmán (1943–1944), Is-
tván István (1944–1954), Balassa Imre (1957–1979)

A Magyar Néprajzi Társaság tisztségviselői

Összeállította:

Kósa László

Védnökök

Habsburg József főherceg (1888–1905), gróf Klebelsberg Kunó (1925–1932),
Hóman Bálint (1932–1944), Kodály Zoltán (1946–1967)

Elnökök

Hunfalvy Pál (1889–1891), Herman Ottó (1892), gróf Kuun Géza (1892–
1899), Szalay Imre (1899–1917), Sebestyén Gyula (1917–1919), Tagányi
Károly (1920–1924), Hóman Bálint (1925–1932), Czákó Elemér (társelnök-
ként teljes elnöki jogkörrel fölruházva: 1933–1935), gróf Zichy István (1935–
1944), Ortutay Gyula (1946–1956), Szendrey Ákos (1956–1958), Ortutay
Gyula (1958–1978), Tálasi István (1979–1982), Balassa Iván (1982–)

Tiszteletbeli elnökök

gróf Kuun Géza (1899–1905), Czákó Elemér (1935–1945)

Társelnökök

Szalay Imre (1896–1899), Czákó Elemér (1920–1935)

Ügyvezető elnökök
(vagy első alelnökök)

Munkácsi Bernát (1893–1897), Csánki Dezső (1917), Bartucz Lajos (1936–
1941), Cs. Sebestyén Károly (1941–1943), Szabó Kálmán (1943–1944) Tá-
lasi István (1944–1954), Balassa Iván (1967–1979)

Alelnökök

Gömöri Havas Sándor (1889–1892), Török Aurél (1889–1893), Goldziher Ignác (1892), Munkácsi Bernát (1892–1893, 1897–1908, közben ügyvezető alelnök), Herrmann Antal (1893–1896), György Aladár (1896–1906), Katona Lajos (1906–1910), Csánki Dezső (1908–1917), Sebestyén Gyula (1911–1917), Strausz Adolf (1918–1919), Solymossy Sándor (1918–1935), Bátky Zsigmond (1920–1935), Györffy István (1935–1939), Madarassy László (1935–1936), Németh Gyula (1940–1941), Szabó Kálmán (1941–1943), Domanovszky György (1944–1946), Tálasi István (1944–1946, 1954–1956, közben ügyvezető alelnök, 1958–1979), Lajtha László (1946–1949), Vargha László (1949–1950, 1964–1967), Gunda Béla (1955–1964, 1967–1982), Bálint Sándor (1964–1967), Dömötör Tekla (1973–1982), Hoffmann Tamás (1973–1982), Vargyas Lajos (1973–1976, 1979–1982), Balassa Iván (1979–1982), Kurucz Albert (1979–1982), Ujváry Zoltán (1979–1982, 1985–), Andrásfalvy Bertalan (1982–1988), Kodolányi János (1982–), Selmeczi Kovács Attila (1988–)

Főtitkárok

Vikár Béla (1896–1897), Sebestyén Gyula (1897–1911), Solymossy Sándor (1911–1914), Bán Aladár (1914–1919), Madarassy László (1920–1935), Bartucz Lajos (1935–1936), Szendrey Ákos (1941–1944), Vargha László (1944–1949), Vajda László (1949–1951), Vargyas Lajos (1951–1952), Manga János (1952–1954), Domanovszky György (1954–1955), Bodrogi Tibor (1955–1961), Kodolányi János (1961–1964), Katona Imre (1964–1967), Földes László (1967–1973), Hofer Tamás (1973–1975), Andrásfalvy Bertalan (1975–1982), Paládi-Kovács Attila (1982–1988), Szilágyi Miklós (1988–)

Titkárok

Herrmann Antal (1889–1892, 1896–1906), Réthy László (1892), Vikár Béla (1892–1895), Katona Lajos (1895–1896), Ernyei József (1907–1908), Solymossy Sándor (1908–1911), Bán Aladár (1911–1914), Madarassy László (1915–1919), Schmidt Tibolt (1920), Bartucz Lajos (1923–1935), Szendrey Ákos (1935–1938), Gunda Béla (1938–1943), Márkus Mihály (1943–1946), Balassa Iván (1946–1950), Vincze István (1951–1952, 1955–1958), Katona Imre (1952), Szolnok Lajos (1951–1952, 1955–1958), Takács Lajos (1952–1953), Csermák Géza (1952–1955), Kodolányi János (1958–1961), Földes

László (1958–1961), Papp József (1961–1964), Istvánovits Márton (1961–1964), Füzes Endre (1964–1970), Kecskés Péter (1970–1976), Kisbán Eszter (1973–1976), Gráfik Imre (1976–1979), Selmeczi Kovács Attila (1979–1982), Ikvai Nándor (1982–1985), Balázs Géza (1985–) Vargyas Gábor (1985–1988), Barna Gábor (1988–), Mohay Tamás (1988–)

Pénztárosok

Borovszky Samu (1889–1893), Tóth Árpád (1893–1894), Zolnai Gyula (1894–1899), Feichtinger Győző (1899–1908), Kövecsesi Dancs Árpád (1908–1922), Puchász K. Tibor (1922–1936), Tagán Galimdzsán (1936–1944), Márkus Mihály (1946–1947), Kodolányi János (1947–1949), Barabás Jenő (1949–1951), K. Kovács Péter (1951–1955), Katona Imre (1955–1958), Hegyi Imre (1958–1961), Erdélyi Zoltán (1961–1964), Tarnay Margit (1964–1967), Csalog Zsolt (1967–1969), Kara Tiborné (1969–1970), Füzes Endre (1970–)

Az Ethnographia szerkesztői

Réthy László (1890), Herrmann Antal, Katona Lajos (1891), Herrmann Antal, Jankó János, Katona Lajos, Réthy László (1892), Herrmann Antal, Jankó János, Munkácsi Bernát (1893), Munkácsi Bernát (1894–1897), Munkácsi Bernát és Sebestyén Gyula (1898–1910) Sebestyén Gyula (1911–1919), Solymossy Sándor (1920–1922, 1926–1930), Solymossy Sándor és Madarassy László (1923–1925, 1931–1934), Györffy István (1935–1939), Gunda Béla (1940–1944), Fél Edit (1944–1948), főszerkesztő: Ortutay Gyula, szerkesztő: Balassa Iván (az utóbbi 1951-ben Katona Imrével együtt) (1949–1956), K. Kovács László (1957–1971), Földes László (1972–1975), Hofer Tamás (1975–)

A Néprajzi Hírek szerkesztői

Kecskés Péter (1972–1974), Szemerkenyi Ágnes (1974–1975), Szemerkenyi Ágnes és Tárkány Szücs Ernő (1976–1978), Gráfik Imre és Selmeczi Kovács Attila (1979–1982), Selmeczi Kovács Attila (1982–)

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG 1988. JÚNIUS 1-JÉN MEGVÁLASZTOTT
TISZTIKARA ÉS VÁLASZTMÁNYA

Összeállította: Kara Tiborné

Elnök

BALASSA IVÁN

Alelnökök

KODOLÁNYI JÁNOS
SELMECZI-KOVÁCS ATTILA
UJVÁRY ZOLTÁN

Főtitkár

SZILÁGYI MIKLÓS

Titkárok

BARNA GÁBOR
MOHAY TAMÁS

Számvizsgáló bizottság

BODÓ SÁNDOR
BELLON TIBOR
GYÖRGYI ERZSÉBET

Pénztáros

FÜZES ENDRE

SAKOSZTÁLYOK

Anyagi Kultúra Szakosztály elnöke: K. Csilléry Klára
titkárok: Kocsis Gyula és Hála József

Ethnographica Pannonica elnöke: Andrásfalvy Bertalan
titkárok: Lukács László és Gráfik Imre
Etnológiai Szakosztály elnöke: Boglár Lajos
titkárok: Kézdi Nagy Géza és Borsányi László
Film- és Fényképészeti Szakosztály elnöke: Hoppál Mihály
titkárok: Tari János és Szuhay Péter
Folklór Szakosztály elnöke: Voigt Vilmos
titkárok: Küllös Imola és Tátrai Zsuzsanna
Nemzetiségi Szakosztály elnöke: Eperjessy Ernő
titkárok: Gyivicsán Anna és Kiss Mária
Népzenei és Néptánc Szakosztály elnöke: Sárosi Bálint
titkárok: Pesovár Ernő és Felföldi László
Önkéntes Gyűjtő Szakosztály elnöke: Morvay Péter
titkárok: Halász Péter és Viga Gyula
Társadalomnéprajzi Szakosztály elnöke: Szabó László
titkárok: Jávor Katalin és Szabó Piroska

VÁLASZTMÁNYI TAGOK

Barabás Jenő, Bárh János, Bellon Tibor, Bodó Sándor, Dankó Imre, Domonkos Ottó, Fejős Zoltán, Ferenczy Imre, Györgyi Erzsébet, Hofer Tamás, Juhász Antal, Kecskés Péter, Kisbán Eszter, Kósa László, Kresz Mária, Kriza Ildikó, Kunt Ernő, Lackovits Emőke, Molnár Mária, Nagy Ilona, Niedermüller Péter, Paládi-Kovács Attila, Sárkány Mihály, Szabodfalvi József

PÓTTAGOK

Balassa M. Iván, Filep Antal, Forrai Ibolya, Novák László, Sándor Ildikó

Szervező titkár: BALÁZS GÉZA

Ügyintéző: KARA TIBORNÉ

A Magyar Néprajzi Társaság belföldi TISZTELETI TAGJAI

Bakó Ferenc, Balogh István, Benda Kálmán, Benkő Loránd, Domokos Pál Péter, Gunda Béla, Györffy György, Harmatta János, Imre Samu, Kerékyártó Adrién, Kovács Ágnes, K. Kovács László, Köpeczi Béla, László Gyula, Lükő Gábor, Morvay Péter, Rajeczky Benjamin, Sándor István, Újszászy Kálmán, Vargyas Lajos

A Magyar Néprajzi Társaság belföldi
ÉRDEMES TAGJAI

Bellon Tibor, Bodó Sándor, Domonkos Ottó, Gyivicsán Anna, Juhász Antal, Kerecsényi Edit, Katona Imre, Péter László, Szabó László, Szilágyi Miklós, Timaffy László

A Magyar Néprajzi Társaság külföldi
TISZTELETI TAGJAI

ÁG Tibor Csehszlovákia, ANTILA, V. Finnország, ARENSBERG, C. M. USA, BAUSINGER, H. NSzK, BERG, Gösta, Svédország, BRINGÉUS, N. A. Svédország, BROMLEJ, J. V. Szovjetunió, CSISZTOV, K. V. Szovjetunió, FARAGÓ József Románia, FENTON A. Nagy-Britannia, GAÁL Károly Ausztria, GAVAZZI, Milovan Jugoszlávia, GEBHARD, T. NSzK, HIRSCHBERG, W. Ausztria, HONKO, Lauri Finnország, IMREH István Románia, JACOBET, W. NDK, JAGAMAS János Románia, JOHNOVA, Helena Csehszlovákia, KALLÓS Zoltán Románia, KÓS Károly Románia, KUSNYER, P. I. Szovjetunió, KAUUKONEN, V. Finnország, KAUUKONEN, T. I. Finnország, KUUSI, Matti Finnország, MÁRKUŠ, Michal Csehszlovákia, MJARTAN, Ján Csehszlovákia, MELETYINSZKIJ, E. M. Szovjetunió, NAGY Jenő Románia, NAGY Olga, Románia, NOVAK, Vilko Jugoszlávia, PENAVIN Olga Jugoszlávia, PETRESCU, P. Románia, POP, Mihai Románia, STEENSBERG, A. Dánia, SZABÓ Mátyás Svédország, SZENTIMREI Judit Románia, TALVE, Ilmar Finnország, TAX, Sol USA, VIRES, A. Szovjetunió, VERESS Sándor Svájc, VULCANESCU, R. Románia, WEBER-KELLERMANN, I. NSzK, WEINHOLD, R. NDK, WIEGELMANN, G. NSzK

A Magyar Néprajzi Társaság külföldi
LEVELEZŐ TAGJAI

AKCORIN, V. A. Szovjetunió, AUKIA, M. Finnország, BEITL, Klaus Ausztria, BOTIK, Ján Csehszlovákia, GAZDA Klára Románia, FROLEC, Vacláv Csehszlovákia, HEIKINMÄKI, M. L. Finnország, JUNG Károly Jugoszlávia, LEHTINEN Ildikó Finnország, MÉRYNÉ TÓTH Margit Csehszlovákia, MIKUSEV, A. K. Szovjetunió, PATAKI András Jugoszlávia, RITHMAN, Augusztin Dunja Jugoszlávia, SZOKOLOVA, Z. P. Szovjetunió, TAKÁCS András Csehszlovákia, TYERJOSKIN, Ny. I. Szovjetunió, VLADIKIN, V. E. Szovjetunió, VUORISTO, Osmo Finnország

Az 1970-ben alapított GYORFFY ISTVÁN EMLÉKÉREM-mel
a következőket tüntette ki a Társaság:

† Ortutay Gyula	1970	† Takács Lajos	1980
† Tálasi István	1970	† Szabó T. Attila	1981
† Christo Vakarelski	1971	Barabás Jenő	1981
Gunda Béla	1971	Kós Károly	1982
† Diószegi Vilmos	1972	Szolnoky Lajos	1982
† Kustaa Vilks	1972	Andrásfalvy Bertalan	1983
† Szűcs Sándor	1973	Bakó Ferenc	1983
Milovan Gavazzi	1974	K. Csilléry Klára	1984
† Bálint Sándor	1974	Kodolányi János	1984
† Dömötör Tekla	1975	Kresz Mária	1985
Vargyas Lajos	1975	Szabadfalvi József	1985
Balassa Iván	1977	† Fél Edit	1986
Balogh István	1977	Domonkos Ottó	1987
† Vajkai Aurél	1977	Paládi-Kovács Attila	1987
† Vargha László	1978	Dankó Imre	1988
Domokos Pál Péter	1979	Hofer Tamás	1988

Az 1981-ben alapított ORTUTAY GYULA EMLÉKÉREM-mel
a következőket tüntette ki a Társaság:

† Bálint Sándor (post mortem)	1981	Faragó József	1984
† Martin György	1981	† Dömötör Tekla	1987
Tárkány Szűcs Ernő	1981	Katona Imre	1987
† Bodrogi Tibor	1984	Bakó Ferenc	1987
Ujváry Zoltán	1984		

Az 1985-ben alapított TÁJKUTATÓ DÍJ-jal
a következőket tüntette ki a Társaság:

Bellon Tibor	1985
Dankó Imre	1987
Dankó Éva	1987

Az 1970-ben alapított JANKÓ JÁNOS DÍJ-jal
a következőket tüntette ki a Társaság:

Kriza Ildikó	1970	Novák László	1980
Paládi-Kovács Attila	1970	Barna Gábor	1981
† Bárdosi János	1971	Kunt Ernő	1982
Pócs Éva	1971	Lukács László	1983
Juhász Antal	1972	Kocsis Gyula	1984
Hoppál Mihály	1972	Vargyas Gábor	1984
Kósa László	1973	Viga Gyula	1985
Sárkány Mihály	1974	Fejős Zoltán	1986
Zsigmond Gábor	1975	Örsi Julianna	1986
Ecsedy Csaba	1976	Niedermüller Péter	1987
Dám László	1977	Bereczky Ibolya	1987
Knézy Judit	1977	Liszka József	1988
Bárth János	1978	Sztrinkó István	1988
Gráfik Imre	1979		

A legkiválóbb önkéntes gyűjtők kitüntetésére
1966-ban alapított SEBESTYÉN GYULA EMLÉKÉRMET
a következő gyűjtők vették át:

1966

Barsi Ernő Győr, † Dorogi Márton Püspökladány, † Nagy Czirok László Kis-
kunhalas, Szabó Lajos Taktaszada, Timaffy László Győr

1967

† Csaba József Csákánydoroszló, † Gáspár S. Antal Halásztelek, † Gombás
András Tiszavasvári, † Papp Imre Szentcsanak, Galuska Imre Kesznyéten, Márton
László Békés, Sebestyén Ádám Kakas

1968

† Zöldy Pál Bácsstopolya, Nagy Géza Karcsa, Várkonyi Imre Kaposvár

1971

† Szűcs István Vajdác, Papp Zoltán Sándor Budapest, Morvay Péter
Budapest, † Németh Olivér Szeged

1973

Fehér Zoltán Bácskány, † Hagymásy Sándor Mezőtúr, Báldy Flóra Baja

1977. június 31-én

1977

Molnár Ambrus Hajdúhadház, † Szabó József Bük, Szentí Tibor Hódmező-
vásárhely, Nemcsik Pál Borsodnádásd

1979

Dobosy László Ózd, Máday Gyula Miskolc, Madar Ilona Budapest, Túri
Róbert Tata

1981

Bosnyák Sándor Budapest, Dedinszky Gyula Békéscsaba, Hidvégi Lajos
Cegléd, Koppány János Tótkomlós, Makra Sándor Budapest

1983

Sándor Mihályné Szentendre, Hintalan László Gödöllő, Kóka Rozália Érd

1985

Gelencsér József Székesfehérvár, Hentz Lajos Mezőberény, Duka János
Budapest, Lábadi Károly Laskó

1987

Tamás Károlyné Szentgál, Siska József Szirmabesenő

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TAGJAI

1988. december 31-én

- Achs Károlyné, Debrecen (1978)
 Ács Anna, Veszprém (1979)
 Ács Péter, Budapest (1978)
 Adorján Imréné, Kecskemét (1971)
 Agüero Irma, Budapest (1975)
 Alföldi Albert, Hajós (1976)
 Andorka Rudolf, Budapest (1974)
 Andrásfalvy Bertalan, Pécs (1951)
 Angyal József, Budapest (1986)
 Annus József, Szeged (1974)
 Antal Károly, Szécsény (1971)
 Antal László, Budapest (1978)
 Antoni Judit, Tata (1980)
 Apjokné Juhász Aranka, Budapest (1973)
 Árokszállási Éva, Budapest (1985)
 Asztalos Árpádné, Debrecen (1985)
 Asztalos Ferencné, Maroslele (1976)
 Attányi Károlyné, Budapest (1970)
 Babulka Péter, Budapest (1985)
 Bajnok József, Budapest (1976)
 Bajtai Mária, Kecskemét (1984)
 Bakó Ferenc, Eger (1948)
 Bakos Lászlóné, Gyöngyös (1981)
 Baksa Brigitta, Gyömrő (1985)
 Baksy Rezső, Onga (1986)
 Baksy Rezsőné, Onga (1986)
 Balassa Iván, Budapest (1944)
 Balassa M. Iván, Szentendre (1968)
 Balázs Géza, Budapest (1982)
 Balázs Gusztáv, Nyíregyháza (1981)
 Balázs György, Szentendre (1973)
 Balázs Tibor, Budapest (1985)
 Bálint István, Budapest (1983)
 Balla Tibor, Debrecen (1977)
 Balogh Balázs, Budapest (1985)
 Balogh István, Debrecen (1936)
 Balogh Jánosné Horváth Terézia, Budapest (1959)
 Balogh József, Tarnaörs (1973)
 Balogh László, Budapest (1970)
 Balogh László, Rohod (1973)
 Balogh László, Budapest (1974)
 Bánszky Pál, Kecskemét (1973)
 Barabás Jenő, Budapest (1947)
 Barati Antónia, Budapest (1986)
 Barbalics Imre, Vasvár (1971)
 Bárkányi Ildikó, Szeged (1978)
 Barna Gábor, Budapest (1971)
 Barsi Ernő, Győr (1977)
 Barsi Hajna, Győr (1977)
 Bartha Elek, Debrecen (1982)
 Bárány János, Kalocsa (1968)
 Bartos Tibor, Budapest (1971)
 Batári Ferenc, Budapest (1974)
 Báthory János, Budapest (1979)

- H. Bathó Edit, Jászberény (1979)
 Beck Zoltán, Orosháza (1972)
 Bede Béla, Budapest (1985)
 Begovác Rózsa, Pécs (1977)
 Beke Mária, Budapest (1976)
 Békés Lajos, Pécs (1987)
 Béldi Ferencné, Sopron (1974)
 Belényesy Márta, Budapest (1954)
 D. Bell Péter, Amerikai Egyesült Államok (1976)
 Bellon Tibor, Karcag (1970)
 Belniák Katalin, Budapest (1983)
 Bencsik János, Tokaj (1958)
 Benda Kálmán, Budapest (1987)
 Bene Zsuzsanna, Budapest (1950)
 Benedek Katalin, Budapest (1979)
 Benedek László, Berettyóújfalu (1952)
 Benkő Loránd, Budapest (1988)
 Berecz András, Budapest (1983)
 Bereczki Imre, Dévaványa (1942)
 Bereczkyné Máthé Judit, Budapest (1976)
 Béres András, Debrecen (1950)
 Béres Endre, Nyíregyháza (1985)
 Béres Ferenc, Budapest (1980)
 Béres Mária, Szolnok (1988)
 Béresné Báder Katalin, Bicske (1974)
 Beretz Julie, Amerikai Egyesült Államok (1978)
 Bereznai Zsuzsanna, Eger (1984)
 Bergics Lajos, Pécs (1980)
 Berke Júlia, Budapest (1985)
 Bernát László, Budapest (1976)
 Berza László, Budapest (1971)
 Bezdán Sándor, Szeged (1975)
 Biernaczky Szilárd, Budapest (1976)
 Bihari Anna, Német Szövetségi Köztársaság (1971)
 Birinyi József, Budapest (1973)
 Biró Árpádné, Budapest (1973)
 Biró Ferencné, Budapest (1980)
 Biró Friderika, Budapest (1972)
 Biróné Tóth Irén, Budapest (1983)
 Bisztray Ádám, Budapest (1972)
 Bódi Zsuzsa, Budapest (1984)
 Bodnár Mónika, Putnok (1981)
 Bodnár Zsuzsanna, Nyíregyháza-Sóstógyógyfürdő (1983)
 Bodó Sándor, Eger (1970)
 Bodonyi Valéria, Szentendre (1978)
 Bodor Géza, Kiskunhalas (1974)
 Boglár Lajos, Budapest (1950)
 Bognár András, Kecskemét (1985)
 Bollobás Enikő, Budapest (1982)
 Bolykiné Fogarasi Klára, Diósd (1984)
 Borbély Anikó, Veszprém (1988)
 Borbély Jolán, Budapest (1952)
 Bordás Attila, Jugoszlávia (1986)
 Borosné Pavlics Irén, Budapest (1986)
 Boross Marietta, Budapest (1948)
 Borsányi László, Budapest (1975)
 Borsodi Ferencné, Szentés (1971)
 Borsos Józsefné Irányi Lujza, Budapest (1945)
 Borsos Béláné, Budapest (1974)
 Borza Lucia, Budapest (1988)
 Bosnyák Sándor, Budapest (1962)
 Bődi Erzsébet, Debrecen (1971)
 Bracháné Kapcár Rozália, Marcali (1971)
 Breinerné Varga Ildikó, Budapest (1973)
 Breznovits László, Budapest (1973)
 Buday Endre, Csehszlovákia (1980)
 Burján István, Jugoszlávia (1981)
 Burgyán Miklós, Budapest (1971)

- Buza János, Budapest (1979)
 Chabrecsek Andrásné,
 Nagybánhegyes (1974)
 Chikány Béláné, Budapest (1972)
 Czakó Klára, Budapest (1977)
 Czenthe Zoltán, Budapest (1979)
 Czikkollay Gyuláné, Budapest
 (1973)
 Čomajová, Olga, Csehszlovákia
 (1977)
 Czövek Judit, Budapest (1983)
 Csaba Attila, Budapest (1985)
 Csajka Péter, Budapest (1975)
 Csáky Károly, Csehszlovákia (1979)
 Csallány Géza, Eger (1973)
 Csánky Zsuzsa, Budapest (1972)
 Csapóné Tábori Hajnalka,
 Debrecen (1974)
 Csapó Zoltán, Budapest (1974)
 Csató Endre, Tokaj (1975)
 Cseri Miklós, Szentendre (1982)
 Cservenka Ferenc, Budapest (1973)
 Csete Lajos, Markotabödöge (1980)
 Csetényi Mihályné, Csépa (1979)
 Csikós Magdolna, Budapest (1974)
 K. Csilléry Klára, Budapest (1947)
 Csiszár Mária, Románia (1986)
 Csiszárné Deli Edit,
 Hajdúböszörmény (1982)
 Csiszek Gabriella, Budapest
 (1986)
 Csizmadia Márta, Gyula (1987)
 Csobai Lászlóné, Békéscsaba
 (1986)
 Csoma Zsigmond, Budapest (1976)
 Csoóri Sándor, Budapest (1974)
 Csorba Csaba, Miskolc (1972)
 Csorba Judit, Budapest (1986)
 Csordás István, Hódmezővásárhely
 (1968)
 Csókás Ferenc, Csehszlovákia
 (1979)
 Csökmei Márta, Budapest (1978)
 Csőri István, Megyaszó (1986)
 Csukás Irén, Budapest (1952)
 Csukovits Anita, Vác (1983)
 Csupor István, Budapest (1984)
 Dám László, Nyírbátor (1971)
 Dámné Rácz Magdolna,
 Nyírbátor (1981)
 Dankó Erika, Debrecen (1985)
 Dankó Éva, Debrecen (1985)
 Dankó Imre, Debrecen (1951)
 Danterné Tóth Izabella,
 Csehszlovákia (1975)
 Deákné Füvessy Anikó,
 Tiszafüred (1972)
 Deák Krisztina, Budapest
 (1987)
 Deáky Zita, Budapest (1986)
 Dégh Linda, Amerikai Egyesült
 Államok (1937)
 Dénes Gyuláné, Sopron (1971)
 Dénes Imre, Budapest (1982)
 Deutsch József, Budapest (1985)
 Dévai János, Budapest (1985)
 Dévai Jánosné, Budapest (1985)
 Diószegi Zsuzsa, Budapest (1971)
 Dienes Erzsébet, Szolnok (1971)
 Dobó Márta, Budapest (1984)
 Dobos Ilona, Budapest (1962)
 Dobos László, Budapest (1976)
 Dobosy László, Ózd (1979)
 Dobrossy István, Miskolc (1970)
 Domonkos Ottó, Sopron (1947)
 Domokos Mária, Budapest (1981)
 Domokos Pál Péter, Budapest
 (1952)
 Domokos Péter, Budapest (1972)
 Dornbach Mária, Budapest (1985)

- Dömötör Ákos, Budapest (1970)
 Draviczy Imre, Hajdúnánás (1988)
 Dudás Lajos, Csongrád (1984)
 Dudás László, Vác (1966)
 Duray Aladár, Budapest (1985)
 Ecsedy Csaba, Budapest (1971)
 Égető Melinda, Budapest (1965)
 El-Adly Saber, Budapest (1985)
 Elek Margit, Budapest (1972)
 Enyedi Antalné, Öcsöd (1984)
 Eperjessy Ernő, Budapest (1963)
 Erdei Ferencné Majláth Jolán,
 Budapest (1938)
 Erdélyi Béla, Budapest (1976)
 Erdélyi István, Budapest (1951)
 Erdélyi Péter, Budapest (1980)
 Erdélyi Zoltán, Budapest (1952)
 Éri Péter, Budapest (1988)
 Erdész Judit Mária, Eger (1985)
 Erdész Sándor, Nyíregyháza (1953)
 Erdős Klára, Budapest (1973)
 Erőss László, Budapest (1955)
 Érdi Nóra, Német Szövetségi
 Köztársaság (1986)
 Éry Kinga, Budapest (1983)
 Eszenyiné Borbély Mária,
 Debrecen (1985)
 Fábrián Margit, Érd (1968)
 Facskó Zsuzsanna, Szeged (1985)
 Faggyas István, Ózd (1975)
 Faltisz Jánosné, Pécs (1968)
 Falvy Zoltánné, Budapest (1974)
 Faragó Jánosné, Jászárokszállás
 (1977)
 Faragó Laura, Budapest (1972)
 Faragó Tamás, Budapest (1976)
 Farkas Ferenc, Hódmezővásárhely,
 (1971)
 Farkas József, Mátészalka (1985)
 Farkas Veronika, Csehszlovákia
 (1977)
 Fatuska János, Tata (1974)
 Fazekas István, Kiskunfélegyháza
 (1974)
 Fazekas Mihály, Karcag (1987)
 Fazekas Pálné, Budapest (1974)
 Fehér Anikó, Budapest (1980)
 Fehér Gyula, Budapest (1938)
 Fehér Zoltán, Bács (1952)
 Fehérváryné Nagy Magda,
 Csehszlovákia (1983)
 Fejér Gábor, Makó (1985)
 Fejes Katalin, Bodony (1986)
 Fejős Zoltán, Budapest (1976)
 Fekete Aladárné, Budapest (1972)
 Fekete István, Nagykőrös (1971)
 Fekete János, Kiskunfélegyháza
 (1979)
 Fekete József, Nyírlugos (1979)
 Felföldi László, Budapest (1974)
 Fenyvesi László, Budapest (1973)
 Fenyvesi Mária, Szolnok (1984)
 Ferenczi Imre, Szeged (1952)
 Filep Antal, Budapest (1959)
 Flórián Mária, Budapest (1968)
 Fodor Ferenc, Szeged (1986)
 Fodor István, Budapest (1968)
 Forrai Ibolya, Budapest (1968)
 Földesi Béla, Debrecen (1975)
 Földesi Gabriella, Tamási (1986)
 Földyné Virány Judit, Budapest
 (1945)
 Förgeteg Katalin, Budapest (1973)
 Főzy Vilma, Budapest (1974)
 Fráter Józsefné, Sárospatak (1974)
 Frankovics György, Pécs (1985)
 Fuszek Csilla, Budapest (1985)
 Futó Katalin, Nagykőrös (1974)

- Futó Lászlóné, Székesfehérvár (1978)
- Fügedi Márta, Miskolc (1971)
- Fülemile Ágnes, Budapest (1986)
- Fülöp Ágnes, Budapest (1985)
- Fülöp Ilona, Csehszlovákia (1973)
- Fülöp Lajos, Budapest (1980)
- Für Lajos, Budapest (1964)
- Fürész Gyula, Iváncsa (1980)
- Füssy Nagy Géza, Budapest (1969)
- Füzér Béláné, Miskolc (1974)
- Füzes Endre, Budapest (1959)
- Gábor Anna, Budapest (1982)
- Gáborján Alice, Budapest (1974)
- Gácsi Miklós, Budapest (1976)
- Gágyor Béda, Budapest (1986)
- Galuska Imre, Kesznyéten (1974)
- Galuska Imréné, Kesznyéten (1974)
- Gál Ida, Csehszlovákia (1976)
- Gál Miklós, Komló (1975)
- Gáll Éva, Kaposvár (1986)
- Gál Zsuzsa, Amerikai Egyesült Államok (1984)
- Gát László, Csongrád (1984)
- Gazda László, Debrecen (1985)
- Gelencsér József, Székesfehérvár (1978)
- Gelencsér Mihály, Pécs (1977)
- Gelencsér Sándor, Dombóvár (1973)
- Gémes Balázs, Szekszárd (1964)
- Gergely István, Debrecen (1985)
- Gergely Katalin, Budapest (1975)
- Gergely Viktória, Debrecen (1985)
- Gerzanics Magdolna, Tatabánya (1973)
- Gesztesi Erzsébet, Budapest (1979)
- Gilyén Nándor, Budapest (1977)
- Glózer László, Budapest (1972)
- Göllner Aurélné, Szentendre (1985)
- Görög Veronika, Franciaország (1979)
- Gráfik Imre, Szombathely (1971)
- Grallert Izabella, Budapest (1970)
- Greguss Imre, Budapest (1974)
- Grin Igor, Békéscsaba (1973)
- Grynaeus Tamás, Budapest (1985)
- Gulácsi Zsuzsanna, Debrecen (1985)
- Gulyás János, Budapest (1976)
- Gunda Béla, Debrecen (1932)
- Gunst Péter, Budapest (1962)
- Gyarmati János, Budapest (1984)
- Gyenis Gyula, Budapest (1966)
- Gyepes István, Pomáz (1975)
- Gyivicsán Anna, Budapest (1982)
- Győrfi Imréné, Budapest (1970)
- Györffy György, Budapest (1939)
- György Károly, Budapest (1979)
- Györgyi Erzsébet, Budapest (1959)
- Györgyi Gézáné, Budapest (1979)
- Gyurák János, Budapest (1979)
- Gyuricza Mihály, Szigetszentmiklós (1972)
- Hajda György Zsigmond, Budapest (1971)
- Hajdú Attila, Budapest (1972)
- Hajdú Mihály, Budapest (1965)
- Hajdú Natália Lilla, Orosháza (1986)
- Hajdú Péter, Budapest (1949)
- Hajdúné Csakajda Ildikó, Hódmezővásárhely (1986)
- Halabuk József, Budapest (1973)
- Hála József, Budapest (1978)
- Halász Péter, Budapest (1963)
- Halmos István, Budapest (1951)
- Halmy Miklós, Budapest (1972)
- Hankóczi Gyula, Mezőkövesd (1981)

- Harmath Lajosné, Hajós (1974)
Harmatta János, Budapest (1951)
Havas Gáborné Bede Piroska, Budapest (1947)
Heckenastné Veres Éva, Budapest (1949)
Hegyi Imre, Sopron (1940)
Helmeczy József, Csehszlovákia (1986)
Herczegh Mária, Debrecen (1985)
Herczeg Mihály, Hódmezővásárhely (1974)
Herényi István, Budapest (1975)
Herli Éva, Buzsák (1985)
Hetves Józsefné, Százhalombatta (1985)
Hidvégi Lajos, Cegléd (1985)
Hintalan László, Gödöllő (1978)
Hlaváts Elinor, Budapest (1945)
Hocópán Sándor, Gyula (1975)
Hofer Tamás, Budapest (1954)
Hoffmann Tamás, Budapest (1950)
Holló László, Budapest (1971)
Hollós Marida, Franciaország (1979)
Hompó Éva, Budaörs (1985)
Hoppál Mihály, Budapest (1966)
Horn Katalin, Svájc (1984)
Horányi László, Debrecen (1985)
Horsa Zsuzsanna, Komárom (1981)
Horváth Barnabás, Sajószentpéter (1973)
Horváth Győző, Farád (1973)
Horváth Gyula, Nagykanizsa (1985)
Horváth Iván, Gyömrő (1976)
Horváth László, Budapest (1979)
Horváth Sándor, Szombathely (1978)
Horváth Tibor, Budapest (1980)
Horváthné Berlák Irén, Hidas (1972)
Horváthné Csukás Györgyi, Budapest (1971)
Horváthné Perge Valéria, Budapest (1972)
Hubai Gyöngyi, Miskolc (1972)
Hubert Gabriella, Budapest (1981)
Hudák Ilona, Budapest (1977)
Huley Alfréd, Bócsa (1971)
Huley Alfrédné, Kiskőrös (1984)
Ignác Anna, Budapest (1976)
Ignác Mária, Szolnok (1984)
Ikvainé Sándor Ildikó, Szentendre (1970)
Ilia Mihály, Szeged (1974)
Imre Samu, Budapest (1986)
Illés Gabriella, Budapest (1986)
István Erzsébet, Budapest (1962)
Istvánovits Márton, Budapest (1967)
Ivanics Istvánné, Bodajk (1988)
Jáger Attila, Miskolc (1979)
Jakab Csongor, Budapest (1972)
Jambrich Kázmér, Pécs (1946)
Janó Ákos, Sárospatak (1950)
Jánosi Erika, Zagyvarékas (1984)
Janovics Éva, Izsák (1981)
Járai Judit, Budapest (1985)
Jordan Christobah, Spanyolország (1983)
Jókai Mária, Csehszlovákia (1979)
Juhász Antal, Szeged (1960)
Juhász Ildikó, Budapest (1986)
Juhász János, Budapest (1968)
Juhász Judit, Debrecen (1985)
Jung Károly, Jugoszlávia (1978)
Kacs Már Krisztina, Tápiószele (1985)

- Kadnár Orsolya, Budapest (1984)
 Kakuk Mátyás, Budakeszi (1964)
 Káldy Mária, Budapest (1974)
 Kállay István, Budapest (1961)
 Kálmán Gabriella, Budapest (1981)
 Kambe Takenori, Japán (1978)
 Kálmán Lajos, Kecskemét (1963)
 Kameniczky Istvánné, Budapest, (1971)
 Kant Judit, Budapest (1972)
 Kaposi Edit, Budapest (1953)
 Kaposvári Gyula, Szolnok (1955)
 Kapros Márta, Balassagyarmat (1968)
 Karacs Zsigmond, Budapest (1981)
 Karácsony Zoltán, Budapest, (1983)
 Kara Tiborné, Budapest (1968)
 Karay Zsófia, Budapest (1977)
 Karsai Ervin, Budapest (1987)
 Karig Sára, Budapest (1960)
 Karsai Gyöngyi, Budapest (1984)
 Kása Endréné, Budapest (1978)
 Kasó Katalin, Budapest (1971)
 Katona Edit, Budapest (1981)
 Katona Imre, Budapest (1948)
 Katona-Apte Judit, Amerikai Egyesült Államok (1980)
 Katona Lászlóné, Budapest (1979)
 Katona Magda, Budapest (1984)
 Kecskés Péter, Budapest (1967)
 Kékesi Béla, Alsónémedi (1969)
 Kelemen András, Budapest (1973)
 Kelemen Ferenc, Hollókő (1963)
 Kelényi Lászlóné, Dunaegyháza (1973)
 Kenéz Győzőné, Budapest (1970)
 Kereskényi Edit, Nagykanizsa (1950)
 Kerekes Sándor, Vecsés (1972)
 Kereskényi Miklós, Gyula (1984)
 Keresztesi Júlia, Budapest (1983)
 Kerezsi Ágnes, Budapest (1979)
 Kertész Nóra, Budapest (1988)
 Kerülő Tünde, Budapest (1987)
 Keszei Sándor, Letenye (1974)
 Késmárki Julianna, Baja (1980)
 Keszei Sándorné, Letenye (1974)
 Keszler Mária, Budapest (1974)
 Kéthely Anna, Budapest (1983)
 Kézdi Nagy Géza, Budapest (1984)
 Király György, Kerepestarcsa (1980)
 Kiripolszky Károly, Debrecen (1983)
 Kisari Sándorné, Székesfehérvár (1984)
 Kisbán Eszter,, Budapest (1960)
 Kishegyi Viktor, Baja (1986)
 Kiss Etelka, Nagydorog (1971)
 Kiss Éva Anna, Százhalombatta (1984)
 N. Kiss Irén, Solt (1973)
 Kiss Júlia, Budapest (1978)
 Kiss Károly, Budapest (1974)
 Kiss Klára, Budapest (1979)
 Kiss Mária, Budapest (1970)
 R. Kiss Sándorné, Tompa (1973)
 Kiss Tamás, Budapest (1974)
 Kissné Patai Mária, Tiszakécske (1970)
 Klimes Szmik Katalin, Budapest (1978)
 Knézy Judit, Budapest (1964)
 Kocsis Aranka, Csehszlovákia (1977)
 Kocsis Gyula, Cegléd (1973)

- Kocsisné Nagy Varga Vera,
Cegléd (1985)
- Kócziánné Szentpéteri Erzsébet,
Budapest (1964)
- Kodolányi János, Budapest (1941)
- Kohlprath, Günter, Ausztria (1977)
- Kóka Rozália, Erd (1968)
- Koltai Lászlóné, Budapest (1976)
- Komán Andorné, Budapest (1978)
- Komoly Pál, Szeged (1988)
- Kcoppány János, Tótkomlós (1966)
- Korkes Zsuzsanna, Budapest
(1978)
- Korniss Péter, Budapest (1985)
- Korompay Bertalan, Budapest
(1934)
- Korompai Gáborné, Debrecen
(1973)
- Kósa László, Budapest (1965)
- Kosztér Józsefné, Zamárdi (1974)
- Kóthy Judit, Budapest (1976)
- Kóti Edit Marietta, Komádi (1985)
- Kotics József, Debrecen (1985)
- Kottmayer Tibor, Budapest (1983)
- Kovacev Olga, Jugoszlávia (1984)
- Kovács András, Szeged (1975)
- Kovács Ágnes, Budapest (1940)
- Kovács Ákos, Budapest (1972)
- Kovács Emese, Budapest (1965)
- Kovács Gerzson Péter, Budaörs
(1984)
- Kovács Géza, Békéscsaba (1985)
- Kovács Győzőné, Budapest (1975)
- Kovács István, Csehszlovákia,
(1982)
- Kovács József, Budaörs (1964)
- Kovács József, Budapest (1972)
- Kovács Katalin, Budapest (1976)
- Kovács Károly, Poroszló (1979)
- E. Kovács László, Gömörzöllős
(1971)
- K. Kovács László, Budapest (1936)
- Kovács Tamás, Budapest (1973)
- Kovács Nóra, Budapest (1986)
- Kovács Zoltán, Budapest (1956)
- Kovácsnai Józsefné, Budapest
(1979)
- Kozma Gábor, Budapest (1986)
- Köpeczi Béla, Budapest (1985)
- Körmendi Géza, Tata (1963)
- Krajczár Károly, Szombathely
(1986)
- Krausz György, Komló (1976)
- Kriskóné Dávid Mária, Kecskemét
(1988)
- Kresz Mária, Budapest (1940)
- Kristóf Ildikó, Budapest (1984)
- Kriston Vizi József, Kecskemét
(1979)
- Kriza Ildikó, Budapest (1962)
- Krizsán Mária, Budapest (1974)
- Krupa András, Békéscsaba (1974)
- Kubassek János, Budapest (1974)
- Kuczka Heléna, Franciaország
(1979)
- Kulcsár Katalin, Budapest (1971)
- Kun, Jorge Navarro, Peru (1984)
- Kun Zsigmond, Budapest (1976)
- Kunkovács László, Budapest (1982)
- Kunt Ernő, Miskolc (1974)
- Kurucz Albert, Szentendre (1972)
- Kücsán József, Sopron (1973)
- Küllös Imola, Budapest (1968)
- Lackner Mónika, Fót (1985)
- Lábadi Károly, Jugoszlávia (1977)
- Labundy Ernesztina, Budapest
(1982)
- Ladányi Erzsébet, Budapest (1966)
- Lakatos Károly, Tokaj (1948)

- Lakos Ágnes, Budaörs (1972)
 Lami István, Püspökatvan (1985)
 Lammel Annamária, Franciaország (1985)
 Lanczendorfer Zsuzsanna, Győr (1986)
 Landgraf Ildikó, Budapest (1986)
 Lágner Péter, Budapest (1986)
 Langó Istvánné, Apátfalva (1976)
 Lantosné Imre Mária, Pécs (1973)
 N. László Endre, Barcs (1979)
 László Gyula, Budapest 1937)
 László Imre, Ócsa (1978)
 Lázár Katalin, Budapest (1987)
 Lay Béláné, Budapest (1974)
 Lehóczky Dániel, Budapest 1987)
 Lendvay Ilona, Budapest (1976)
 Lengyel Ágnes, Budapest (1983)
 Lengyel Béláné Lengyel Györgyi, Budapest (1970)
 Lengyel János, Budapest (1977)
 Lele József, Tápé (1970)
 Létay Dániel, Budapest (1988)
 Létay Miklós, Budapest (1970)
 Licskó György, Budapest (1966)
 Lilienberg Tamás, Budapest (1971)
 Lipták Gáborné, Balatonfüred (1958)
 Liszka József, Csehszlovákia (1985)
 Liskay Zsuzsanna, Budapest (1985)
 Lornecz József, Budapest (1985)
 Lovász Irén, Budapest (1987)
 Lőrinczné Szabó Tünde, Kaposvár (1978)
 Lőrinczyné Elekes Éva, Balassagyarmat (1974)
 Lugosi Győző, Budapest (1985)
 Lukács László, Székesfehérvár (1971)
 Lukács László, Edelény (1988)
 Lükő Gábor, Budapest (1931)
 Maácz László, Budapest (1953)
 Macskásy Pál, Budapest (1934)
 Máday Gyula, Miskolc (1971)
 Maday C. Béla, Amerikai Egyesült Államok (1981)
 Magyar Kálmán, Kaposvár (1970)
 Magyari Gábor, Budapest (1975)
 Majláth Sarolta, Debrecen (1982)
 Makra Sándor, Budapest (1957)
 Mándoki László, Pécs (1955)
 Mándoky Kongur István, Budapest (1970)
 Manherz Károly, Budapest (1975)
 Márk Tivadar, Budapest (1937)
 Markó Imre Lehel, Pölöskefő (1952)
 Markos Gyöngyi, Makó (1981)
 Márkusné Vörös Hajnalka, Veszprém (1982)
 Marosán Lajosné, Budapest (1966)
 Marosy Judit, Budapest (1984)
 Martonné Homok Erzsébet, Verseg (1960)
 Márton Jánosné, Miskolc (1974)
 Márton László, Békés (1970)
 Matolay András, Miskolc (1987)
 Máténé Szabó Mária, Budapest (1976)
 Matolcsi Lajos, Püspökladány (1975)
 Matovics Mária, Székesfehérvár (1988)
 Medgyes Éva, Budapest (1969)
 Mélykúti Jánosné, Nyíregyháza (1973)
 Méryné Tóth Margit, Csehszlovákia (1979)
 Mészáros Ágnes, Kecskemét (1983)

Mészárosné Halász Judit,
Budapest (1979)
Mike Györgyi, Lábod (1964)
Miklós Gergely Péter,
Székesfehérvár (1987)
Mikóváriné Torma Katalin,
Budapest (1982)
Misócki Lajos, Gyöngyös (1973)
Mizser Lajos, Nyíregyháza
(1963)
Mócz Menyhért, Budapest (1985)
Mogyorósi Sándor, Debrecen
(1985)
Mohay Tamás, Budapest (1978)
Moldován Domokos, Budapest
(1968)
Molnár Ágnes, Kaposvár (1982)
Molnár Ambrus, Hajdúszoboszló
(1970)
Molnár Balázs, Budapest (1939)
Molnár Balázsné, Budapest (1956)
A. Molnár Ferenc, Debrecen
(1973)
Molnár János, Kecskemét (1979)
Molnár László, Budapest (1966)
Molnár László, Csehszlovákia
(1979)
Molnár Mária, Budapest (1959)
Molnár Mihály, Balassagyarmat
(1976)
Molnárné Kisida Erzsébet,
Budapest (1981)
Mona Ilona, Budapest (1957)
Monori Zsuzsanna, Budapest
(1987)
Morenth Péter, Budapest (1984)
Morgós András, Budapest (1980)
Morvay Judit, Szentendre (1946)
Mözsi-Szabó István, Szekszárd
(1974)

Mudra Hanna, Budapest (1981)
Mukicsné Kozár Mária,
Szombathely (1985)
Muraközi Ágota, Nyíregyháza
(1970)
Muszka Erzsébet, Budapest (1970)
Müller Géza, Mohács (1971)
Nádas Marianna, Rákóczi falva
(1983)
Nádasi Éva, Pécs (1977)
Nádorfi Lajos, Budapest (1985)
Nagy Andrásné, Budapest (1982)
Nagy Andrea, Szigetvár (1981)
Nagy Angéla, Kalocsa (1984)
Nagy Dezső, Budapest (1947)
Nagy Ferencné, Budapest (1972)
Nagy Géza, Karcsa (1942)
Nagy Györgyné, Kecskemét (1973)
Nagy Gyula, Orosháza (1940)
Nagy Ilona, Budapest (1969)
Nagy Imre, Szeged (1985)
Ny. Nagy István, Veszprém (1986)
Nagy István, Budapest (1985)
Nagy Istvánné, Budapest (1985)
Nagy Istvánné, Budapest (1986)
Nagy Janka Teodóra, Szekszárd
(1979)
Nagy Jánosné, Budapest (1972)
Nagy József, Jászberény (1958)
Nagy László, Jugoszlávia (1980)
Nagy László, Gyula (1981)
Nagy Mariann, Pécs (1988)
Nagy Piroska, Amerikai Egyesült
Államok (1980)
Nagy Mária, Kecskemét (1977)
Nagy Mihályné, Debrecen (1978)
Nagy Olivérné, Budapest (1974)
Nagy Sándorné Fekete Magda,
Budapest (1960)

Nagy Veronika, Hódmezővásárhely
 (1981)
 Nagy Zoltán, Körmend (1976)
 Nagy Zoltán, Budapest (1983)
 Nagy Zsuzsanna, Budapest (1986)
 Nagy Zsófia, Budapest (1981)
 Nagyné Bokondi Erzsébet, Pécs
 (1975)
 Nagyné Martyn Emilia, Gyula
 (1982)
 Nagybákay Péter, Budapest (1968)
 Nagyfalusi Ilona, Csanádpalota
 (1988)
 Nagykáldi Attila, Budapest (1970)
 Nagy Molnár Miklós, Mezőtúr
 (1982)
 Nánási Mihály, Kisújszállás (1963)
 Nemes Tamás, Budapest (1973)
 Némethy Endre, Budapest (1936)
 Németh Ferenc, Budapest (1975)
 Németh Pálné, Szekszárd (1974)
 Némethné Fülöp Katalin,
 Budapest (1952)
 Niedermüller Péter, Budapest
 (1973)
 Nisizima Mayuko, Japán (1987)
 Novák László, Nagykőrös (1971)
 Nyáriné Borbély Éva, Pécs (1984)
 Nyíri Mária, Bonyhád (1970)
 Ofella Sándor, Tápiószecső (1976)
 Oláh Andor, Szentendre (1955)
 Oláh Gyula, Tapolca (1986)
 Olsvai Imre, Budapest (1958)
 Onódi Béláné Deisinger Margit,
 Szentendre (1970)
 Ónodi Éva, Budapest (1979)
 Orbán Csaba, Kaposvár (1975)
 Orosz István, Debrecen (1974)
 Ország-Varga Mária, Budapest
 (1978)

Oroszi Katalin, Székesfehérvár
 (1985)
 Orzsi Zoltán, Pécs (1981)
 Ökrösné Bartha Júlia, Karcag
 (1987)
 Őrsi Julianna, Túrkeve (1971)
 Ötvös László, Kunmadaras (1976)
 Paál Zsuzsanna, Budapest (1987)
 Paczolay Gyula, Veszprém (1978)
 Pacsuné Fodor Sári, Várpalota
 (1984)
 Pákozdy László Márton, Budapest
 (1978)
 Paksa Katalin, Budapest (1968)
 Paládi-Kovács Attila, Budapest
 (1970)
 Pálffy Gyula, Budapest (1974)
 Pál F. János, Budapest (1970)
 Páll István, Nyíregyháza-
 Sóstófürdő (1976)
 Pánczél Józsefné, Csanádpalota
 (1979)
 Papp Éva, Budapest (1979)
 Papp Géza, Budapest (1949)
 Papp János, Budapest (1983)
 Papp József, Budapest (1961)
 Papp Mária Edit, Debrecen (1976)
 Pap Miklós, Tokaj (1972)
 Papp Péter, Budapest (1973)
 Párniczky Józsefné, Székesfehérvár
 (1984)
 Pariková, Magdaléna,
 Csehszlovákia (1975)
 Páska Csaba, Budapest (1967)
 Pázsit Zsuzsanna, Budapest (1972)
 Pécsi L. Dániel, Győr (1981)
 Perger Gyula, Budapest (1981)
 Pesovár Ernő, Budapest (1945)
 Petánovits Katalin, Keszthely
 (1945)

- Petercsák Tivadar, Eger (1972)
 Péter László, Szeged (1946)
 Pethes András, Budapest (1975)
 Pethő Mária, Budapest (1972)
 Pintér István, Zalalövő (1982)
 Platthy Iván, Szentedre (1970)
 Pócs Éva, Budapest (1960)
 Podlussány Erzsébet, Budapest (1972)
 Pogány Mária, Budapest (1981)
 Pogány Péter, Budapest (1952)
 Polák László, Budapest (1978)
 Polner Zoltán, Szeged (1983)
 Polgárdi Erika, Buzsák (1975)
 Polyák Ferenc, Helvécia (1970)
 Pór Anna, Budapest (1974)
 Poór Ferenc, Keszthely (1971)
 Poppe Kornél, Budapest (1977)
 Puskás Károly, Budapest (1978)
 Puskás Nándorné, Nyíregyháza (1974)
 Pusztainé Madar Ilona, Budapest (1964)
 Putnik Teodor, Jugoszlávia (1976)
 Rab Nóra, Budapest (1972)
 Rácz Sándor, Makó (1979)
 Ráczkevi Ágnes, Budapest (1986)
 Ráduly Emil, Budapest (1973)
 Raffay Anna, Budapest (1971)
 Raffai István, Veszprém (1971)
 Rajeczky Benjamin, Pásztó (1934)
 Rákóczi Margit, Budapest (1972)
 Rassy Tibor, Budapest (1970)
 Reich Lajos, Budapest (1976)
 Rékai Miklós, Budapest (1986)
 Rényiová, Katarina, Csehszlovákia (1975)
 Rétei Prikkel Lajos, Szentedre (1973)
 Réthey Prikkel Miklós, Akasztó (1974)
 Réti Károly, Budapest (1985)
 Revuczy Béláné, Albertirsa (1971)
 Rezi Kató Gábor, Budapest (1985)
 Rockenbauer Zoltán, Budapest (1985)
 Rohály Gábor, Budapest (1987)
 Róna-Tas András, Szeged (1951)
 Rónai Ferencné, Sopron (1988)
 Ronga István, Gödöllő (1975)
 Roskó Lászlóné, Budapest (1972)
 Rostás-Farkas György, Budapest (1986)
 Rozsnyay Kinga, Budapest (1972)
 Rudasné Bajcsay Márta, Budapest (1982)
 Rudas Gábor, Budapest (1979)
 Rudas László, Budapest (1979)
 Rusnáková, Katarina, Csehszlovákia (1988)
 Ruzsthy Virág, Budapest (1987)
 Sabján Tibor, Szentendre (1981)
 Sallayné Peterdi Vera, Budapest (1972)
 Sámuel Nikolett, Budapest (1979)
 Sándor Ildikó, Budapest (1985)
 Sándor István, Budapest (1951)
 Sándor Mihályné, Szentendre (1970)
 Sági László, Nagykáta (1986)
 Sára János, Budapest (1978)
 Sári Szabó Gáborné, Budapest (1969)
 Sári Szabó Katalin, Budapest (1985)
 Sarkadi Gabriella, Budapest (1988)
 Sárkány Mihály, Budapest (1970)
 Sárközi Alice, Budapest (1974)

- Sarosácz György, Mohács (1965)
 Sárosi Bálint, Budapest (1987)
 Sasvári Enikő, Budapest (1986)
 Cs. Schwalm Edit, Eger (1970)
 Schleiszné Benkő Éva, Debrecen (1981)
 Schmidt Éva, Budapest (1983)
 Schubert Gabriella, Német Szövetségi Köztársaság (1986)
 Sebes Lászlóné, Kétegyháza (1971)
 Sebestény György, Budapest (1978)
 Sebestyén Ádám, Kakasd (1971)
 Sebestyén Éva, Budapest (1984)
 Selmeczi Kovács Attila, Budapest (1968)
 Séráné Szacsvay Éva, Budapest (1965)
 Sergő Erzsébet, Budapest (1947)
 Serfőzőné Gémes Magdolna, Budapest (1972)
 Seres Ferenc, Mindszent (1988)
 Simén András, Budapest (1976)
 Simon J. Zaven, Budapest (1986)
 Simor Ferencné, Siklós (1981)
 Sinkó Katalin, Budapest (1984)
 Sinkovics Istvánné, Budapest (1975)
 Sipos Gyuláné, Budapest (1956)
 Sipos Lászlóné, Szolnok (1983)
 Sófalviné Tamás Márta, Szentgál (1982)
 Somi Anna, Budapest (1986)
 Somodi Tamás, Dunakeszi (1985)
 Solymár Imre, Bonyhád (1973)
 Solymos Ede, Baja (1946)
 Sonnevendné Lackovits Emőke, Veszprém (1974)
 Soós Kálmán, Budapest (1976)
 Spányi Balázné, Budapest (1972)
 Staut Tiborné, Budapest (1977)
 Stevákóvá, Viera, Csehszlovákia (1975)
 Strobel Árpád, Tata (1988)
 Surányi Béla, Debrecen (1984)
 Surányi Dezső, Cegléd (1986)
 Szabadfalvi József, Miskolc (1952)
 Szabó Antalné, Mélykút (1973)
 Szabó T. Ádám, Budapest (1982)
 Szabó T. Attila, Szombathely (1988)
 Szabó Imre, Székesfehérvár (1983)
 Szabó Imréné, Székesfehérvár (1973)
 Szabó Irén, Budapest (1986)
 Cs. Szabó István, Békéscsaba (1988)
 Szabó István, Keszthely (1975)
 Szabó Jenőné, Padragkút (1984)
 Szabó Károlyné, Békéscsaba (1981)
 Szabó Kinga, Budapest (1972)
 Szabó Lajos, Taktaszada (1968)
 Szabó Lajosné Futó Róza, Taktaszada (1982)
 Szabó László, Szolnok (1967)
 Szabó László, Pécs (1975)
 Szabó László, Budapest (1983)
 Szabó Margit, Nyírbátor (1974)
 Szabó Mária, Szegvár (1982)
 Szabó Pálné, Tata (1974)
 Szabó Piroska, Budapest (1971)
 Szabóné Gulyás Éva, Szolnok (1974)
 Szakál Aurél, Szeged (1988)
 Szakály István, Budapest (1984)
 P. Szalay Emőke, Debrecen (1970)
 Szalay Katalin, Sopron (1988)
 Szalay Olga, Budapest (1982)
 Szalmási Pál, Maglód (1958)

- Szalontay Judit, Csorna (1974)
 Szamosújvári Sándor, Debrecen (1955)
 Szántó Józsefné, Budapest (1971)
 Szanyi Mária, Csehszlovákia (1972)
 Szavas Gábor, Jászfelsőszentgyörgy (1968)
 Szarvas Zsuzsa, Budapest (1978)
 Szász Tünde, Debrecen (1981)
 Szathmári Ibolya, Debrecen (1974)
 Szecskó Rita, Miskolc (1981)
 Szege Bálint, Budapest (1972)
 Székelyné Sztanó Hedvig, Budapest (1984)
 Szelényi Károly, Budapest (1985)
 Szemerei Erika, Budapest (1986)
 Szémán Zsuzsa, Budapest (1972)
 Szemerkenyi Ágnes, Budapest (1967)
 Szent-Györgyi Katalin, Amerikai Egyesült Államok (1972)
 Szendrei Eszter, Debrecen (1982)
 Szent-Iványi István, Budapest (1978)
 Szenti Tibor, Hódmezővásárhely (1973)
 Szepesváry Lászlóné, Szerencs (1973)
 Szépe György, Budapest (1963)
 Szép Gyöngyi, Dunaújváros (1971)
 Szigeti György, Budapest (1974)
 Szijjártó Csaba, Budapest (1980)
 Sziklay Árpád, Eger (1979)
 Szilágyi István, Szombathely (1987)
 Szilágyi Miklós, Budapest (1967)
 Szirányi István, Budapest (1976)
 Szirmay Tamás, Budapest (1972)
 Szojka Emese, Baja (1976)
 Szolnoky Lajos, Budapest (1950)
 Szomjas Zsófia, Tatabánya (1959)
 Szőke Sándor, Dombóvár (1971)
 Szőke Zeőke Pál, Budapest (1976)
 Szöllősi György László, Budapest (1974)
 Sztrinkó István, Kecskemét (1976)
 Szuhay Péter, Budapest (1976)
 Szulovszky János, Budapest (1981)
 Szűcsné Zomborka Márta, Vác (1982)
 Szűcs Ernő, Leninváros (1986)
 Szűcs Judit, Csongrád (1979)
 Szüle Borbála, Jászkisér (1984)
 Szvorák Katalin, Budapest (1982)
 Tábori György, Békéscsaba (1951)
 Tagányi Zoltán, Budapest (1974)
 Tajti Erzsébet, Tiszakécske (1987)
 Takács Béla, Debrecen (1983)
 Tálás Ágnes, Budapest (1986)
 Tálasi Istvánné, Budapest (1936)
 Tánczosné Bereczki Ibolya, Szolnok (1982)
 Tari János, Budapest (1983)
 Tarján Gábor, Budapest (1971)
 Tarján Gáborné Papp Zsófia, Budapest (1971)
 Tarján Zsuzsa, Balatonszemes (1981)
 Tarnay Margit, Budapest (1964)
 Tarnóczy Balázsné, Budapest (1972)
 Tarr Ilona, Budapest (1988)
 Tasnádi Gábor, Budapest (1972)
 Tátrai Zsuzsanna, Budapest (1969)
 Temleitner József, Budapest (1972)
 Tettinger Antalné, Bácsbokod (1973)
 Teszár Miklós, Budapest (1987)
 Timaffy László, Győr (1962)
 Timár Irma, Pécs (1981)
 Tisovszki Zsuzsanna, Dorog (1982)

- Tiszainé Krasznai Andrea,
Budapest (1977)
- Tokaji András, Budapest (1979)
- Tomisa Ilona, Budapest (1975)
- Tóth Bernadette, Budapest (1984)
- Tóth Emilia, Nagykovácsi (1979)
- Tóth Ferenc, Makó (1974)
- Tóth Ferenc, Kóny (1979)
- Tóth János, Jászberény (1959)
- Tóth Jánosné, Tinnye (1973)
- Tóth József, Budapest (1977)
- Sz. Tóth Judit, Budapest (1977)
- Tóth Kálmán, Budapest (1977)
- Tóth Zoltánné, Szuha (1985)
- Torontáli Katalin, Budapest
(1985)
- Tóthpál Tamás, Hatvan (1985)
- Tőkés László, Budapest (1980)
- Török Katalin, Szentendre (1970)
- Török Mária, Csongrád (1984)
- Törő László, Veszprém (1971)
- Tóttós Sándor, Zengővárkony
- Tripolszky Géza, Jugoszlávia
(1978)
- Trombitás Tamás, Budapest (1976)
- Trosztmér Katalin, Székesfehérvár
(1988)
- Túri Róbert, Tata (1963)
- Tüskés Gábor, Budapest (1976)
- Udvardy Frigyes, Budapest (1974)
- Udvardiné Kövecses Varga Etelka,
Esztergom (1982)
- Udvardiné Varga Mariann,
Budapest (1950)
- Udvarhelyi Olivér, Veszprém (1983)
- Udvari Gáborné, Bölcse (1985)
- Újszászy Kálmán, Sárospatak
(1984)
- Újváry Lajos, Budapest (1972)
- Újváry Zoltán, Debrecen (1952)
- Újváriné Kerékgyártó Adrien,
Budapest (1936)
- Újj Irisz, Budapest (1986)
- Urai Erika, Budapest (1985)
- Uray Géza, Budapest (1956)
- Uray Gézáné Kőhalmi Katalin,
Budapest (1956)
- Urbán Aladár, Csehszlovákia
(1979)
- Vadasi Tibor, Budapest (1976)
- Vajda Eszter, Budapest (1988)
- Vajda Mária, Debrecen (1974)
- Vajda Zsuzsanna, Budapest (1986)
- Vajkai Zsófia, Budapest (1969)
- Valcsev Vivien, Budapest (1987)
- Váliné Jávorka Kata, Budapest
(1969)
- Váradi Pál, Veszprém (1988)
- Váraljai István, Poroszló (1979)
- Várayné Biró Ibolya, Győr (1970)
- Várnai Gábor, Budapest (1980)
- Varga Éva, Csehszlovákia (1982)
- Varga Gábor, Hajdúböszörmény
(1978)
- Varga Gyula, Debrecen (1952)
- Varga Imre, Pécs (1963)
- D. Varga László, Csehszlovákia
(1979)
- Varga Mária, Hatvan (1980)
- Varga Villő, Budapest (1974)
- Varga Zoltánné, Botpalád (1974)
- Varga Zsuzsa, Budapest (1969)
- Vargyas Gábor, Budapest (1973)
- Vargyas Lajos, Budapest (1939)
- Várkonyi Ildikó, Budapest (1982)
- Várkonyi Imre, Kaposvár (1979)
- Váróné Igaz Mária, Budapest
(1946)
- Varró Ágnes, Székesfehérvár
(1982)

Vasas Samu, Románia (1979)
 Vasváry Annamária, Debrecen
 (1982)
 Vavrinecz Béla, Budapest (1979)
 Végh Ágnes, Svédország (1976)
 Végh József, Budapest (1939)
 Végh Olivér, Románia (1980)
 Vehrer Adél, Sokorópátka (1988)
 Velkei Árpád, Kecskemét (1963)
 Velkei Árpádné, Kecskemét (1963)
 Verebélyi Erika, Budapest (1974)
 Verebélyi Kincső, Budapest (1975)
 Veres Péter, Budapest (1973)
 Veszprémyné Szajkó Márta,
 Debrecen (1985)
 Vida Gabriella, Miskolc (1987)
 Vidák István, Kecskemét (1977)
 Viga Gyula, Miskolc (1973)
 Villangó István, Budapest (1985)
 Villányi Péter, Budapest (1980)
 Virt István, Budapest (1977)
 Vitéz Gábor, Budapest (1974)
 Viznyainé Tóth Katalin, Debrecen
 (1979)
 Voigt Vilmos, Budapest (1959)
 Volly István, Budapest (1929)
 Vő Imre, Szigetszentmiklós
 (1963)

Vörös Irén, Budapest (1976)
 Vujicsics Sztoján, Budapest (1959)
 Wellmann Imre, Budapest (1964)
 Wessetzky Sára, Budapest (1974)
 Wilhelm Gábor, Budapest (1981)
 Winkel Toyce Corbett, Amerikai
 Egyesült Államok (1981)
 Winkler Ferenc, Kaposvár (1978)
 Wirth Péter, Budapest (1977)
 Wolosz, Robert, Budapest (1983)
 Zádori Zsolt, Debrecen (1986)
 Záluszi Anna, Tótkomlós (1982)
 Zelnik József, Budapest (1972)
 Zentai Tünde, Szentendre (1971)
 Zlinszky Zsuzsanna, Budapest
 (1974)
 Zólyomi József, Balassagyarmat
 (1959)
 Zöld József, Budapest (1979)
 Zupkó Béla, Mezőkövesd (1959)
 Zsámbók László, Budapest (1972)
 Zsiros Katalin, Szentés (1971)
 Zsittnyán József, Békéscsaba
 (1984)
 Zsoldos István, Kisújszállás (1985)
 Zsovár Katalin, Budapest (1981)
 Zsupos Zoltán, Berettyóújfalu
 (1981)

TARTALOM

I. Fejezet	5
Előzmények	
II. Fejezet	11
Szervezés, megalakulás, újjászerveződés (1887–1892)	
III. Fejezet	33
A megerősödés évei (1893–1920)	
IV. Fejezet	55
A két világháború közötti időszak és utójátéka (1920–1948)	
V. Fejezet	81
A közelmúlt és a jelenkor (1949–1989)	
Források	101
Függelék	105
A Magyar Néprajzi Társaság tisztségviselői	107
A Magyar Néprajzi Társaság 1988. június 1-jén megválasztott tisztkara és választmánya	110
A Magyar Néprajzi Társaság belföldi tiszteleti tagjai	111
A Magyar Néprajzi Társaság belföldi érdemes tagjai	112
A Magyar Néprajzi Társaság külföldi levelező tagjai	112
Györffy István emlékéremmel kitüntetettek	113
Ortutay Gyula emlékéremmel kitüntetettek	113
Tájkutató díjjal kitüntetettek	113
Jankó János díjjal kitüntetettek	114
Sebestyén Gyula emlékéremmel kitüntetettek	114
A Magyar Néprajzi Társaság tagjai 1988. december 31-én	117

Készült: a Mozgáskorlátozottak PIREMON Kisvállalata nyomdaüzemében
Debrecen, 1989 – 594

Felelős vezető: DR. GERE KÁLMÁN igazgató

Ára: 100,— Ft